

שם ביה"ס:

בית הספר הריאלי
העברי בחיפה, ישיבת
בני-עקיבא אור עציון

ישוב:

חיפה ומרכז שפירא

תחום הדעת:

ארץ-ישראל ומדעי
החברה

מס' יחידות לימוד:

5 יחידות לימוד

סמל מוסד:

640185 ו- 340216

כותב\י התכנית:

דוד קניזו

משרד החינוך

המזכירות הפדגוגית
אגף א' – תחומי בחירה ורב
תחומי

תאריך אישור/עדכון

אלול התשפ"ג, אוגוסט
2023

שם התכנית

לימודי צבא וביטחון בדגש על ארץ-ישראל

תוכן עניינים

4	רקע קצר על בית הספר
4	בית הספר הריאלי העברי בחיפה – בית בירם
5	ישיבת בני עקיבא "אור עציון"
5	סיבות והנמקות
6	ייחודיותה של התכנית
8	מספר יחידות הלימוד בתכנית
8	כותבי התכנית ושותפיה
9	מורי התוכנית כיום
10	התלמיד וצרכיו
10	החברה וצרכיה
11	התפיסה הרעיונית של התוכנית (הרציונל)
16	מטרות התוכנית
16	מטרות העל:
16	ידע
16	מיומנויות קוגניטיביות
17	מיומנויות אישיות
17	מיומנויות בין אישיות
17	ערכים
17	דרכי הוראה - למידה - הערכה
18	דרכי הוראה ולמידה
20	גורמים משפיעים על תכנית הלימודים:
21	מפרט התכנים – יסודות הפיקוד
21	נושאי הליבה לאורך שנות הלימוד:
21	כיתה י'
21	כיתה יא'
22	כיתה יב'
23	פירוט תכנית הלימודים בכיתה י'
29	פירוט תכנית הלימודים בכיתה יא'
34	תוכנית לימודים בכיתה יב'
38	דרכי ההערכה השוטפת והמסכמת
38	כיתה י'
39	כיתה יא'
40	כיתה יב'
41	בחינת הבגרות והערכה מסכמת
41	מרכיבי ההערכה הפנימית:
42	מרכיבי ההערכה המסכמת:
43	מפרט התכנים – קרבות בא"י
43	המטרות העיקריות של תוכנית הלימודים קרבות בא"י
43	ידע

44	מיומנויות קוגניטיביות.....
44	מיומנויות אישיות
44	מיומנויות בין אישיות
44	ערכים
44	מבנה התוכנית.....
45	השיקולים המרכזיים בבחירת הקרבות :
45	סיורים
46	מטרות הסיור :
46	הכנת התלמידים לקראת הסיור
53	דרכי ההערכה להישגי התלמידים
53	הערכה פנימית
53	הערכה מסכמת
55	מפרט התכנים – היסטוריה צבאית.....
55	מבוא
56	המטרות העיקריות של תוכנית הלימודים בהיסטוריה-צבאית
56	מטרות התוכנית
56	ידע.....
57	מיומנויות קוגניטיביות
57	מיומנויות אישיות
57	מיומנויות בין אישיות.....
57	ערכים
58	שיטות ההוראה
58	דרכי הוראה ולמידה.....
59	תוכנית-הלימודים
59	מוקדי הלימוד בכל שנת לימוד :
59	גורמים משפיעים על תכנית הלימודים :
60	נושאי הליבה לאורך שנות הלימוד :
60	כיתה י'
61	כיתה יא'
61	כיתה יב'
63	פירוט תכנית הלימודים בכיתה י'
66	פירוט תוכנית הלימודים בכיתה יא'
68	פירוט תוכנית הלימודים בכיתה יב'
70	דרכי הערכה להישגי התלמידים.....
70	הערכה שוטפת :
71	הערכה מסכמת –
74	ביבליוגרפיה כללית.....
77	נספחים
78	מנחה לכתיבת תרגיל ניתוח קרב
81	מחווין לבדיקת ניתוח קרב (קטן)
82	עזר למידה – בקרבות א"י.....

85	דו"ח סיור
86	מחווין להערכת דו"ח סיור
87	תרגיל סרטי התקפה
88	מנחה לכתובת עבודה במגמה הצבאית
98	קריטריונים להערכת העבודה
100	חוברת הפקת לקחים ולמידה - יב'
104	דוגמה לעבודה/תרגיל בהיסטוריה צבאית:

רקע קצר על בית הספר

בית הספר הריאלי העברי בחיפה – בית בירם

החטיבה העליונה "בית בירם" של בית הספר הריאלי, הינה אחת החטיבות העליונות הגדולות בישראל. העושר האנושי ומגוון הפעילויות שבה, מעניקות לקמפוס צביון של "עיר חינוך".

ייחודיותו של בית בירם מתבטאת בקווים הללו:

חתימה למצוינות אקדמית - בית הספר שוקד על העלאת רף ההישגים של תלמידיו אותו אנו בוחנים בשני ממדים: מימד הציון המספרי וממד חווית הלמידה ואיכותה. אנו חותרים לשיטות לימוד חדשות ורלוונטיות, הן לעולם הידע והן לעולם של הצעירים. אנו פועלים להנחלה מתמדת של מיומנויות המאה ה-21, בראשן – חקר עצמאי, איתור ידע מתוך מידע, חשיבה יצירתית, עבודת צוות ופתרון בעיות מורכבות. אנו מבצעים זאת במסגרת השיעורים בלמידה מבוססת פרויקטים ובקבוצות תוכן ייעודיות. יעדנו המרכזי בתחום הפדגוגי – עיצוב בוגרני כלומדים עצמאיים המסוגלים להתמודד עם כל אתגר לימודי.

הכוונת תלמידיו למעורבות והשפעה בחברה הישראלית – אנו שוקדים על טיפוח מידות ורוח האדם, לצד חשיפה מתמדת של תלמידיו לאתגרי החברה הישראלית והצלחותיה. אנו מעודדים את תלמידיו למעורבות חברתית פעילה כבר בזמן לימודיהם, לאורך כל שעות היום, תוך הדגשת המחויבות לרכישת ידע מבוסס, עיצוב עמדה כלפי המציאות ויציאה לפעולה לשינוי ותיקון.

יחס אישי לכל תלמיד – אנו שואפים להעניק לכל תלמיד בבית בירם כתובת זמינה של אדם בוגר עימו הוא מוזמן להיפגש להחליף דעות ולמצוא בו מענה להתחבטויות הגיל. לכל קבוצת תלמידים בין 16-24 תלמידים חונך קבוצה, המנהל עימם שיחות אישיות קבועות ושני מפגשי חינוך שבועיים. הקשר בין התלמיד לחונכו הוא מציריו המרכזיים של בית בירם ומעניק אפשרות ליחס אינטימי גם במסגרת של 1400 תלמידים.

מעט היסטוריה - בית בירם נקרא על שם ד"ר **ארתור בירם**, מייסדו של בית הספר הריאלי ומנהלו הראשון. בשנת 1933 נרכש המגרש במעלה שכונת אחוזה שעליו עתיד להיבנות הקמפוס. על המגרש, בן 70 דונם, הוקם בניין שאמור היה לשמש כפנימייה אזרחית, אך הוחרם על ידי הצבא הבריטי והפך לבית ספר לצניחה בתקופת המנדט הבריטי. באחד מהבניינים הבריטיים שעומדים עד היום בפנימייה הצבאית לפיקוד למדו צניחה **חביבה רייך וחנה סנש**. לאחר הקמת המדינה הפך הקמפוס לבית ספר לצניחה של צה"ל, עם הקמתו בזמן מלחמת השחרור. בשנת 1952 רוכזו כל כיתות י"א-י"ב בבית בירם ורק לקראת שנת 2000 רוכזו בו גם כל כיתות י', לאחר שהיו מחולקות בין סניפי הכיתות התיכוניות לבין בית בירם. בשנת 1953 נחנכה **הפנימייה הצבאית לפיקוד**, שבמסגרתה לומדים כיום בבית בירם 170 חניכי הפנימייה, כשבחלק מהימים הם מגיעים לבית הספר לבושים במדים. החניכים מחולקים בין הכיתות באופן שוויוני בדיוק כמו תלמידים אזרחים של בית הספר, אולם מחויבים ללמוד כמקצוע מוגבר את תחום הצבאיות, מגמת לימוד עיונית וייחודית לחניכים.

ישיבת בני עקיבא "אור עציון"

ישיבת בני עקיבא "אור עציון" נוסדה לפני כשישים שנה (בשלהי שנת תש"ך) ומונה קרוב ל-500 תלמידים הלומדים בכיתות ט'-יב' במסגרת הכוללת פנימייה.

בישיבה מושם דגש לחינוך התלמידים לתורה בשיעורים בכיתה, בסדרי הלימוד בערבים בבית המדרש, בשיעורי תורה ויראה מיוחדים בבתי הר"מים, בהזדמנויות רבות ובקשר מיוחד עם תלמידים ואברכים מהישיבה הגבוהה "אור עציון" הסמוכה.

לימודי תיכון ברמה גבוהה לקראת בגרות עיונית, 3/4/5 יחידות במתמטיקה ואנגלית ומגמות מגוונות. מערכת ענפה, של שיעורי תגבור בכל המקצועות, הן לתלמידים המצטיינים כדי להצטיין יותר והן לתלמידים החלשים כדי לקדם - "חנוך לנער על פי דרכו".

חיי פנימייה ופעילות חברתית ענפה המחנכת את התלמידים לאהבת העם והארץ, מתקיימת לאורך כל השנה יחד עם מועצת התלמידים, בהרצאות מרתקות בנושאים שונים על ידי מרצים, רבנים ואנשי רוח, לכלל הישיבה. פעילות חברתית כיתתית ע"י מדריכים מסורים המהווים צלע נוספת בחינוך הבנים, ביום ובלילה. סיורים וטיולים לגיבוש כיתתי, מחזורי וישיבתי. כאשר השיא הוא המסעות בעניינים שונים אותם בונים הצוות החינוכי של כל שכבה בנושאים הרלוונטיים לגיל כמו תפילה, זהות ציונית דתית וכו'.

מסלול ייחודי בישיבה הוא: "הפנימייה הצבאית תורנית לפיקוד אור עציון". מסלול ייחודי, היחיד בארץ המותאם לציבור הדתי, מכשיר את התלמידים לפיקוד בחילות השדה של צה"ל. התלמידים לומדים בישיבה את כל המקצועות והינם תלמידי ישיבה כמו כולם. בנוסף ללימודים בישיבה הם לומדים להיות מנהיגי הדור הבא בצה"ל. מסלול ייחודי זה מתאים רק לתלמידים המסוגלים לשלב ספרא וסייפא, תלמידים מובחרים מכל רחבי הארץ אשר רואים בשליחות את ייעוד חייהם.

סיבות והנמקות

הפנימיות הצבאיות לפיקוד הן מוסד חינוכי המכשיר ומכיין בני נוער להיות מפקדים ביחידות השדה בצה"ל. הפנימיות הצבאיות לפיקוד מיועדים לתפקידי מפקדי פלוגות ביחידות השדה של צה"ל ומתחייבים לביצוע שירות קבע ממושך, עוד בטרם גיוסם הרשמי לצבא.

תהליך ההתחנכות בפנימייה מתחיל בכיתה י'¹, כאשר המועמדים נדרשים לעבור סדרה של מיונים במהלך כיתה ט', על מנת להתקבל לפנימייה.

הרעיון המרכזי (המוטו) של הפנימייה הצבאית "בהשקט ובבטחה", המופיע על סמלה, מקורו בספר ישעיהו, פרק ל' פסוק 15 "כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹבָה וְנַחַת תִּנְשָׁעוּן בְּהִשָּׁקֵט וּבְבִטָּחָה תִּהְיֶה גְבוּרַתְכֶם וְלֹא אֲבִיתֶם".

חניכי הפנימיות חווים תהליך התחנכות את יסודות העשייה הצבאית. סדר יום, מסדרים, אימון-גופני, מסעות, מטווחים, רוכשים ידע ומיומנות בתחום השדאות, הניווט וההתמצאות ופיקוד טקטי זוט. לאורך שנות ההתחנכות עסוקים החניכים בלימוד וברכישת ערכים, בלימוד ופיתוח המנהיגות

¹ הפנימייה הצבאית התורנית לפיקוד שליד הישיבה התיכונית אור עציון קולטת חלק מהתלמידים כבר בכיתה ט'. תוכנית הלימודים לא כוללת התייחסות לתלמידים בשכבת הלימודים בכיתה ט'.

האישית שלהם תוך שהם מתנסים בתפקידים פיקודיים בשגרה ובאימונים. תהליכים אלה מצטרפים לגיבוש חברתי ומחויבות הדדית שמלווה את הבוגרים שנים רבות. היות הפנימייה, פנימייה צבאית **לפיקוד**, מחייבת ליצור תשתית מקצועית היונקת ממאפייני המקצוע (פרופסיה) בכלל וממאפייני המקצוע הצבאי בפרט. המקצוע הצבאי ממלא שני תפקידים בתהליך הלימוד. האחד, אמצעי ללימוד מקצוע כתחום תוכן מקצועי; והאחר, תחום ידע הנדרש לחניכים לשם פיתוח הבנה רחבה יותר של הפעילויות השונות בתהליך ההתחנכות וכתשתית ללמידה בעתיד.

מהו מקצוע כתחום תוכן? או מיהו איש המקצוע?

המקצוע כתחום תוכן כולל שישה מרכיבים: ידע, קהילת ידע העוסקת בהשתכללות ובשיפור מתמידים, מיומנויות מובחנות, אתיקה וניסיון מצטבר. מאפייני איש המקצוע הם:

- ידע שאין לאחרים – ודאי לא באותה רמה.
- מיומנות.
- השתכללות והשתפרות מתמדת.
- לומד דבר מתוך דבר ולכן יכול לפתור בצורה טובה יותר בעיות חדשות.
- אתיקה והתנהגות איש המקצוע.
- ניסיון.

תוכנית הלימודים נועדה להקנות את מרכיבי המקצוע ולפתח תרבות ונורמות של: רכישת ידע, הפקת לקחים, למידה והשתכללות, הסקת מסקנות, אתיקה ורכישה של ניסיון עקיף. אלה מחייבים שימוש בתחום תוכן הכולל מרכיבים אלה (ניתן היה לבחור כל **מקצוע** אחר ליישום הרעיונות שבבסיס התוכנית).

ייחודיותה של התכנית

התלמידים הלומדים בתוכנית ירכשו בסיס ידע וידרשו ליישמו בתרגילים ובעבודות ובכך לפתח מיומנויות ולצבור ניסיון מקצועי עקיף (ניסיון עקיף הוא ניסיון הנצבר דרך ניסיונם של אחרים, ב.ה. לידל הארט).

בנוסף ידרשו התלמידים לנתח קרבות על בסיס הידע התיאורטי שירכשו, כדי לפתח חשיבה ביקורתית ויכולות של ניתוח, הערכה ושיפוט.

במהלך שנות הלימוד יתפתחו התלמידים כבעלי מקצוע בתחום הצבאי (עפ"י הגדרתו של פרופ' אסא כשר) תוך צבירת הידע, ההבנה, האתיקה ומערכת הערכים, ותוך רכישת מיומנויות מרכזיות הנדרשות למפקד זוטא ושכלולן.

התוכנית הייחודית בלימודי צבא, ביטחון וארץ ישראל פותחה לצורך תלמידי הפנימיות הצבאיות לפיקוד בבית הספר הריאלי העברי בחיפה ובישיבה התיכונית אור עציון. בבסיס התוכנית מצויים מרכיבים רבים היוצרים תשתית רחבה ללימוד מנהיגות, ללימוד יסודות בתפקוד האדם כפרט

² מבוסס על מאמרו של האלוף יעקב עמידרור **במערכות**, גיליון 369, פברואר 2000 עמ' 26-32.

וכפרט בקבוצה, תכנון, למידה והפקת לקחים, קבלת החלטות, ניתוח וניהול זמן. מרכיבים אלה יכולים לשמש תחומי דעת נוספים ותלמידים שאינם חניכי הפנימייה הצבאית. קיימת שונות מבנית בין שתי הפנימיות הצבאיות לפיקוד שנובעת מאורח החיים השונה של התלמידים, מהזרם אליו שייך בית הספר התיכון שבו הם לומדים, משך שנות ההתחנכות, גודל השכבות והיבטים ארגוניים נוספים.

הפנימייה הצבאית בבית הספר הריאלי העברי בחיפה	הפנימייה הצבאית בישיבה התיכונית-תורנית אור עציון	
שנים – כיתות י"ב'	3 שנים – כיתות י"ב'	שנות התחנכות
70-50 תלמידים בשכבה	35-28 תלמידים בשכבה.	גודל השכבה ³
התלמידים משובצים בכל כיתות השכבה (2-5 תלמידים בכל כיתה) ובה הם מקיימים את שגרת יומם בלימודים בבית הספר (להוציא את הלימודים בתוכנית הייחודית). השילוב בין "שתי המסגרות" יוצר אפשרויות, אתגרים וקשיים לתלמידי הפנימייה הצבאית. השילוב בין שתי המסגרות מחייב את סגל המפקדים של התלמידים לקיים קשר מורכב עם 5 ר"מים (רב-מחנך) ורכז שכבה באופן שוטף ע"מ לסייע לתלמידים.	התלמידים משובצים בכל כיתות השכבה (2-7 תלמידים בכל כיתה) ובה הם מקיימים את שגרת יומם בלימודים בישיבה התיכונית (להוציא את הלימודים בתוכנית הייחודית). השילוב בין "שתי המסגרות" יוצר אפשרויות, אתגרים וקשיים לתלמידי הפנימייה הצבאית. השילוב בין שתי המסגרות מחייב את סגל המפקדים של התלמידים לקיים קשר מורכב עם 5 ר"מים (רב-מחנך) ורכז שכבה באופן שוטף ע"מ לסייע לתלמידים.	השתלבות התלמידים בלימודי בית הספר/ הישיבה התכונית
סיום הלימודים, על-פי-רוב, בשעה 1600 אחה"צ. שעות אחר הצהריים מושקעות בלמידה, בפעילויות חינוכיות, התנדבותיות, מנהליות וכד'. סדר יום זה מאפשר ביצוע מטלות מורכבות.	סיום הלימודים, על-פי-רוב, בשעה 1900 בערב. הסיום בשעה זו מטיל על התלמידים עומס, אותו הם נדרשים לנהל באופן הדוק יותר. מיומנות הלימוד של התכנים העיוניים מסייעת לחלק ניכר מהתלמידים להתמודד עם אתגר זה.	סדר יום
כל מרחב בית הספר הריאלי העברי 'מכוסה' ברשת אל-חוטית המאפשרת גישה למרשתת (אינטרנט) בכל רגע נתון. ובכל	לתלמידים גישה למחשבים ולמרשתת (אינטרנט) לאחר שעות הפעילות לצורך הכנת העבודות.	טכנולוגיה תומכת למידה

³ גודל השכבה משפיע על היבטי השגרה והחינוך הלא פורמאלי בפנימייה כיוון שבגרות מפקד הפלוגה וניסיונו יוצרים פוטנציאל להשפעה רבה על התלמידים. גודל השכבה באור עציון מאפשר למפקד הפלוגה (לכל שכבה מפקד פלוגה) להיות בקשר ישיר עם התלמידים מבחינת מוטת השליטה של מפקד הפלוגה ומבחינת המבנה הארגוני (לא קיים דרג פיקודי בינו ובין התלמידים). גודל השכבה בריאלי בחיפה מחייב שימוש במפקדי משנה, שמהווים דרג פיקודי בין מפקד הפלוגה לתלמידים (המפקדים בדרג זה – זוטרים יותר ומנוסים פחות).

הפנימיה הצבאית בביית הספר הריאלי העברי בחיפה	הפנימיה הצבאית בישיבה התיכונית- תורנית אור עציון	
הכיתות ישנו מחשב המחובר לאינטרנט ולמקרה, שמאפשרים שימוש נרחב באינטרנט לצורכי למידה.	בכיתות ניתן לעשות שימוש במחשב ולהיעזר במקרה ובאינטרנט לצורכי למידה.	
מגדר	בכל שכבה יש 6-10 בנות, גורם בעל השפעה על הדינמיקה בכיתה.	כל תלמידי הכיתה בנים.

מספר יחידות הלימוד בתכנית

תכנית הלימודים הייחודית "א"י - לימודי צבא וביטחון" היא תוכנית לימודים בהיקף 5 יח"ל. התוכנית כוללת 3 חטיבות לימוד לפי הפירוט הבא:

חטיבת הלימוד	כיתה י'	כיתה יא'	כיתה יב'	היקף יח"ל	סוג הערכה
קרבות בא"י	2 ש"ש			1 יח"ל	בחינה
יסודות הפיקוד	2 ש"ש	2 ש"ש	3 ש"ש	2 יח"ל	בחינה
היסטוריה צבאית	2 ש"ש	2 ש"ש	2 ש"ש	2 יח"ל	עבודת ניתוח אירוע
סה"כ (15 ש"ש)	6 ש"ש	4 ש"ש	5 ש"ש	5 יח"ל	

פריסת תוכנית הלימודים לאורך השנים נועדה לקיים תהליך של הבשלת הידע ומיומנויות הניתוח והתכנון של החניכים. צורך זה מקבל ביטוי בפריסת התכנים לאורך שנות הלימוד ובמיקוד הלמידה בשנים השונות:

- בכיתה י' אנו עוסקים בהקניית המבואות והיסודות של המקצוע.
- בכיתה יא' מוקדי הלימוד הם ניתוח ויסודות התכנון.
- כיתה יב' מתמקדת ביישום של תכנון מבצעי וניתוח תהליכי עומק היסטוריים.

כותבי התכנית ושותפיה

תוכנית הלימודים המקורית פותחה בהובלת סא"ל (מיל') יפתח גיא, כששימש כמפקד הפנימיה הצבאית לפיקוד בשנת 2004.

- יחידות הלימוד בנושא יסודות הפיקוד פותחו ע"י סא"ל (מיל') יפתח גיא – יפתח שימש כמפקד הפנימיה הצבאית לפיקוד במשך 8 שנים, הוא בוגר תוכנית מנדל וכיום משמש בס' ר' מנהל חברה ונוער במשרד החינוך.
- יחידות הלימוד בתחום ההיסטוריה הצבאית פותחו ע"י סא"ל (מיל') ד"ר עידו הכט – ד"ר עידו הכט הוא ד"ר להיסטוריה צבאית. משמש מורה להיסטוריה צבאית במכללה לפיקוד ולמטה של הצה"ל קרוב ל- 20 שנה ומלמד קורסים להיסטוריה צבאית באוניברסיטה העברית בירושלים, באוניברסיטת ת"א ובאוניברסיטת בר-אילן.

- יחידת הלימוד בקרבות א"י פותחה ע"י ד"ר שמריהו בן-פזי. ד"ר שמריהו בן פזי הוא ד"ר להיסטוריה צבאית מטעם האוני' העברית בירושלים, ומזה כ- 7 שנים הוא משמש כראש המכינה הקדם צבאית באדרת.

החל משנת 2008, צוות המורים הוחלף בהדרגה, והתוכנית עברה שינויים ועדכונים במעורבות פעילה של שני מפקדי הפנימיות הצבאיות, סא"ל (מיל') ליאור גרוס בהובלת ד"ר דב גלזר שמוביל את לימודי ההיסטוריה הצבאית בשתי הפנימיות הצבאיות (למעט הפסקה של כ- 5 שנים באור עציון) ובהובלת דוד קניזו שמוביל את לימודי יסודות הפיקוד ומשמש גם כמרכז תוכנית הלימודים. בשנת 2015 נבחרה תוכנית הלימודים בלימודי צבא וביטחון כתוכנית מצטיינת מבין התוכניות הייחודיות של האגף לתוכניות ייחודיות במשרד החינוך.

מורי התוכנית כיום

ד"ר דב גלזר – מורה ל'היסטוריה צבאית' בעל תואר ד"ר מטעם האוניברסיטה העברית. נושא עבודת הדוקטורט שלו הוא התפתחות תורת הלחימה של צה"ל בין השנים 1949-1956. דב מלמד בפנימייה הצבאית בחיפה החל משנת הלימודים תש"ע ברציפות. כמו כן הוא מלמד היסטוריה צבאית בפנימייה הצבאית התורנית אור עציון החל משנת תשס"ט למעט הפסקה של כ- 5 שנים. דב מלמד בבית הספר בבני ראם בכיתת מחוננים ועוסק גם בתכנות מחשבים.

דוד קניזו – מורה ל'יסודות הפיקוד' בפנימייה הצבאית בחיפה משנת הלימודים תשס"ט ברציפות ובפנימייה הצבאית התורנית אור עציון משנת הלימודים תשע"ד ברציפות (להוציא את שנת הלימודים התשע"ט שבה הפנימייה לא פעלה בשל ההחלטה על סגירתה). קניזו עוסק בהדרכה, בפיתוח מנהיגות ובתורת לחימה מזה כ- 25 שנים, ובשנים האחרונות מלווה את סגלי הפיקוד של הכשרות המפקדים בצה"ל (קורס מפקדי פלוגות, קורס מפקדי גדודים, המכללה לפיקוד ומטה במגמת המפקדים). בשנים 2018-2019 הוביל את תחום התוכן העוסק ב"כשירות ערכית" בצה"ל ומלווה את סגלי הכשרות היסוד והכשרות המפקדים הזוטרים בפיתוח ובהטמעה של כשירות ערכית בקרב לוחמים ומפקדים בהכשרה. לדוד קניזו תואר ראשון ביחסים בינלאומיים מטעם האוניברסיטה העברית.

ידידיה חזני – מורה ליחידת הלימוד העוסקת ב'קרבות בא"י' בפנימייה הצבאית בחיפה החל משנת הלימודים התשע"ט. ידידיה משמש כמפקד הפנימייה הצבאית בחיפה משנת הלימודים התשע"ח. בשנת 2012 הקים את המכינה הקדם צבאית בחנתון, שבה, בנוסף לעשייה חינוכית, פיתוח מנהיגות ופיתוח תוכנית הלימודים במכינה, הוביל את לימודי א"י במכינה.

ישי חזד – מורה ליחידת הלימוד העוסקת ב'קרבות בא"י' בפנימייה הצבאית התורנית אור עציון החל משנת הלימודים התשע"ד (להוציא שנתיים בהם לא התקיימו לימודים בכיתה י' באור עציון). בשנת 2014 הקים ישי את המכינה הקדם צבאית הראל. המכינה היא היחידה מסוגה הפונה לנוער יוצאי חבר המדינות לשעבר. במכינה תוכנית חצי שנתית שמטרתה לחזק את הזהות הישראלית והיהודית בקרב חניכיה, תוך העמקת החיבור למדינת ישראל, לתרבות הישראלית ולשירות צבאי משמעותי. המכינה מלווה את חניכיה במהלך השירות הצבאי שכן מרבית החניכים הינם חיילים בודדים. בנוסף, עוסקת המכינה בתמיכה וסיוע בתהליך הגיור לחניכים המעוניינים בכך. בשנת 2017 נפתח במכינה מסלול חדש 'נתיב הראל', מסלול ייחודי לגיור לבוגרי המכינה, בשילוב קורס נתיב ומשרד הביטחון.

התלמיד וצרכיו

תלמידי התוכנית הם חניכי וחניכות הפנימיות הצבאיות לפיקוד. תהליך ההתחנכות של חניכי הפנימיות הצבאיות כולל פיתוח מנהיגות, פיתוח ערכים של תרומה לחברה, עזרה לזולת, אהבת הארץ ועוד. לצד אלה, הכוללים למידה חווייתית וצבירת ניסיון אישי, נדרש לפתח את כושרם האינטלקטואלי של החניכים, וזאת ע"י חשיפה שלהם למרכיבי המקצוע הכוללים: ידע, חקר, שיטות עבודה ולמידה, הסקת מסקנות יישומיות ועוד. כל אלה נועדו לאזן את מקורות הלמידה של התלמיד – ניסיון אישי לצד ניסיון עקיף. ישנה חשיבות מהמעלה הראשונה להקנות את שני המרכיבים יחד כדי לקיים יחד "מדרש ומעשה".

תלמידי הפנימייה הצבאיות לומדים את המקצוע כאחד משני המקצועות המוגברים שלהם.

החברה וצרכיה

הפנימיות הצבאיות לפיקוד שמות להן למטרה לפתח ולטפח את התלמידים למנהיגות וללקיחת אחריות כאזרחים במדינת ישראל וכמפקדים לעתיד בצה"ל. אתגרי המאה ה- 21 מחייבים את המעוניינים לקחת אחריות להיות אנשים לומדים, סקרנים, שיטתיים, גמישים ובעלי יכולת עבודת צוות, רתימה ובעלי כושר התמודדות עם אתגרים ועם כישלונות. לכן, לא די בנכונות לקחת אחריות ובפעולה בשיטה של "ניסוי וטעיה", אלא נדרש לפתח כושרי למידה מדרג גבוה, יכולת זיהוי תהליכים, יכולת הבנת מערכת של גורמים משפיעים, יכולת לדמיין ולתרחש מציאות מפתחת וכושר ניתוח ביקורתי ומכבד של עשייה.

כל אלה עומדים בלב תוכנית הלימודים. הבקאות בתוכן היא המטרה השנייה בחשיבותה ואילו כושר ארגון המידע, ההבנה כושר הניתוח וכושר הסקת המסקנות, הם מטרות העל של התוכנית.

התפיסה הרעיונית של התוכנית (הרציונל)

בשנים האחרונות עוסקים חוקרים ואנשי חינוך רבים בשני נושאים רחבי היקף בעלי זיקה והשפעה על חינוך, הוראה ותהליכים חינוכיים. הנושא הראשון (ולא לפי סדר החשיבות) הוא **הבנת הצרכים העכשוויים והעתידיים של החברה** (ושל שוק העבודה) לשם בחירת מערך הכישורים שמערכת החינוך נדרשת להנחיל לתלמידים. הנושא האחר הוא יצירת תשתית המאפשרת ללומד במאה ה-21 ללמוד למידה משמעותית.

בפיתוח התוכנית, ביישומה ובעדכונה התדיר, שמנו לנגד עיננו את **מיומנויות המאה ה-21** כפי שהוגדרו בתוכנית להתאמת מערכת החינוך הישראלית למאה ה-21.⁴ **העיסוק בעולמות התוכן** – קרבות בא"י בראיה היסטורית, תרבותית וגיאוגרפית, תורת הלחימה וההיסטוריה הצבאית – נועד לשמש **מסגרת ותוכן דרכם** אנו מפתחים מיומנויות (ברמות שונות שיפורטו בהמשך) הנדרשות לתלמיד הלומד במאה ה-21.

התוכנית נועדה להקנות לתלמידים מיומנויות ניתוח, מיומנות תכנון וקבלת החלטות ומיומנויות הערכה ותחקור, מיומנויות הנדרשות מכל איש מקצוע בהווה ובעתיד. התוכנית מניחה את הנחות המוצא הבאות:

- **הפעלתן של אסטרטגיות חשיבה אינה מתחוללת בריק ודורשת בסיס של ידע עמוק** – לא ניתן לשאול שאלות המובילות לחיפוש תשובות בעלות ערך ללא ידע מוקדם לגבי התחום שלגביו נשאלת השאלה. באותה מידה לא ניתן לערוך השוואה משמעותית ללא ידע על מושאי ההשוואה ומטרות ההשוואה. לכן – אנו מפתחים את אסטרטגיות החשיבה תוך לימוד הידע במקצוע.
- **אסטרטגיות החשיבה הן אסטרטגיות כלליות (ולא ייחודיות לתחום התוכן המקצועי)** – אחד האתגרים המרכזיים בהוראת תוכן מקצועי הוא להבטיח שהלומד יפנים כי אסטרטגיות החשיבה הן כלליות ולא ייחודיות למקצוע, והן נדרשות לו בתחומי למידה ועשייה רבים (באו במילים אחרות, למנוע מצב בו תתפתח הבנה אצל הלומד כי האסטרטגיות וכלי החשיבה הינם ייחודיים ובלבדיים למקצוע הנלמד). לכן, בתהליך הלימוד נדרש "לצאת" מתחום התוכן ולהדגים את היישומים השונים אסטרטגיות החשיבה בהם).
- **ידע ותהליכי יצירת ידע:**
- **ידע אינו ודאי, הוא משתנה ומתפתח ככל שהבנתו מתרחבת** – בשלבים הראשונים של רכישת הידע קיימת מבוכה גדולה אצל רוב התלמידים, מבוכה שמקורה בתחושת חוסר הבנה וקושי "להשתלט על התוכן הנלמד". ככל שחולף הזמן, עלינו ליצור תהליך דיאלקטי שמהותו היא יצירת תחושת ביטחון בידע שנרכש ולצידה יכולת לשאול שאלות ולברר תחומים המחייבים העמקה.

⁴ רשימת המיומנויות הנדרשות למאה ה-21:

- למידה שיתופית, יכולת לשתף פעולה בצוות, יכולת תקשורת טובה ויכולת הצגה יעילה.
- טיפוח לומד עצמאי, יצירתי, סקרן, יוזם.
- מוסריות, רכישת כללי התנהגות.
- שימוש בכלי תקשוב.
- אוריינות מידע.
- חשיבה ביקורתית ויכולת לפתור בעיות.
- פתרון בעיות, קבלת החלטות, והתמודדות עם שאלות פתוחות.

- ידע מורכב ממושגים הקשורים זה בזה – אתגר מרכזי בתהליך הלמידה הוא לגרום לתלמיד לחוש ש"הכל קשור להכל" ובה בעת לפתח אצלו יכולת לזהות את הקשרים ולהבחין בין המרכיבים.
- ידע מצריך בירור, הערכה, אימות ושיפוט – (אסביר מרכיב זה בשפה שאנו מסבירים ודורשים מהם לפעול לפיה לאורך שנות הלימוד). כשמפקד צעיר כותב ביוגרפיה שלו (לדוגמה – מוטה גור בספרו פלוגה ד') צריך להניח שהוא יבליט את נקודת החוזק ואת ההצלחות ויצמצם את נקודות החולשה ואת התקלות. כשקוראים ספר מורשת צריך להניח שהמורשת עוסקת ב"פנים היפות" של ההתרחשויות. כשקוראים מחקר מוזמן, יש להניח שהכותב לא יוקיע את המזמין. בכל כתיבה קיים נרטיב של הכותב. חשוב לברר את המידע, להעריך את תהליכי קבלת ההחלטות ואת ההחלטות כדי שניתן יהיה ללמוד את הלקחים הנכונים בשלב זה.
- לתלמיד תפקיד מרכזי ומהותי ביצירת הידע שהוא לומד – ללומד תפקיד חיוני ביצירת הידע וברכישתו. כדי למלא תפקיד זה, על הלומד להיות מודע לתפקידו המרכזי בתהליך. זהו אתגר גדול מאוד כיוון שרוב המידע והידע בתחום התוכן לא "מאורגנים" בספר לימוד או במיקודית המאפשרים ללומד ליצור לעצמו מסגרת לדרישות "השלם". נוסף על כך, ישנם רבדים רבים של הידע, שכל "הגעה" לאחד מהם, פותחת מרחב גדול, המצריך בנייה מחדש של הביטחון של הלומד בהערכת הידע החדש, אימותו ושיפוטו.

מקצוע הפיקוד הצבאי, ככל מקצוע, כולל כאמור את הרכיבים הבאים: **ידע ובסיס תיאורטי, מיומנויות, השתכללות והשתפרות מתמדת** (לימוד מהנעשה בעולם המקצועי מעבר ללימוד מהניסיון האישי), **יצירתיות** ולימוד דבר מתוך דבר, **אתיקה וניסיון** (לימוד מניסיונם של אחרים).

ניתן לפתח רכיבים אלה לרמה של איש מקצוע בקרב תלמידים באופן מוגבל. עם זאת, כיוון שמדובר במקצוע מעשי, לא ניתן לעסוק רק בחלק מהרכיבים וליצור תמונה חסרה ומעוותת. האתגר הגדול בניהול תהליך זה (בשל היותו תהליך חסר ומוגבל) הוא הבאת התלמידים למצב בו מתקיימת בהם האמרה **"איזהו חכם? היודע שאינו יודע!"**. במצב זה יהיו התלמידים טעונים בידע תיאורטי ומעשי, יכולות בסיסיות, הבנת השפעת האתיקה המקצועית והבנת ההתנהגות הנדרשת מאיש המקצוע. מטען זה יעמוד להם לצורך זיהוי מצבים, לצורך הערכת מציאות, ניתוחה, לימוד והפקת לקחים, אך עם תחושה של ספקנות לגבי שליטתם במקצוע.

זהו תהליך שנועד להיות **תהליך אינסופי וכולל מוכנות מנטאלית לקבל את קיום החסר** (הנדרש לתחושת הביטחון), לצד הרחבת בסיס הידע, התפיסות, כושר ההערכה ויכולת גיבוש טיעון והצגתו.

קונסולידציה (פריסת הלמידה על פני זמן ארוך) - תהליך הלמידה הוא תהליך פיזי המתרחש במוחו של הלומד היוצר את הזיכרונות והידע של הלומד באמצעות בניית קשרים בין נוירונים וחיזוקם. העיסוק המתמשך בתוכן המקצועי באופן תוספתי ומתפתח (ספירלה) ממשיך לבנות את הייצוגים המנטליים גם מחוץ לזמן הפורמאלי של השיעור, ולמעשה הם ממשיכים ברמות שונות במהלך השעות, הימים ואפילו השבועות אחרי שסיימו את העיסוק הישיר במידע.

דברים אלה נכונים ללימוד המקצוע הצבאי וההיסטוריה הצבאית הכללית והמקומית והם מיושמים בו, אך הם **טובים לפיתוח תלמיד להתמודדות עם מציאות מורכבת, לעבודת צוות,**

ללמידה, להפקת לקחים, להשתכללות בהתבסס על תפקיד הלומד בתהליך הלמידה ובמיצוי המקורות השונים (המקורות = עמית, חבר, ספר, תוכנית טלוויזיה, סרטון ב- YouTube וכל מקור אחר).

יש הטוענים כי: "פני המלחמה השתנו ולקחי מלחמות העבר אינם מתאימים למציאות של המאה ה-21". טענה זו נכונה בחלקה. נכונה בהקשרים הטכנולוגיים ובהקשר למידע, אך טענה זה אינה נכונה בנוגע לאדם, לתופעת החינוך, לעקת הקרב, למעורבות האוכלוסייה בלחימה ועוד. הלגיון הרומאי נלחם במרד בארץ ישראל בשטחים בנויים ובשטחים פתוחים. קיים לחימה א-סימטרית, סבל מבעיות לוגיסטיות אותן פתר בעבודת מטה, תכנון, יישום ובקרה. כמו הלגיון הרומאי, פעלו כוחות בעלות הברית באירופה, בצפון אפריקה ובמזרח אסיה, ופועלים גם כיום כוחות הקואליציה הבינלאומיים באפגניסטן ובעיראק. לוחמי הרגלים התייחסו לקשתים בדומה ליחס שנותן לוחם חי"ר לטייס מסוק הקרב, ותרומתם (או הנזק שהם עושים לאויב) של שניהם לצדדים הלוחמים דומה. **האתגר מצוי בפיתוח חשיבה חדשנית מתוך הבנה עמוקה של ההגיונות המסורתיים ומיצוי, ואף עיצוב, של אפשרויות טכנולוגיות, תרבותיות וחברתיות קיימות. לטעון טענה בשפה חדשה אינה חדשנות. לטעון טענה חדשה בשפה ישנה ומוכרת, זו חדשנות.** ולכן – עיקרון זה, לפיו "לפני שפוסלים את הישן מן הראוי לבדוק את עיקרון הליבה שלו ולנסות ליישמו במציאות החדשה". **עיקרון זה נכון ללמידה, למיצוי ניסיון עבר, להתנהגות מכבדת ומוקירה ולפיתוח מידת הצניעות.** כל אלה, מהווים **אבן יסוד בלימוד, לא פחות, ואף יותר מרכיב מידע מקצועי בודד.**

הידע המקצועי הנדרש לצורך הבאת התלמידים להתנסות הוא רחב. לכן, בחלקה הראשון של התוכנית מוקד העשייה יהיה למידה עיונית, וככל שיחלוף הזמן **מוקד הלמידה "נע" מהמרכיב העיוני אל המרכיב המעשי של רכישת המקצוע. "תנועה" זו תאפשר השתתפות פעילה יותר של התלמידים בכל שיחלוף הזמן.** לצד זאת, ההבנה שאת עיקר הידע המקצועי, רוכש איש המקצוע (כל איש מקצוע) במהלך חייו המקצועיים ולא בהכשרתו, גם בתקופת הלימוד העיוני, הלמידה מחייבת השתתפות פעילה של התלמידים ע"י הגשת דוחות קריאה, הכנת תרגילים והשתתפות בדיונים.

רציונל הלימוד בתוכנית – סביבת הפעולה שבה נדרש מפקד (איש המקצוע) לפעול היא מציאות מורכבת, שמחייבת יישום מגוון של יכולות קוגניטיביות ומנטאליות. היכולת לזהות את מרכיבי המציאות ולהבין אותם, מושתתת על הכרה והבנה של מרכיבי המציאות המבצעית ועל עולמות התוכן שמספקים כלים לפרש אותה. מורכבות זו מחייבת להבנות את תהליך הלמידה כך שיאפשר לתלמידים ליצור חטיבות ידע גמישות,⁵ בתהליך הלימוד וליישם את הידע באופן אינטגרטיבי בשלבי הלימוד וההתנסות המתקדמים. כל מרכיבי התוכן נלמדים באוריינטציה זו.

⁵ חטיבת ידע גמישה היא גוף ידע שעומד בפני עצמו, אך הוא מספיק גמיש כדי להתממשק, ולעתים להתמזג עם חטיבות ידע אחרות. גישה זו מתאימה לדיסציפלינה הצבאית כיוון שהעיסוק בחטיבות הידע השונות נועד לצרכים מתודולוגיים בלבד, מפני שהיישום יהיה לעולם אינטגרטיבי. ההתייחסות לחטיבות השונות יכולת את עולם התוכן הייחודי ואת ההקשרים שלו ליתר מרכיבי המקצוע. לא מדובר בלימוד אינטר-דיסציפלינארי או מולטי-דיסציפלינארי אלא בלימוד דיסציפלינה אחת – מורכבת ביותר.

קצה תהליך הלמידה מציב את התלמידים בפני אתגר הכולל **ניתוח קרב בהקשר היסטורי רחב** (עבודת ניתוח אירוע שוות ערך 2 יח"ל) **וניתוח, הערכת מצב גישות מבצעיות ותכנון תוכנית מבצעית** (בחינת הבגרות ביסודות הפיקוד – שוות ערך 2 יח"ל).

לרכוש בסיס ידע רחב הכולל את: אבני היסוד ועקרונות המלחמה, קרבות בא"י ומלחמת ישראל, יסודות תורת הלחימה ותורת הפיקוד והשליטה, אתיקה ומנהיגות.

לפתח **כושר ניתוח** על ידי - יכולת איתור מקורות, הערכת מקורות, איסוף מידע והערכתו, העברת מידע מתיאור מילולי לייצוג גרפי, זיהוי תהליכי קבלת החלטות ניתוח והערכתו.

המחשה לדוגמא – בכיתה י' התלמידים נדרשים **לבחור קרב**, לתאר אותו **בתמציתיות** (עמוד אחד) להכין **נרשים** מלווה לתיאור **ולנתח** את הקרב לאור כל הידע שרכשו.

תהליך זה מחייב את התלמיד **לבחור קרב בעצמו באמצעות חיפוש** באינטרנט ובספרייה, התייעצות עם עמיתים, הורים או עם תלמידים בוגרים מהם. תהליך הבחירה **חושף את התלמיד** לקרבות רבים, והופך אותו **למעורבים בלמידה** לאורך התהליך.

התלמיד נדרש **לתאר** את הקרב **בתמציתיות ולהציגו גרפית**. **לזהות** בקרב את המצבים השונים בהם המפקד קיבל החלטה (לרבות החלטה "לא להחליט" ולהמשיך לפעול על-פי התוכנית), **להגדיר** את **אפשרויות הפעולה** שהיו למפקד **בתנאים** בהם פעל, **להעריך** את החלטתו לאור הידע שרכש ותוך **שימוש בשפה המקצועית** (תופעות, הנחות, עקרונות ומונחים) ולפרט את **הלקחים** שלמד מהקרב.

לפתח **כושר תכנון** על ידי – יכולת הגדרת בעיה, איסוף מידע, ניתוח והערכת המידע, גיבוש חלופות לפתרון, החלטה על פתרון והערכת מגבלותיו (התלמידים נדרשים לתכנן כ- 20 תוכנית מבצעיות המחייבות ביצוע תהליך זה בליווי כלי למידה ותחקור עצמי).

יישום החלטות על ידי משחקי מלחמה ותרגילים.

פיתוח כשרים אלה מחייבים ביצוע מעבר הדרגתי מהתיאוריה ליישום, והעברת האחריות על הלמידה ועל הובלת התהליכים לתלמידים – תהליך שמתחיל בכיתה י' ומגיע לשיא בכיתה יב'. (לדוגמה: בסיוורים שנערכים במסגרת לימודי קרבות א"י מובלות חלק מהפעילויות ע"י חניכים, כך גם בניתוח חלק מהסוגיות ההיסטוריות ובכל תכנוני הקרבות ההיסטוריים).

"נקודת המכוון" בהכשרה

כללי - ללימוד התכנים מכוון לרמה הטקטית (הפעלת כוחות במרחב), בדפוס פעולה של רמת הפלוגה הרובאית.⁷ נקודת מכוון זו מאפשרת לנו להתמקד בחשיבה תחבולנית, בתהליך התכנון המבצעי, בניתוח קרבות ומצבי קרב. בחירה בנקודת מכוון זו מאפשרת את העיסוק הטקטי-תחבולני גם בקרבות גדודיים וחטיבתיים, אותם התלמידים נדרשים לנתח.

הרחבה ל'נקודת המכוון' בהכשרה - הרמה הטקטית בדפוס הלחימה של הפלוגה

הפלוגה היא מסגרת טכנו-טקטית וככזאת היא נדרשת להביא לידי ביטוי יכולות אמצעי-הלחימה שברשותה. בנוסף, הפלוגה תלחם במסגרת הגדוד ותידרש להבין את הקרב החטיבתי, כיוון שהיא מחויבת לפעול לאור המטרה. הפעולה ברמת הפלוגה מחייבת:

1. תכנון וקבלת החלטות.
2. מיצוי של יכולות עצמיות.
3. דרישות סיוע מהרמה הממונה.
4. הפלוגה כוללת יחידות אוטונומיות שאותן ניתן לפצל תקנית 2 רמות למטה (מחלקות וכיתות) – פיצול זה מאפשר קיום חשיבה גמישה יותר.
5. החטיבה ולעיתים גם הגדוד, הם דרגים טקטיים טהורים, ולכן ניתן ונדרש ליישם בהם את עקרונות התורות הצבאיות שנלמדו.
6. הלחימה הפלוגתית מחייבת התלבטות בכל הנוגע למיקום המפקד. למרות העובדה שברוב המוחלט של הלחימה, מפקד הפלוגה יוביל את לחימת הפלוגה, פיצול הכוחות בפלוגה ידרוש ממנו חשיבה מעמיקה יותר מזו הנדרשת ממפקד המחלקה (שיפעיל כוח מקובץ בד"כ).
7. הלחימה הפלוגתית מייטרת את התלות בעבודת המטה הנדרשת מכל מפקד מדרג המג"ד ומעלה. תחום תוכן שהתוכנית לא מספקת בו כלים ומיומנויות.
8. מודל הרובאי נועד לייתר את התלות בהפעלת מערכות לחימה שמחייבות לימוד ייעודי של תפיסת ההפעלה שלהן, שאינו נדרש לחניכים בשלב זה של הכשרתם.

נקודת מכוון זו נועדה ליצור את התנאים לכך שבוגרי התוכנית יוכלו להיות ביתרון קבוע על חבריהם בשירות הצבאי, יתרון שיתבטא בהבנת התהליכים, העקרונות, המושגים וחלק מהמיומנויות, וזאת כדי לאפשר להם ללמוד באופן פעיל מכל עשייה בה ייטלו חלק כחיילים וכמפקדים זוטרים.

⁶ נקודת המכוון במובנה כאן, היא דגם הייחוס ולא הדרג הקונקרטי או החיל הקונקרטי.

⁷ הפלוגה הרובאית נועדה להציב את הלומד במרכז התהליך – ללא מטה או קצינים עוזרים (הקיימים בדרגים גבוהים מהפלוגה) וללא יכולות ייחודיות של אמצעי לחימה המשפיעים על קבלת ההחלטות אך מחייבים לימוד ורכישת ידע רב שאינו נדרש בתכנית ואף מסיט את הלומד מהעיקר וממטרות הלמידה.

מטרות התוכנית

מטרות העל:

בוגרי התוכנית ירכשו ידע וכלים ללימוד והעמקה במקצוע הצבאי (כמייצג מקצוע כתחום עשייה ודעת), יהיו מסוגלים לנתח אירועי עבר, להפיק מהם לקחים, לזהות בעיות ולגבש להן חלופות לפתרון, להחליט ולתווך אותה לאחר. בתוך כך, יפתחו גישה ביקורתית להתאמת הידע וניסיון העבר לצורכי ההווה והעתיד, מתוך סקרנות מקצועית ואחריות מקצועית.

ידע

1. התלמידים יכירו ויבינו את יסודות התורות הצבאיות ואת המושגים והשפה המשמשים בתוכן.
2. התלמידים יכירו ויבינו קרבות, סוגיות צבאיות ואירועים צבאיים בולטים וחשובים בעולם בכלל ובארץ ישראל בפרט. ויכירו את ההשפעה של הידע הצבאי, התרבות, הגיאוגרפיה והטכנולוגיה על הלחימה, על הפיקוד בלחימה ועל שיטות הלחימה.
3. התלמידים יכירו ויבינו את השפעת הנתונים הגיאוגרפיים וההיסטוריים על המצב התרבותי-חברתי של האוכלוסייה בארץ ישראל לאורך ההיסטוריה בהקשרים הביטחוניים והצבאיים.

מיומנויות קוגניטיביות

1. התלמידים יזהו רעיון מרכזי בטקסטים, ישוו וימזגו ידע ממקורות שונים, יעריכו את המידע ואת מקורות המידע באופן ביקורתי ויבטאו בכתב ובאופן גרפי תהליכים היסטוריים ומהלכי קרבות.
2. התלמידים ידמינו אירועים קרביים, דילמות וקבלת החלטות קרבית, יסווגו וימשיגו מצבים קרביים ופתרונות טקטיים המביאים לידי ביטוי את התורות הצבאיות, סגנונות מנהיגות ופיקוד והאתיקה הצבאית, ובהתבסס על מידע חסר או חלקי.
3. התלמידים ינתחו החלטות ודילמות פיקודיות – מקצועיות, מנהיגותיות וערכיות – לאור תורת הלחימה ולאור כללי האתיקה הצבאית, יסיקו מסקנות ויגבשו טיעונים להנמקת הניתוח.
4. התלמידים יציגו קרבות באמצעות עזרי תצוגה ינתחו קרבות ואירועים צבאיים, על בסיס הכלים המקצועיים ולאור התורות הצבאיות.
5. התלמידים יתכננו תוכנית מבצעית (תוך יישום מרכיבי תורת הפיקוד והשליטה) המחייבת התמודדות עם נתונים רבים, מרכיבים עמומים, אי-ודאות בנוגע למידע וקבלת החלטות, ויהיו מסוגלים להסביר אותן לחבריהם בכיתה.

מיומנויות אישיות

1. התלמידים יזהו חוזקות, חולשות, נטיות והעדפות בכושרי הלמידה השונים (ניתוח טקסט, הוצאת רעיון מרכזי, ביקורת טקסט, מיזוג תוכן, ניתוח, ביטוי בכתב, ביטוי גרפי וביטוי בעל-פה), יפתחו חוזקות וישפרו חולשות.
2. התלמידים יכירו ביכולתם להתמודד עם משימות ארוכות טווח המחייבות קביעת מטרות ויעדים ועמידה בהם, ניהול עצמי, משמעת עצמית והתמודדות עם אי-וודאות ובעיות מורכבות.
3. התלמידים יסגלו יכולת לקבל משוב מעמיתים, מרמה ממונה (מורה/מפקד), יפתחו גמישות בהתמודדות עם שינוי ועם הצורך לשנות ולתקן.

מיומנויות בין אישיות

1. התלמידים יסייעו לחבריהם ויסייעו בחבריהם בתהליכי למידה, ויפתחו יכולת להקשיב לזולת באופן פעיל ומכבד גם במצבי קונפליקט.
2. התלמידים יתכננו תוכנית מבצעית, יקבלו החלטות ויבצעו משימות באופן שיתופי, תוך חלוקת ידע, שיתוף ידע, להציג טיעון ולהיות קשובים לטיעוני האחרים.

ערכים

1. התלמידים יפתחו סקרנות ומוטיבציה ללמוד את תחום הדעת הצבאי.
2. התלמידים יפתחו את ההבנה, התודעה והצורך בלקיחת אחריות כדי להיות אדם משפיע בחברה.
3. התלמידים יהיו מחויבים לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ויבינו את השפעת המקורות הערכיים של מדינת ישראל על האתיקה הצבאית.
4. התלמידים ישמרו על כבוד חבריהם, יגלו אמפתיה לחבריהם ויהיו נכונים לסייע להם מתוך תפיסה של ערבות הדדית.

דרכי הוראה - למידה - הערכה

כללי - מקצוע 'יסודות הפיקוד' הוא מקצוע יישומי המחייב רכישה של בסיס עיוני מקצועי רחב, ורכישת יכולת יישומית מורכבת ממכלול רחב של מרכיבים. כדי להשיג את מטרות התוכנית ולפתח את היכולות ואת המיומנויות הנדרשות מהתלמידים. שיטות ההוראה בהן יעשה שימוש יהיו מגוונות.

אנו מניחים שפיתוח כושרי חשיבה מתקדמים הנדרשים לשם ניתוח (קרבות) ותכנון (מבצע) הוא תהליך הדרגתי, מתמשך ומתפתח. היכולת להקנות ולפתח כושרי חשיבה מתקדמים, מחייבת שיפור מיומנויות למידה פשוטות יותר, החסרות לחלק ניכר מהתלמידים. היכולת להוציא רעיון מרכזי ולכתובת תמצית, לכתובת תמצית ממזגת, לערוך השוואה ולהמיר תיאור טקסטואלי לתצוגה גרפית, הן יכולות נדרשות לצורך ניתוח אירוע, הסקת מסקנות, בניית טיעון (והצגתו בבהירות בכתב ובעל-פה) ולשם תכנון מטלה.

התוכנית וצוות המורים פועלים לפיתוח יכולות ומיומנויות אלה בשנת הלימודים הראשונה במגוון שיטות ובהטלת מטלות ברמת קושי מתפתחת. לקראת סוף שנת הלימודים הראשונה, לצד הקניית בסיס ידע, אנו דורשים מהתלמידים לבחור את הטקסטים אותם ינתחו (בעיקר תיאוריים/סיפוריים).

בלב תהליך הלימוד בשנת הלימודים השנייה מצויים שני תהליכים: האחד, הוא כתיבת הפרקים ההיסטוריים (המדיני והצבאי) של הקרב אותו התלמידים ינתחו בעבודת ניתוח האירוע והאחר, הוא פיתוח מיומנויות התכנון המבצעי. לצד אלה, אנו ממשיכים בהעמקה ובהרחבת הידע המקצועי לתחומים משלימים של פיקוד ושליטה, מנהיגות, אתיקה וסוגיות היסטוריות. בכל אלה התלמידים נדרשים להמשיך בפיתוח מיומנויות הלמידה בהן עסקנו בשנה הראשונה, ולפתח מיומנויות מתקדמות יותר.

את שנת הלימודים השלישית מובילים התלמידים, בתוך המסגרת שיצרנו עבורם. לצד השלמת פרק הניתוח בעבודת ניתוח האירוע, התלמידים ממשיכים בניית סוגיות היסטוריות, בתכנון קרבות היסטוריים, בפיתוח שיטתיות בלמידה ובתחקור והערכה עצמיים של איכות הלמידה שלהם.

דרכי הוראה ולמידה

מטרות	שיטת ההוראה	
	מהות	השיטה
התלמידים יכירו את תחום התוכן, את תכולת המידע והידע שהוא כולל, את המקורות למידע ולידע המקצועי.	הוראה מפורשת עבור התלמידים (המורה במרכז ומוכוון מטרות והישגים נדרשים)	הוראה פרונטאלית – פיסית או מקוונת - (הוראה מפורשת וישרה) – שיעור/הרצאה
התלמידים יגבשו עמדה ויעמדתו את עמדתם ואת הבנתם המתגבשת במקצוע ע"י התמודדות עם סוגיות מקצועיות בכיתה	הוראת קבוצה	דיון (פיסי ומקוון).
- התלמידים ידונו בשאלה, יגבשו עמדה ביחס לבעיה המוצגת בשאלה, יציגו את עמדתם בכיתה וידונו בה עם חבריהם. - התלמידים יעדכנו את עמדתם לאור הדיון שהתפתח בכיתה.	למידה בקבוצות קטנות ודיון במליאה בהתבסס על תוצרי התלמידים.	הוראת עמיתים
- התלמידים ישפרו את יכולותיהם ומיומנויותיהם בפן הלימודי, האישי והחברתי בעזרת התמודדות עם מטלות בעבודה משותפת ועל-ידי התנסויות כבסיס לרכישת המיומנויות. - התלמידים יבינו את התוכן הנלמד בעזרת ביצוע מטלות המבוססות על שימוש בידע שרכשו.	למידה באמצעו תהליך של פתרון בעיה מורכבת רלוונטית ואוטנטית. התהליך כולל: הגדרת הבעיה, ניתוח הבעיה, העלאת דרכי פעולה להתמודדות ובחירת פתרון.	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה.
התלמידים יהיו אחראים על קצב הלמידה ועל עומק הלמידה.	לימוד עצמי בקבוצות קטנות (2-4 תלמידים). קצב הלימוד נקבע ע"י חברי הקבוצה. אין חלוקת	"חברותא" (פיסית מוקוונת)

מטרות	שיטת ההוראה	
	השיטה	מהות
התלמידים יקיימו שיח בעל פרשנויות שונות לטקסט/בעיה משותפים.	תפקידים פורמאלית בתוך הקבוצה.	
- התלמידים יגבשו עמדה מבוססת ערכים, יתמודדו, מתוך כבוד, עם עמדות של חבריהם. - התלמידים יזהו את המרחב הנורמטיבי-הערכי ואת המרחבים שמצויים מחוץ למרחב הערכי-נורמטיבי (המרחבים הפסולים ערכית).	למידה תוך דיאלוג סביב נושאים ערכיים, לעיתים שנויים במחלוקת, בין תלמידים ובין מורה לתלמידים מתוך פתיחות, כנות, אמון וכבוד הדדי.	הוראה ולמידה מונחות ערכים ועמדות
- התלמיד ישפר, בתהליך אישי, את יכולותיו הקוגניטיביות והארגוניות בהתבסס על עבודה יחידנית עם המורה בתחומים הבאים: - ארגון זמן, ארגון מידע ותוכן, המרת מידע מצורת ייצוג לאחרת (מטקסט לגרפיקה ולהיפך), ניתוח ופרשנות.	הוראת פרט	הוראה יחידנית – ניתוח אירוע ומיקוד מענה לפער בתהליך אישי.
- התלמידים יכינו את הפעילות לקראת הסיור (תכני העברה, שיטות העברת מסר, מטלות ודיון) וינהלו את הפעילויות בסיור. - התלמידים ישתפו פעולה עם חבריהם ע"י ביצוע מטלות למידה. - התלמידים יכתבו דו"ח סיכום לסיור (הסיור מהווה סיכום לפרק לימוד) הכולל את סיכום הסיור ואת סיכום יחידות הלימוד בהן עסק הסיור.	- תהליך ההכנה לסיור – יתבצע כלמידה פרויקטאלית של פרטים אל של קבוצות קטנות, בחניכה של המורה. - במהלך הסיור – למידת חקר, למידת עמיתים, למידה חווייתית. - בתום הסיור – עיבוד, סיכום וגיבוש עמדה.	סיור לימודי (פיסי או וירטואלי)

דרכי הערכה בהן אנו עושים שימוש כדי לתמוך את תהליכי הלימוד שתוארו הן:

1. **בחינות בקיאות בכתב** על מושגי היסוד, ועל תקופות, אירועים ונושאים בקרבות א"י.
2. **עבודות בכתב בהיקפים שונים** הכוללות דרישות של תמצות מקורות כתובים וקטעי סרטים, המרת תיאור טקסטואלי לתרשים, איתור מקורות, ביקורת על מידע וכתובת טיעון.
3. **תלקיט תהליך** שבו כוללים הלומדים דוגמאות המבטאות את תהליך למידתם, הכולל את כל תרגילי התכנון ודפי הלמידה וההערכה העצמית שבוצעו לאורך השנה.
4. **מטלות ביצוע כמטלת הערכה** – הערכת יכולתם של הלומדים ביישום התכנים שלמדו תוך שהם מפעילים מיומנויות חשיבה גבוהות כמו: תכנון, ארגון ומיזוג מידע, הסקת מסקנות, ביקורתיות וכד'. התלמידים נדרשים לתכנן את מהלך עבודתם ולהפעיל שיקול דעת בבחירת התכנים המתאימים. הם נדרשים להתמודד עם המשימה ועם הבעיות שהיא מציבה בפניהם מנקודות

מבט שונות ושימוש בתהליכי חשיבה כדי ליישם את הידע שרכשו ולעיתים להציגו לעמיתיהם (תוצרים נדרשים לדוגמה: דו"ח סיור, מצגת, דף עבודה, כתב חידה וכד').

5. **הערכת עמיתים** על הדרכה והעברת תוכן.

6. **דו"ח סיור**.

7. **הערכה מסכמת בבחינות בגרות** בקרבות א"י וביסודות הפיקוד.

8. **עבודת ניתוח אירוע** הנפרסת על-פני שנה וחצי, המחייבת תכנון, ארגון, ניהול זמן, שימוש נרחב במקורות, תיאור תהליכים היסטוריים, תיאור קרב מפורטת ומורכב וניתוח הקרב.

גורמים משפיעים על תכנית הלימודים:

1. **ראשוניות** – לגורם הראשוניות שני היבטים: האחד, העדר ידע מוקדם; והאחר, קביעת הנורמות לעיסוק במקצוע (היבט זה יהיה ניכר גם בגורם המשפיע הבא). יסודות הפיקוד (כמו גם יתר יחידות הלימוד) הוא מקצוע חדש עבור התלמידים. בשונה ממקצועות אחרים שהתלמידים לומדים בלימודי התיכון, שרובם ככולם, מהווים לימודי המשך והעמקה לתחומי תוכן שלמדו בבית הספר היסודי ובחטיבת הביניים, יסודות הפיקוד מהווה תחום תוכן חדש לגמרי לרוב המוחלט של התלמידים. הנטייה הבסיסית של התלמידים היא לפרש את השפה המקצועית ואת הידע המקצועי, בתחום תורת הלחימה, בהתבסס על הגיון ועל פרשנות אינטואיטיבית. נטייה זו עלולה ליצור עיוותים בהבנת התורה הצבאית וביישומה. ולכן, ייעשה שימוש במקורות המקצועיים הצבאיים והמחייבים כדי להטמיע את הפרשנות הנדרשת לידע ולמושגים הצבאיים בשיעורים, במטלות ובתרגילים.

2. **גודל הכיתה ויחס החניכה** – מספר התלמידים בכיתה עומד על 26-35 תלמידים. היקף זה (חריג בגודלו ביחס לגודל כיתה בלימוד מקצוע ראשי וביחס לגודל כיתה בתוכנית ייחודית) מצריך שימוש בדרכי הוראה המחייבות התמודדות אישית של התלמיד עם התוכן וקבלת משוב אישי (ריבוי מטלות אישיות בכיתה ובעבודת הבית), בפיצוי על הפוטנציאל הקטן יותר של מפגש אישי בין מורה לתלמיד במהלך שיעור.

3. **נושא תיאורטי המחייב מתן ביטוי פרקטי** – יסודות הפיקוד מושתתים על ידע תיאורטי, ניתוח היסטורי (רכישת 'ניסיון עקיף') והתנסויות רבה.

4. **אין הזדמנות שנייה ליצור רושם ראשוני** – אתגר ביצירת עניין וסקרנות של העיסוק במקצוע הצבאי במהלך הלימודים ובמהלך שירותם הצבאי (שלו הם מתחייבים במהלך שנות ההתחנכות בפנימייה הצבאית לפיקוד).

5. **ציר האימונים** – במהלך שנות ההתחנכות בפנימייה הצבאית לפיקוד, משתתפים התלמידים בשבועות אימון שבנויים ברציונל מתפתח בהיבט המקצועי ובהיבט הפיקודי. מופעי האימון מתקיימים במועדים קבועים (בחופשות) והם משמשים כמישור ייחוס ללימוד העיוני.

מפרט התכנים – יסודות הפיקוד

נושאי הליבה לאורך שנות הלימוד:

כיתה י'

אבני היסוד של העשייה הצבאית – 'אבני היסוד' מייצגות תופעות קבועות וכלליות שאינן תלויות בזמן או במקום ואף לא באופי העימות ובמרכיביו. תכנון הלחימה ובניין הכוח הצבאי לעולם יתחשב ב'אבני היסוד', אף שיתכן שיינתן מענה שונה לכל תופעה במצבים שונים ובתקופות שונות, לאור הגורמים המשפיעים הרלוונטיים (סוגי עימות, טכנולוגיה וכיו"ב).

עקרונות המלחמה – 'עקרונות המלחמה' מייצגים ריכוז של הבנות, ניסיון וידע אוניברסאליים בדבר העקרונות המנחים את תכנון הלחימה וניהולה (ברמה הטקטית). 'עקרונות המלחמה' הוא גם שמה של מערכת עקרונות. בהיותם מערכת עקרונות, ישנו מתח מובנה בין העקרונות המחייב את המפקד להכריע בדבר האופן (מינון, העדפה, דרך פעולה וכד') בו יישם את העקרונות בתכנון הלחימה ובניהולה.

צורות הקרב הראשיות – ככלל, צורות הקרב הן הצורות הבסיסיות של ניהול פעולות לחימה ברמה הטקטית הניכרת בצורות הקרב ההתקפיות: התקפה, התקדמות (לרבות רדיפה) ופשיטה; ובצורות הקרב ההגנתיות: הגנה, השהיה, נסיגה ומארב. ההבחנה בין צורות הקרב נועדה לצקת משמעות תיאורטית-לימודית לצרכי לימוד, אימון ושפה משותפת. במציאות, כמעט שלא יתרחש קרב שניתן יהיה להגדירו ולשייכו רק לאחת מצורות-הקרב. בשנת הלימודים, **יתמקד הלימוד** בצורת הקרב הראשית **הגנה** ובצורות הקרב המשניות: **פשיטה ומארב**. כמו כן תינתן **הקדמה ללימוד צורת קרב התקפה** כמבוא לשבוע האימונים שמתקיים בחופשת הקיץ.

כיתה יא'

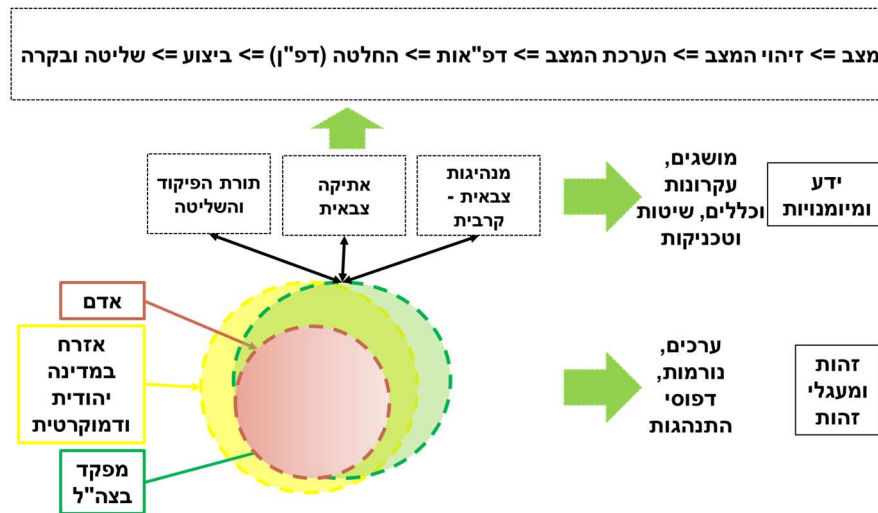
צורות הקרב (השלמה) והעמקה - בשנת הלימודים יתמקד הלימוד צורות הקרב ההתקפיות וביישום צורות הקרב השונות בתרגילי תכנון.

תורת הפיקוד ושליטה – הפיקוד והשליטה מושפעים, בראש ובראשונה מן הגורם האנושי, אבן יסוד האדם. הצבא המודרני מורכב מכוחות גדולים ומיחידות שונות ומגוונות, ועל כולם נדרש המפקד לשלוט בעת ובעונה אחת, על-מנת לנהל את הלחימה באפקטיבית. עומס המידע הולך וגדל כתוצאה מהתרחבות קשת העימותים ומכניסתן של מערכות מידע. תורת הפיקוד והשליטה מהווה מענה עקרוני להתמודדות עם מגבלת מוטת השליטה האנושית.

מנהיגות צבאית – המנהיגות הצבאית מורכבת משלושה מרכיבים: האחד, תיאוריה ומודלים יישומיים; האחר, דמויות לחיקוי או דמויות מעוררות השראה; והאחרון הוא תחילת גיבוש זהות אישית ודפוסי פעולה אישיים. ההכרה וההבנה של העקרונות והכללים של המנהיגות הצבאית יספקו לתלמידים את הכלים הבסיסיים הדרושים לזיהוי מצבים, לניתוח אירועים ודפוסי פעולה, לקבל החלטות אודות דרכי הפעולה האפשרויות ודרך הפעולה המועדפת.

אתיקה צבאית – האתיקה הצבאית מבוססת על נקודת המוצא לפיה פעילות צבאית היא פעילות מקצועית שכוללת עולם ידע ייחודי מומשג ונחקר, כלים, שיטות, נורמות ואתיקה. הכרת מרכיבי האתיקה המקצועית והבנתם תאפשר לתלמידים לזהות את המרחב העשייה האתי ואת מרחב העשייה הלא-אתי והלא לגיטימי. הבנה זו נועדה לספק לתלמידים כלים לניתוח החלטות, להבנת

השפעת האתיקה על קבלת ההחלטה ולקבל החלטות. בלב הלימוד יידון המתח שבין המשמעת הצבאית לציות ויינתנו כלי ניתוח שיאפשרו לתלמידים לזהות מצבים המחייבים החלטות, כלים לניתוח המצב ולקבלת החלטה.

הכנת עבודת ניתוח אירוע (קרב) בהיקף של שתי יחידות לימוד.

כיתה יב'

תכנון מבצעי (העמקה) – התכנון המבצעי מחייב שימוש בתורת הלחימה ובתורת הפיקוד והשליטה. בשנתיים הראשונות של התוכנית נלמד הידע התיאורטי והתלמידים החלו ביישום הידע בשלושה תרגילי תכנון. בשנה זו, התלמידים יתכננו כ- 10-14 קרבות היסטוריים במטרה להעמיק את הידע, לפתח מיומנויות תכנון ולהרחיב את ידיעותיהם בקרבות היסטוריים מההיסטוריה הצבאית של צה"ל.

פרק הניתוח בעבודת ניתוח אירוע (קרב) בהיקף של שתי יחידות לימוד.

תרגול בחינת הבגרות – בחינת הבגרות מורכבת משני חלקים. בחלק הראשון נדרשים התלמידים להבין את המצב המבצעי אליו נקלעו, להגדיר מטרה ומשימה, לנתח רעיונות מבצעיים, לנתח שטח ואויב ולתכנן מענה מבצעי בזמן קצר יחסית (50% מהזמן המוקצה לבגרות – כשעה ושבע דקות). בחלק השני נדרשים החניכים ליישם ידע באמצעות התייחסות/ביקורת לדבר הגות קצר ולהדגים יישום של הידע באמצעות דוגמאות היסטוריות או מצבים מבצעיים אפשריים הממחישים את הידע. התמודדות אפקטיבית עם דרישות המבחן מחייבת פיתוח עבודה מתודולוגית, ניהול זמן, עבודה שיטתית וחשיבה קוהרנטית. התרגול לקראת הבחינה (מתחיל כבר במחצית), כמו הבחינה, הם אירוע לימודי מובהק.

פירוט תכנית הלימודים בכיתה י'

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
מבוא : מבוא למקצוע הצבאי. צבא וצה"ל - כפיפות הצבא לדרג המדיני, כפיפות לחוק, חוק יסוד הצבא ושבועת החייל.	4	התלמידים יכירו מהו מקצוע, מהם מרכיביו ויבינו את מרכיבי המקצוע הצבאי. התלמידים יסבירו מהם תפקידיו של צה"ל במדינת ישראל.	מושגים : מקצוע, דמיון, מדינה, ריבונות, מדינה דמוקרטית, מדיניות, מלחמה, צבא, אלימות מאורגנת, חוק יסוד הצבא ושבועת החייל.	חוק יסוד הצבא, יעקב עמידור המקצוע הצבאי במערכות, גיליון 369, פברואר 2000 עמ' 26-31.	שיעור + ניתוח דגמים היסטוריים + דיון	
אבני היסוד : המלחמה ושדה הקרב.	4	התלמידים יכירו את מוסד המלחמה ואת תפקידיה ביחסים הבינלאומיים. התלמידים יסבירו את תופעות היסוד בשדה הקרב : אי וודאות וחיכוך.	מושגים : המלחמה (לסוגיה : כוללת, מוגבלת, מב"מ, נגד טרור, נגד גרילה), יחסים בינלאומיים, שדה הקרב, אי- הוודאות, ה'חיכוך', הכרעה וניצחון.	סרטים : להציל את טוראי ראין ובלק הוק דאון. אבני היסוד של העשייה הצבאית – מטכ"ל- תוה"ד, 9- תת-02, יולי 2006	שיעור + צפייה בסרטים + דיון	תרגיל – מהו שדה הקרב ומהם מאפייניו? מהו ניצחון בקרב? עבודה בזוגות. הערכה מעצבת – חיפוש מידע, ארגון מידע, העברת ידע בין עולמות תוכן (לדוגמה : ספורט)
אבני היסוד : האדם, המידע והזמן	6	התלמידים יסבירו את השפעת האדם על הקרב (עקת הקרב, למידה, מנהיגות) ואת השפעת הקרב על האדם. התלמידים יסבירו מהם גורמי ההנעה של האדם בקרב ואת פירמידת הצרכים של מאסלו ואת	מושגים : האדם, הפרט בצוות, גורמי ההנעה, מוטת השליטה של האדם. זמן, זמן יחסי, הזמן האופייני, ניצול זמן, ניהול זמן, זמן ומרחב.	סרטים : להציל את טוראי ראין ובלק הוק דאון. אבני היסוד של העשייה הצבאית – מטכ"ל- תוה"ד, 9- תת-02, יולי 2006 ס.א. מרשל, אנשים מול אש , עמ' 31- 43.	שיעור + צפייה בסרטים + דיון	תרגיל – למה מסתערים בקרב? גורמי ההנעה של הלוחם בקרב ובנייתם בשגרה עבודה בזוגות – הערכה מעצבת ומכוונית בתחומים הבאים :

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
		משמעותה על הפיקוד. התלמידים יסבירו מושגי יסוד בזמן ואת השפעת הזמן על הלחימה.		יוגב מויאל, לחימה תחת אש: ערכים, פוסט-מודרניזם ומה שביניהם.		הגדרת הבעיה, הצגת טיעון. (10%)
עקרונות המלחמה – מהות והתפתחות.	2	התלמידים יסבירו מהם עקרונות המלחמה ומהו תפקידים בחשיבה הצבאית ובעשייה הצבאית.	עקרונות: מערכת של עקרונות, מתחים בין עקרונות העקרונות כמשפיעים עם החשיבה. מושגים: תורת הלחימה, עקרונות יסוד, אומנות המלחמה. הוגים צבאיים: קלאוזביץ, לידל הארט, פוש וסון טסו.	חוברת עקרונות המלחמה של צה"ל. הדוח המסכם של הועדה לבחינת עקרונות המלחמה 2018.	הוראה פרונטאלית, דיון והשוואה. ניתוח תהליך התפתחות עקרונות המלחמה והגורמים המשפיעים על התהליך (גיאו-אסטרטגיה, תרבות וידע)	
עקרונות המלחמה – עקרונות היסוד: הדבקות במשימה לאור המטרה, התחבולה ויחסיבה (מחייב) השלמת מידע בעזרת "דמיון מקצועי", יזהו את המטרה ואת המשימה, יתארו את הקרב בעזרת תרשים ויזהו את התחבולה בקרב.	6	התלמידים יסבירו כל אחד מעקרונות המלחמה. התלמידים יתארו קרב (מחייב) השלמת מידע בעזרת "דמיון מקצועי", יזהו את המטרה ואת המשימה, יתארו את הקרב בעזרת תרשים ויזהו את התחבולה בקרב.	עקרונות: הדבקות במשימה לאור המטרה, תחבולה וחשיבה תחבולנית, יוזמה ושליטה. מושגים: מטרה, משימה, תכלית, הישגים מבצעיים, אילוצי ביצוע, תורפה, הטעיה, הונאה.	חוברת עקרונות המלחמה של צה"ל.	דיון, ניתוח מקרי בוחן היסטוריים.	עבודה ניתוח קרב - קריאה עצמאית של תיאור שני קרבות (התקפות על עיראק סואידן במלחמת העצמאות) והגדרת מטרת הלחימה, משימת הכוח בכל אחד מהמבצעים, הכנת תרשים וזיהוי

⁸ עקרון רוח הלחימה נמנה על עקרונות היסוד, אך הוא נדון במסגרת אבן יסוד האדם.

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
			הפתעה, הכרעה, פעולה ותגובה.			ותיאור – (התחבולה) – 15% הערכה מעצבת וזיהוי נק' חוזק וחולשה של יישום כושרי למידה גבוהים ע"י כל תלמיד.
עקרונות המלחמה – אומנות הפיקוד: ריכוז המאמץ, מיצוי הכוח וגמישות מתחים ביישום עקרונות המלחמה.	6	התלמידים יסבירו כל אחד מעקרונות המלחמה ואת הציוויים שהוא מחייב. התלמידים יתארו קרב, יפתחו יכולת קריאה ביקורתית וינתחו את הקרב לאור עקרונות המלחמה: תמצית, רעיון מרכזי, הבחנה בין עיקר לטפל, זיהוי הבעיה, הגדרת אפשרויות הפעולה, תיאור ההחלטה וניתוח ההחלטה בהתבסס על המתח שבין עקרונות המלחמה.	עקרונות: ריכוז המאמץ, מיצוי הכוח, שיתוף פעולה וגמישות. מושגים: יחסי עוצמה, הקרב המשולב, הזדמנות, סיכון, כושר פיזי, יכולת וכושר פיזי.	חוברת עקרונות המלחמה של צה"ל. יעקב עמידרור, "עקרונות המלחמה בעימות א-סימטרי", מערכות 416, עמ' 4-11 קרבות לבחירה מתוך: אלישיב שמשי, בהם יותר מכל .	דיון, ניתוח מקרי בוחן היסטוריים. חברותא – זיהוי החלטות בקרב. הצגת תוצרים ודיון בכיתה	עבודה – ניתוח קרב עצמי מס' 1 לבחירה (מתוך 4 אפשרויות): תיאור קרב וניתוח קרב-זיהוי החלטות ויישום עקרונות המלחמה בהן. (הערכה: משוב על תיאור הקרב ומשוב על ניתוח הקרב) (20%)
עקרונות המלחמה – המקצוע הצבאי: אבטחה, רציפות והמשכיות,	6	התלמידים יסבירו כל אחד מעקרונות המלחמה ואת הציוויים שהוא מחייב.	עקרונות: אבטחה, ניהול סיכונים, רציפות, עומק	מבצעי כוחות היבשה, כללי (כרך א') עמ' 92-105 ב.ה לידל הארט	והוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה – ניתוח תכנית אבטחה	מטלת ביצוע כמטלת הערכה ומשוב.

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
עומק ועבודה וגמישות מתחים ביישום עקרונות המלחמה.		ינתחו מצב מבצעי, יגדירו את הבעיה המבצעית. יסבירו את החלטות המפקד בקרב וינתחו אותן בהתבסס על המתח שבין עקרונות המלחמה.	ועבודה וגמישות. מושגים: ריכוז הכוח, ריכוז המאמץ, סיוע קרבי, אבטחה, חיפוי.	(קטעים מתוך) מחשבות על המלחמה. ביוגרפיה, אוטוביוגרפיה וכד'.	במבצע. עבודה בקבוצות ודיון בכיתה. והוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה – ניתוח החלטות בהפעלת כוח עבודה. עבודה בקבוצות ודיון בכיתה.	
צורות הקרב	2	התלמידים יסבירו מהן צורות הקרב ואופן הופעתם בלחימה.	צורת קרב, צורת קרב ראשית, צורת קרב משנית, הנחות מוצא, עקרונות, מונחים.	מבצעי כוחות היבשה כרך א'.	הוראה פרונטאלית, דיון ומקרה בוחן	
צורת קרב הגנה	6	התלמידים יסבירו את הנחות המוצא של קרב ההגנה, את עקרונות קרב ההגנה ואת מושגי היסוד. התלמידים ינתחו קרב הגנה	עקרונות: בחירת שטחים, ארגון המרחב לעומק, היערכות לפי דפ"א אויב, היקפיות, הדדיות, הפעלת העתודה. גזרה וגבולות גזרה, קו מגע, חזקה על קו המגע, שייפץ, ארגון השטח, אבטחה, החזקה, עומק, עתודה,	מבצעי כוחות היבשה, מבצעים הגנתיים (כרך ג') אלישיב שמש, לא אשוב עד כלותם – קרבות ההגנה. ספרות צבאית לא רשמית (בחירת התלמיד)	הוראה פרונטאלית והוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה – תרגיל מפה "אילמת" עקרונות ומושגים. ניתוח קרב.	תרגיל מפה – אילמת – מושגים ועקרונות בהגנה – הערכה כללית. עבודה – ניתוח קרב עצמי מספר 2 (בחירה מתוך 4 אפשרויות): תיאור קרב וניתוח קרב-זיהוי החלטות ויישום עקרונות המלחמה בהן. (הערכה: משוב על תיאור

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
			הגנה על כוח, הגנה סדורה, הגנה חפזה, שטח חיוני, שטח מפתח, עמדה, מוצב, ומתחם, מכשולים, התקפות נגד.			הקרב ומשוב על ניתוח (הקרב) (20%)
ניתוח קרב - העמקה	4	התלמידים ינתחו החלטות ובעיות מבצעיות בקרב. התלמידים יעריכו את איכות הניתוח של חבריהם ויסייעו להם לשפרה.	אפשרויות פעולה, דילמה, החלטה, הערכה, ניתוח.	הספרות הצבאית שנעשה בה שימוש עד כה.	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה. הוראת עמיתים. יתבסס על עבודות ניתוח הקרב של החניכים.	התלמידים ידרשו לשפר את העבודה שהגישו בהתבסס על למידת העמיתים ומחווה – ההערכה תתמקד בלמידה וביישום התובנות בין העבודות – (15%) משוב כתוב.
ניתוח מבצעי של השטח	4	התלמידים ינתחו שטח בהקשר מבצעי.	טופוגרפיה (כיפה, אוקף, שלוחה וגיא), קו רכס, קו אפיק, תכנית וחלוקה לתאי שטח	חוברת הניתוח המבצעי של השטח.	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה.	משוב בכתב על תוצרי ניתוח
תכנון ("שלד") תכנית הגנה	4	התלמידים יתכננו תכנית הגנה בהתבסס על מטרה, משימה וניתוח השטח והאויב	עקרונות ההגנה – בחירת שטחים, ארגון המרחב לעומק, תכנון רעיון מבצעי להגנה (חלוקה לגזרות, כוחות ומשימות)	מבצעי כוחות היבשה כרך ג' -מבצעים הגנתיים	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה. הוראת עמיתים	משוב בכתב על תוצרי התכנון

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
			והתקפות נגד. מושגים: פקודת מבצע, מטרה, משימה, ניתוח שטח, אובדן דרך פעולה אפשרית			
צורת קרב התקפה	4	התלמידים יסבירו את הנחות המוצא של קרב ההתקפה, את עקרונות קרב ההגנה ואת מושגי היסוד. התלמידים ינתחו קרב הגנה	עקרונות: ריכוז המאמץ, מודיעין, שמירת התנופה וסיוע אש. מושגים: נמוגות ההתקפה, שטח כינוס, נקי היערכות, אל היעד, על היעד, קו התחלה, קו זינוק, מאמץ עיקרי, מאמץ משני ומאמצי עזר.	מבצעי כוחות היבשה, מבצעים התקפיים (כרך ב') אלישיב שמש, לא אשוב עד כלותם – קרבות התקפה.	הוראה פרונטאלית והוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה	עבודה – ניתוח קרב מס' 3 בקבוצות לבחירה (מתוך 4): תיאור קרב וניתוח קרב-זיהוי החלטות ויישום עקרונות המלחמה בהן. (הערכה: משוב על תיאור הקרב ומשוב על ניתוח הקרב) (20%)
צורת קרב פשיטה	2	התלמידים יסבירו את מהות צורת קרב פשיטה ואת השימוש בה בלחימה. התלמידים יסבירו את עקרונות הפשיטה ואת ההבדלים שבין הפשיטה להתקפה.	עקרונות: בידוד מרחב הפעולה, הפתעה, מהירות. מושגים: כוחות (פורצים, מאבטחים, מסתערים וכד'), בידוד מרחב הפעולה, נתיב התקדמות, נתיב נסיגה.	מבצעי כוחות היבשה, מבצעים התקפיים (כרך ב')	שיעור פרונטאלי + סרט + דיון	תרגיל תכנון פשיטה – הכנה לשבוע אימונים.
סה"כ	60				90% הערכת מטלות + 10% הערכת מורה (תלמידאות)	

פירוט תכנית הלימודים בכיתה יא'

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
צורת קרב מארב : מהות ותכלית המארב. עקרונות המארב והכוחות במארב. ניהול מארב.	4	התלמידים יסבירו את מהות צורת קרב מארב ואת השימוש בה בלחימה. התלמידים יסבירו את עקרונות המארב ואת העקרונות לניהול הלחימה במארב.	עקרונות : בחירת שטח, הכלה, תיאום וריכוז אש. מושגים : כוח, הולם, כוח חוסם, כוח בולם, כוח מתריע, אש ישירה ואש אגפית.	מבצעי כוחות היבשה, מבצעים הגנתיים (כרך ג') קטעים מהסרט – פטריוט. המארב של טייגר, הערוץ הראשון	שיעור פרונטאלי והוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה (תכנון).	תרגיל תכנון – משוב על בחירת השטח ועל מיצוי הכוחות. עבודה – ניתוח קרב מספר מס' 4 (בחירה עצמית של כל תלמיד) – משוב + ציון. (20%)
פיקוד	2	התלמידים יסבירו מהו פיקוד ומהם מרכיבי הפיקוד. התלמידים ידונו בעקרונות לגיבוש זהות פיקודית.	עקרונות : אמון, מקצועיות, חופש פעולה, העברת מסרים, דוגמא אישית. מושגים : סגנונות מנהיגות, חיקוי המפקד, חניכה, בהירות מחשבה.	הרצאתו של המנצח איתי טלגס – להנהיג כמו המנצחים הגדולים.	ניתוח סרט והוראת עמיתים.	
פיקוד ושליטה : מבוא לפיקוד ושליטה - מהות והתפתחות היסטורית. תפיסות הפיקוד והשליטה ('פיקוד משימה' ופיקוד פרטני). עקרונות 'פיקוד משימה'	4	התלמידים יכירו את תורת הפיקוד והשליטה. התלמידים יכירו את תהליך ההתפתחות ההיסטורית של תורת הפיקוד והשליטה ואת הגישות השונות בה. התלמידים יכירו את הגורמים שעיצבו ומעצבים את תורת הפיקוד והשליטה. התלמידים יסבירו את עקרונות	עקרונות : אחדות הפיקוד, מדרגיות הפיקוד, אי-התערבות בתוכניות, זהות 'מתכנן-מבצע', איסור קיום דרגי פיקוד מיותרים, המסתייע מכתוב למסייע. מושגים : פיקוד, שליטה, בקרה, סמכות, אחריות, מגבלת מוטת השליטה, תופעת ה'חיכוך', המפקד וסגן המפקד, פיקוד פרטני, 'פיקוד משימה', שדה הקרב, ה'חיכוך', קבלת	אגף המבצעים, חט' תורה והדרכה, תו"לדע 3 , פיקוד משימה. סרטים : פטריוט, גלורי,	שיעור פרונטאלי, והוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה (ניתוח קטעים מסרטים) ודיון	עבודת ניתוח אירוע – תדריך לעבודה. בחירה ואישור קרבות לניתוח

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
		הפיקוד והשליטה.	החלטות, חופש פעולה, תכנון מבצעי, דרג פיקודי, מסייע ומסייע.			
תהליך קבלת החלטות – מודלים של קבלת החלטות, יוריסטיקות והטיות בקבלת החלטות	4	התלמידים יכירו מודלים של קבלת החלטות (אינטואיטיבי, רציונאלי, פסיבי-אקטיבי). התלמידים יכירו הטיות בקבלת החלטות, וידונו בדרכי ההתמודדות עם הטיות אלה.	עקרונות: ערכים ועקרונות, מדידה, תועלת. מושגים: יוריסטיקה, הטיות בקבלת החלטות, אינטואיציה, עלות מול תועלת, חלופה, ברירה.	טברסקי וכהנמן, "שיפוט בתנאי אי ודאות: יוריסטיקות והטיות", בתוך: בר-הלל (עורכת), רציונאליות, הוגנות, אושר , עמ' 45-63.	למידת עמיתים. הוראה ולמידה מבוססת פתרון בעיה (קבלת החלטה בעזרת המודלים השונים בקבלת החלטות).	חניכה בכיתה
נוהל הקרב ותהליך התכנון המבצעי – מעגל הפיקוד והשליטה	2	התלמידים יכירו את תהליך התכנון המבצעי ואת מרכיביו. התלמידים יכירו את תהליך נוהל הקרב, עקרונותיו, מגבלותיו ואת חשיבות ניהול הזמן בו.	עקרונות: ניהול זמן, מיצוי זמן, רציפות, ועבודה במקביל. מושגים: נוהל קרב סדור, נוהל קרב חפז, פקודה, פקודת התראה, 'מעגל הפיקוד והשליטה', גורמים משפיעים, עובדה, משמעות ומסקנה, תמונת מצב הערכת מצב, דרך פעולה אפשרית, דפ"א סבירה (אויב) דפ"א מסוכנת (אויב), דרך פעולה נבחרת, קפ"ק 1, קפ"ק 2, תכנית, משחק מלחמה, תדריך, תוכנית, פקודת מבצע ומרשם קרב, מסדר, שליטה ובקרה.	תורת הפיקוד והשליטה בכוחות היבשה – פרק נוהל הקרב והתכנון המבצעי.	שיעור פרונטאלי ודיון	

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
תרגיל תכנון (מפורק) הגנה	6	התלמידים ילמדו פקודת מבצע ויפיקו ממנה משמעויות לתכנון. התלמידים ינתחו שטח ויפיקו ממנו משמעויות מבצעיות. התלמידים יתכננו תוכנית תחבולנית. התלמידים יכתבו פקודת מבצע.	עקרונות ומושגים: תורת הלחימה הגנה, תורת הפיקוד והשליטה	מבצעי כוחות היבשה כרך א' כללי: הישגים מבצעיים, המטרה והמשימה, הערכת המצב. מבצעי כוחות היבשה כרך ג' – מבצעים הגנתיים. הניתוח המבצעי של השטח	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה. למידת עמיתים.	הגשת פקודת מבצע ומרשם קרב - 15% - משוב בכתב ובע"פ
תרגיל תכנון התקפה	6	התלמידים ילמדו פקודת מבצע ויפיקו ממנה משמעויות לתכנון. התלמידים ינתחו שטח ויפיקו ממנו משמעויות מבצעיות. התלמידים יתכננו תוכנית תחבולנית. התלמידים יכתבו פקודת מבצע.	עקרונות ומושגים: תורת הלחימה התקפה, תורת הפיקוד והשליטה	מבצעי כוחות היבשה כרך א' כללי: הישגים מבצעיים, המטרה והמשימה, הערכת המצב. מבצעי כוחות היבשה כרך ב' מבצעים התקפיים ניתוח מבצעי של השטח.	הוראה פרונטאלית ולמידה מבוססות פתרון בעיה. למידת עמיתים.	הגשת פקודת מבצע ומרשם קרב - 15% - משוב בכתב ובע"פ
אתיקה צבאית: אתיקה צבאית בצה"ל – מקורות רוח צה"לי. הסף והרף – משמעת צבאית ⇔ ציות. ניתוח סוגי	6	התלמידים יסבירו מהי אתיקה ומהו תפקידה במקצוע בכלל ובמקצוע הצבאי בפרט. החניכים יכירו את המקורות לרוח צה"לי. החניכים יסבירו את	מושגים: אתיקה, אתיקה צבאית, מעגלי זהות, דמוקרטיה ועקרונות הדמוקרטיה (בישראל), חוק, מוסר, דיני המלחמה, מקצוע ודיני המלחמה.	רוח צה"ל. אסא כשר, אתיקה צבאית , פרק המבוא. סרט – בחורים טובים.	שיעור פרונטאלי, ניתוח מיקרי בוחן ודיון. ⁹	עבודת ניתוח אירוע (הצגת האירוע, הצגת דילמה באירוע, הסבר הדילמה בהתבסס על הגדרות אתיות-

⁹ עפ"י המודל של אדווין פנטון: ההלימה בין התיאוריה והמתודה מתבטאת בין היתר בתהליך מובנה בן חמישה צעדים בניהול הדיון. המהלך כולל:

1. חשיפת הקונפליקט המוסרי.
2. הפעלת שיקול דעת אישי.
3. נקיטת עמדה ערכית מנומקת.
4. דיונים בקבוצות קטנות.
5. דיונים במליאה

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
הפקודות (חוקית), בלתי חוקית ובלתי-חוקית (בעליל). דיון בערכים נבחרים.		חשיבות המשמעת הצבאית ובתוכה את החובה להפעיל שיקול דעת ויוזמה. החניכים יסבירו את הערכים הדבקות במשימה והחתירה לניצחון, הרעות האחריות והמקצועיות.	מושגים : קוד אתי, נאמנות, אמינות, 'פיקוד משימה', משמעת, ציות, פקודות ובלתי-חוקית בעליל.			ערכיות, הצגת החלטה שהתקבלה (והערכה) – בדיקה, משוב וציון (10%)
מנהיגות צבאית : מהי מנהיגות? מודלים של מנהיגות : משימתי מול חברתי. מקורות הכוח, מנהיגות מעצבת. מוטיבציה, הנעת פקודים ופיקוד ושליטה. מנהיגות צבאית – קרבית.	6	התלמידים יכירו מושגי יסוד במנהיגות ומודלים במנהיגות. התלמידים יכינו שאלון לקיום ראיון מפקד. התלמידים יראיינו מפקד ויכתבו דו"ח העוסק באתגרי המנהיגות של המפקד הזוטר וינתחו את דפוס המנהיגות של המפקד.	עקרונות : בהירות מסרים, האצלת סמכויות, הקשבה, שמירת כבוד הפקודים ודאגה לצרכיהם. הובלה (אחראי), אמון במפקד, בהירות מסרים, הקשבה, עקת קרב, אי-וודאות, נפגעים, דוגמא אישית, דאגה לפרט. מושגים : מנהיג, מנהיגות ופיתוח מנהיגות, מקורות הכוח, שחר, עונש, השראה, הזדהות, אתגר ומסוגלות. מוטיבציה, גורמי הניעה, 'פירמידת הצרכים של מאסלו', מוטיבציה פנימית וחיצונית, אפקט פיגמליון. משמעת, חניכה, למידה,	אביהו רוזן ומיכה פופר, על המנהיגות , 1999, ע' 94-87, 183-198.	שיעור פרונטאלי, והוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה. ניתוח הגשת דו"ח מסכם	הכנת שאלון לקראת ראיון. הגשת דו"ח מסכם ראיון וניתוח דפוס מנהיגות המפקד – 10%. ציון ומשוב בכתב.

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
			מסוגלות, אי הוודאות, דוגמא אישית, תגמול וענישה.			
מיקום המפקד	6	התלמידים יסבירו את השיקולים לקביעת מיקום המפקד בשגרה ובקרב. התלמידים ינתחו את מיקום המפקד במצבי שגרה ולחימה.	עקרונות: בחירת המקום המשפיע על הקרב. מושגים: פיקוד מלפנים, התרשמות בלתי אמצעי מנהיגות.	תיאורי קרבות: קרב תל שאמס השלישי, המארב של טייגר, גבעת התחמושת. קטעים מסרט – להציל את טוראי ראיון.	חברותא, והוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה. למידת עמיתים.	מטלה – ניתוח 2 מקרי בוחן – מיקום המפקד – 10%. הצגה בכיתה והערכה מילולית.
דילמות בפיקוד – אתיקה ומנהיגות: דילמות (דבקות במשימה וחתימה לניצחון, טוהר הנשק וחיי-אדם) ודרכי התמודדות.	6	התלמידים יזהו דילמה בפיקוד בה יש התנגשות בין ערכים. התלמידים יגדירו את הדילמה ואת מרכיביה. התלמידים יגבשו עמדה מנומקת ויצגו אותה לדיון.	מושגים: התנגשות ערכים, דילמה וקבלת החלטות.	אסא כשר, אתיקה צבאית.	דיון והוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה (עפ"י מודל אדווין פנטון) והוראת עמיתים.	עבודה – ניתוח אירוע אתי בשגרה ניתוח אתי בלחימה והסקת מסקנות על אתיקה – בדיקה וציון (10%).
צורת קרב התקדמות	6	התלמידים יכירו את עקרונות צורת קרב התקדמות ואת הכוחות הפועלים בה. התלמידים ינתחו קרב לאור עקרונות צורת קרב התקדמות	עקרונות: אבטחה, רציפות, תנועה בכמה צירים. מושגים: גוף עיקרי, חוד, מסך סיור ומשמר קדמי, משמר אגפי משמר עורפי, ציר, נתיב.	מבצעי כוחות היבשה כרך ב' – מבצעים התקפיים. אלישיב שמשי, איפה אני לעזאזל, קרב תל פאח'ר.	שיעור פרונטלי, הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה. ולמידת עמיתים.	משוב בכיתה.
צורת קרב השהייה	2	השהייה - עקרונות כללים ומשגי יסוד	עקרונות: שמירה על מגע, היערכות לעומק, רציפות. מושגים: מערך ביניים, מערך משהה, חיפוי, ניתוק מגע, חילוץ.	מבצעי כוחות היבשה כרך ג' – מבצעים הגנתיים.	שיעור פרונטאלי וניתוח קרב	
סה"כ	60				90% מטלות + 10% הערכת מורה (תלמידאות)	

תוכנית לימודים בכיתה יב'

רציונל הלמידה בכיתה יב' – הלמידה תתבסס על עבודות ניתוח האירוע שהתלמידים הכינו במהלך לימודיהם בכיתה יא', והיא מכוונת לפיתוח אישי של התלמידים דרך ביצוע תרגילי תכנון רבים, הצגת ניתוח אירוע, עמידה מול קבוצה והצגת שיקולים רעיון המבצעי שהגו והגנה עליו, כתיבת פקודות מבצע והשתתפות במשחקי מלחמה.

פירוט הרציונל:

1. **התלמיד המתנסה** – מטיל על חבריו פקודה שהכין לקראת המבצע שהוא ניתח בעבודת ניתוח האירוע (מסירת הפקודה לתלמידים נועדה ליצור למידה פעילה של הקרב על-ידי התלמידים. כך יוכלו לצבור את הלמידה כ"נסיון עקיף" ולקבל משוב על תכנון הקרב ועל התובנות המבצעיות שהגיעו אליהם ע"י השוואה לתוכנית המבצע של המפקד ולקרב שהתרחש בפועל).
א. מכין פקודת מבצע למסירה לכלל תלמידי הכיתה (שימשו כמפקדי המבצע). פקודת המבצע תכלול גם עזרים לתכנון.

ב. מציג את הרקע ההיסטורי לקרב בכיתה.

ג. מוסר פקודה לתלמידי הכיתה.

2. **כלל התלמידים (עבודה בזוגות)** – מטלת תכנון מבצעי כוללת מרכיבי ידע מקצועי, מרכיבי מיומנות ומרכיבים של עבודה שיטתית. לאורך התרגול, ידרשו התלמידים ליישם ידע, לשפר את מיומנותם המקצועית, לאמץ עבודה שיטתית, לתחקר את עצמם וליישם את הלקחים שלמדו. וכך, בתהליך תוספתי, ככל שיחלוף הזמן, הם ידרשו לתוצרי תכנון מרובים יותר ושלמים יותר (מטרה ומשימה, ניתוח מבצעי של השטח, ניתוח האויב והגדרת דרך פעולה סבירה, רעיון מבצעי, כוחות ומשימות והגדרת דרך הפעולה המסוכנת של האויב). דרך פעולה זו תאפשר עליה ברמת המורכבות והקושי, לצד התקדמות בקצב אישי.

א. מקבלים פקודה, לומדים אותה (גיבוש תמונת מצב והערכת מצב) ומגבשים רעיון מבצעי לשיטת הביצוע.

ב. כותבים את עיקרי פקודת המבצע – עיקר המשמעויות מהקרקע ומהאויב (לרבות קביעת דרך פעולה סבירה של האויב) המטרה, המשימה והשיטה.

ג. 3-4 תלמידים מציגים את השיקולים לרעיון המבצעי ואת הרעיון המבצעי שהגו, וסביבו מתקיים דיון בכיתה.

3. התלמיד המציג:

א. מציג את תוכנית הקרב שתוכננה.

ב. מציג את הקרב תוך הדגשת האירועים המרכזיים בו (= אירועים בהם התקבלו החלטות/ נדרשה קבלת החלטות).

ג. מציג את עיקרי ניתוח הקרב בפני תלמידי הכיתה.

4. סיכום

לאורך כל השנה, יעסקו התלמידים בלמידה ותיעוד לקחים מעשיים מתרגילי התכנון המבצעי – כל תלמיד ינהל לאורך שנת הלימודים רישום של הלקחים שלמד מהעבודה בכיתה. לקחים אלה ינוהלו בשני חתכים: אישי/למידה ומקצועי.

בפן האישי/למידה - התלמיד נדרש לתחקור עצמי אודות עבודתו בתכנון המבצעי בפרמטרים של ניהול זמן, עבודה מתודולוגית, יישום לקחים וכיו"ב. תיעוד זה נועד להטמיע בקרב התלמידים את החיוניות של תחקור עצמי ולמידה עצמית ככלי מרכזי בהתנהלות אדם תבוני בכלל ואיש מקצוע ומפקד בפרט.

בפן המקצועי - התלמיד נדרש לתיעוד רציף של הלקחים שלמד מהתכנון המבצעי, מהדיון אודות התוכניות המבצעיות בכיתה ומניתוח הקרב. תיעוד זה נועד להעשיר את הניסיון העקיף של התלמידים ולהטמיע בקרבם גישה של ניהול ידע מבצעי עצמי.

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
ניתוח קרב לדוגמא	3	התלמידים ילמדו פקודת מבצע ויפיקו ממנה משמעויות לתכנון. התלמידים ינתחו שטח ויפיקו ממנו משמעויות מבצעיות. התלמידים יתכנו תוכנית תחבולנית. התלמידים יכתבו פקודת מבצע. התלמידים יבינו את הדרישות מהם להצגה, לתרגול וללמידה.	עקרונות – עקרונות המלחמה, עקרונות צורות הקרב השונות ועקרונות תורת הפיקוד והשליטה. מושגים : רקע צבאי, רקע מדיני, תכנון מבצעי, רעיון מבצעי, ניתוח קרב.	מבצעי כוחות היבשה כרכים א'-ג' הפיקוד והשליטה בכוחות היבשה.	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה. ולמידת עמיתים.	משוב בכיתה
חזרה וריענון – תורת הלחימה, תורת הפיקוד והשליטה והתכנון המבצעי.	2	התלמידים ידונו בסוגיות מקצועיות המיישמות את המקצוע הצבאי שלמדו בשנתיים האחרונות כתשתית לתרגול התכנון והניתוח המבצעיים לאורך השנה.			הוראה פרונטאלית	
בחינת בגרות לתרגול ועיבוד	4	התלמידים יכירו את מבנה בחינת הברגות ויתחילו לגבש אסטרטגיה להתמודד איתה בהצלחה	מושגים : אסטרטגיית בניית תשובה, תכנון וארגון הזמן.		הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה	בחינה – בדיקה ומשוב בכתב. יעדים לשיפור

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
תכנון מבצעי – המטרה והמשימה (תכנון קרב (2-1)	6	התלמידים ילמדו פקודת מבצע ויפיקו ממנה משמעויות לתכנון.	עקרונות – עקרונות המלחמה, עקרונות צורות הקרב השונות ועקרונות תורת הפיקוד והשליטה. מושגים : רקע צבאי, רקע מדיני, תכנון מבצעי, רעיון מבצעי, ניתוח קרב.		הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה. ולמידת עמיתים.	פורטפוליו – משוב עיתי על עבודת החניכים עפ"י הפרמטרים הבאים לכל תרגול: עמידה במטרות התרגול – 10%. שימוש במונחים במקצועיים – 15%. לקחים מקצועיים – 15%. לקחים אישיים (למידה) – 15%. יישום לקחים מקצועיים – 10%. יישום לקחים אישיים – 10%. הערכה עצמית – 10%. הערכה כללית – 10%. הכנת פקודה, מסירתה בכיתה והצגת הקרב והלקחים מהקרב – 5%.
תכנון מבצעי – המטרה, המשימה והניתוח המבצעי של השטח (תכנון קרב (4-3)	6	התלמידים ינתחו שטח ויפיקו ממנו משמעויות מבצעיות. התלמידים יתכננו תוכנית תחבולנית. התלמידים יכתבו פקודת מבצע.				
תכנון מבצעי – המטרה, המשימה, הניתוח המבצעי של השטח וניתוח האויב (דרך פעולה סבירה של אויב) (תכנון קרב 5-6)	6					
תכנון מבצעי – המטרה, המשימה, הניתוח המבצעי של השטח, ניתוח האויב ורעיון מבצעי. (תכנון קרב (8-7)	6		עקרונות – עקרונות המלחמה, עקרונות צורות הקרב השונות ועקרונות תורת הפיקוד והשליטה. מושגים : רקע צבאי, רקע מדיני, תכנון מבצעי, רעיון מבצעי, ניתוח קרב.	מבצעי כוחות היבשה כרכים א'-ג' הפיקוד והשליטה בכוחות היבשה.	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה. ולמידת עמיתים.	
תרגול בגרות ועיבוד	3					
תכנון מבצעי – המטרה, המשימה, הניתוח המבצעי של השטח, ניתוח האויב, הרעיון המבצעי וכוחות ומשימות (תכנון קרב (10-9)	6					

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
תכנון מבצעי – המטרה, המשימה, הניתוח המבצעי של השטח, ניתוח האויב, הרעיון המבצעי, כוחות ומשימות והגדרת דרך פעולה מסוכנת של האויב (תכנון קרב 11-12)	6					שנערכו בכיתה (הגבוה מבין השניים). משוב בכתב - 50%
הצגת קרבות ללא תכנון – קרבות 16-13 ¹⁰	3	התלמידים יכירו קרבות מופת וישתתפו בניתוחם בכיתה.	עקרונות – עקרונות המלחמה, עקרונות צורות הקרב השונות ועקרונות תורת הפיקוד והשליטה. מושגים: רקע צבאי, רקע מדיני, תכנון מבצעי, רעיון מבצעי, ניתוח קרב.	מבצעי כוחות היבשה כרכים א'-ג' הפיקוד והשליטה בכוחות היבשה.	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה.	הערכה מסכמת 40%
סיכום וחזרה לפני מתכונת	3	הכנת התלמידים לבחינת המתכונת				
בחינת מתכונת	3					
עיבוד בחינת המתכונת	3	התלמידים יעבדו את בחינת המתכונת, יזהו את נק' החוזק והחלושה שלהם ויגבשו תוכנית פעולה להצלחה בבחינה.			דיון בסוגיות מקצועיות ומתודולוגיות במתן מענה לשאלות בבחינה.	
סה"כ	60				סה"כ – 90% פורטפוליו ומתכונת. 10% הערכת מורה (תלמידאות)	

¹⁰ הצגת הקרבות נועדה לאפשר לחניכים שאת הקרב שלהם לא ניתן לתכנן במסגרת השיעור (קרבות מופת אוגדתיים וקרבות פשיטה מיוחדים), להציג את הקרב ואת ניתוח הקרב בפני חבריהם במתכונת מצומצמת.

דרכי ההערכה השוטפת והמסכמת

כיתה י'

הנושא	דרך ההערכה ומשקלה	משקל	התפתחות הלמידה המקצועית וכושרי הלמידה
אבני היסוד : האדם, המידע והזמן	תרגיל – למה מסתערים בקרב? גורמי ההנעה של הלוחם בקרב ובנייתם בשגרה עבודה בזוגות – הערכה מעצבת ומכוונית בתחומים הבאים : הגדרת הבעיה והצגת טיעון.	10%	במטלה זו מקבלים התלמידים מקורות רשות (הגות צבאית וסרטים) – הדרישה מהם היא להציג טיעון הכולל הסבר והסתמכות על מקורות ובכלל זאת, למצות ידע שלהם מעולמות תוכן אחרים .
עקרונות המלחמה – עקרונות היסוד : הדבקות במשימה לאור המטרה, התחבולה והיוזמה וההתקפיות. ¹¹	עבודה ניתוח קרב - קריאה עצמאית של תיאור שני קרבות (התקפות על עיראק סואדן במלחמת העצמאות) והגדרת מטרת הלחימה, משימת הכוח בכל אחד מהמבצעים, הכנת תרשים וזיהוי ותיאור התחבולה – הערכה מעצבת וזיהוי נק' חוזק וחולשה של יישום כושרי למידה גבוהים ע"י כל תלמיד.	15%	המקצוע הצבאי מחייב פיתוח דמיון מקצועי : יכולת לתרשש את העתיד בהתבסס על ניסיון העבר ולהתאימו להתפתחויות אפשריות וצפויות. היכולת להבין קרב מתיאור בספר מחייבת את הקורא להשלים מידע בעצמו, לשרטט את המידע שהוא מפיץ מהקריאה על גבי מפה ולהכין תרשים. זוהי מיומנות נדרשת ללימוד המקצוע והיא מחייבת מידה של קריאה ביקורתית והמרת טקסט לתרשים . בנוסף, אימוץ חשיבה מקצועית מחייבת אימוץ שפה מקצועית ושיטות עבודה – הצורך להגדיר את המטרה ואת המשימה, ולנסות לזהות את התחבולה, עומדים בבסיס כל חשיבה צבאית ולימוד תוכן.
עקרונות המלחמה	תרגיל – ניתוח קרב מסרטי מלחמה : תיאור הקרב, שרטוט מהלכי הקרב, זיהוי החלטות ויישום העקרונות שנלמדו	-	תיאור הקרב מחייב התנתקות מההתלהבות מהצפייה בקרב (פירוטכניקה וכד') והתמקדות בתיאור כמקור ללמידה.
עקרונות המלחמה – אומנות הפיקוד : ריכוז המאמץ, מיצוי הכוח וגמישות מתחים ביישום עקרונות המלחמה.	עבודה – ניתוח קרב עצמי מס' 1 לבחירה (מתוך 4 אפשרויות) : תיאור קרב וניתוח קרב- זיהוי החלטות ויישום עקרונות המלחמה בהן. הערכה : משוב על תיאור הקרב ומשוב על ניתוח הקרב	20%	ניתוח הקרב מחייב יצירת תשתית לניתוח ע"י : תיאור תמציתי של מהלך קרב (הוצאת רעיון מרכזי, תמצית) וזיהוי והתמקדות בהחלטות (הבחנה בין עיקר לטפל) שהתקבלו בקרב. וניתוח שלהן לאור הידע המקצועי (עקרונות המלחמה ואבני היסוד) שנלמדו.
צורת קרב הגנה	עבודה – ניתוח קרב עצמי מספר 2 (בחירה מתוך 4 אפשרויות) : תיאור קרב וניתוח קרב- זיהוי החלטות ויישום עקרונות המלחמה בהן. . הערכה : משוב על תיאור הקרב ומשוב על ניתוח הקרב.	20%	ניתוח הקרב מחייב יצירת תשתית לניתוח ע"י : תיאור תמציתי של מהלך קרב (הוצאת רעיון מרכזי, תמצית) וזיהוי והתמקדות בהחלטות (הבחנה בין עיקר לטפל) שהתקבלו בקרב. וניתוח שלהן לאור הידע המקצועי (תורת קרב הגנה) שנלמדו. בעבודה זו מושם דגש (בנוסף למטרות שהוצגו) על התפתחות האישית של

¹¹ עקרון רוח הלחימה נמנה על עקרונות היסוד, אך הוא נדון במסגרת אבן יסוד האדם.

הנושא	דרך ההערכה ומשקלה	משקל	התפתחות הלמידה המקצועית וכושרי הלמידה
			התלמיד בתהליך – יישום לקחים מניתוח הקרב הראשון.
ניתוח קרב - העמקה	התלמידים ידרשו לשפר את העבודה שהגישו בהתבסס על למידת העמיתים ומחווין – ההערכה תתמקד בלמידה וביישום התובנות בין העבודות – משוב כתוב.	15%	מטלת התלמידים כוללת הכנת מחווין לבדיקה ולהערכת עבודות עמיתיהם. על בסיס המחווין והמשוב שקיבלו מעמיתיהם, ידרשו התלמידים לשפר את עבודת ניתוח הקרב שהכינו. מהות התרגול – האצת הלמידה ושיפור כושר ניתוח הקרב, והקניית כלי להערכה עצמית, בו יעשו שימוש בעבודת ניתוח הקרב האחרונה.
צורת קרב התקפה	עבודה – ניתוח קרב מס' 3 בקבוצות לבחירה (מתוך 4): תיאור קרב וניתוח קרב- זיהוי החלטות ויישום עקרונות המלחמה בהן. הערכה: משוב על תיאור הקרב ומשוב על ניתוח הקרב	20%	ניתוח קרב זה הוא האחרון שיבצעו התלמידים בשנת הלימודים, והוא האחרון בו אפשרויות בחירת הקרב יקבעו על-ידי.
כללי	הערכת מורה תלמידאות	10%	
סה"כ		100%	

כיתה יא'

הנושא	דרך ההערכה ומשקלה	משקל	התפתחות הלמידה המקצועית וכושרי הלמידה
צורות קרב: עקרונות ומושגים.	עבודה – ניתוח קרב מספר מס' 4 (בחירה עצמית של כל תלמיד) – משוב + ציון.	20%	האתגר המשמעותי בשנת לימודים זו הוא הכנת פרקים א'-ב' בעבודת ניתוח אירוע (בהיסטוריה צבאית). בעבודה זו, התלמידים צריכים לבחור את הקרב בעצם, לאתר לו מקורות, לתאר את הרקע המדיני ואת הרקע הצבאי לקרב. עבודת ניתוח אירוע זו שונה מקודמותיה בכך שהתלמידים נדרשים לבחור את הקרב אותו ינתחו. תהליך בחירת הקרב מחייב כל תלמיד לקרוא על כמה קרבות כדי שיוכל להחליט על הקרב המנותח ולשפר את עיצוב טעמו האישי.
תרגיל תכנון (מפורק) הגנה	הגשת פקודת מבצע ומרשם קרב – משוב בכתב ובע"פ	15%	תרגיל תכנון מחייב: הבנת הבעיה והגדרתה, איסוף מידע מטקסט ומתרשים, עיבוד מידע וגיבוש חלופות לפתרון, החלטה על פתרון (תחבולני) וכתבתו כפקודת מבצע (תוכנית לביצוע הפעולה).
תרגיל תכנון התקפה	הגשת פקודת מבצע ומרשם קרב – משוב בכתב ובע"פ	15%	העבודה מתבצעת בכיתה בזוגות ובחניכה, והיא כרוכה בהצגת רעיונות ליתר חברי הכיתה ודיון בהם. הדרישה מהתלמידים להגיש את מטלת התכנון נועדה להבטיח השלמה של תהליך התכנון והבאתו לכדי תוצר כתוב וגרפי (תרשים)
אתיקה צבאית: ניתוח סוגי הפקודות (חוקית, בלתי חוקית)	עבודת ניתוח אירוע (הצגת האירוע, הצגת דילמה באירוע, הסבר הדילמה בהתבסס על הגדרות אתיות-ערכיות, הצגת	10%	ניתוח אירוע – זיהוי הדילמה, הגדרתה, הערכת ההחלטה בכלים מקצועיים-אתיים והבעת עמדה ביחס אליהם.

הנושא	דרך ההערכה ומשקלה	משקל	התפתחות הלמידה המקצועית וכושרי הלמידה
ובלתי-חוקית (בעליל).	החלטה שהתקבלה (והערכתה) – בדיקה, משוב וציון.		
מנהיגות צבאית : אתגרים.	הכנת שאלון לקראת ראיון. הגשת דו"ח מסכם ראיון וניתוח דפוס מנהיגות המפקד – ציון ומשוב בכתב.	10%	הכנת שאלון מחייבת את התלמידים לברר לעצמם ולהגדיר לעצמם ובעצמם את "אזורי העניין שלהם", להשפיע על הלמידה שלהם מהתשובות שיקבלו. בניית השאלון לקראת הראיון תאפשר להם להגדיר מטרות ברורות למפגש עם מפקד (מראיון) ולמצות מהמפגש את מטרותיהם. סיכום הראיון הוא תהליך של עיבוד המידע, עימותו עם המטרות והסקת מסקנות בתהליך אישי.
מיקום המפקד	מטלה – ניתוח 2 מקרי בוחן – מיקום המפקד – הצגה בכיתה והערכה מילולית.	10%	ניתוח מקרי בוחן, השוואה בין מקרי הבוחן ע"ב תבחינים.
דילמות בפיקוד – אתיקה ומנהיגות.	עבודה – ניתוח אירוע אתי בשגרה ניתוח אתי בלחימה והסקת מסקנות על אתיקה – בדיקה וציון.	10%	ניתוח אירוע – זיהוי הדילמה, הגדרתה, הערכת ההחלטה בכלים מקצועיים-אתיים והבעת עמדה ביחס אליהם.
כללי	הערכת מורה תלמידאות	10%	
סה"כ		100%	

כיתה יב'

הנושא	דרך ההערכה ומשקלה	משקל	התפתחות הלמידה
תכנון מבצעי – המטרה והמשימה (תכנון קרב 2-1)	פורטפוליו – משוב עיתי על עבודת החניכים עפ"י הפרמטרים הבאים לכל תרגול. עמידה במטרות התרגול – 10%. שימוש במונחים במקצועיים – 15%. לקחים מקצועיים – 15%. לקחים אישיים (למידה) – 15%. יישום לקחים מקצועיים – 10%. יישום לקחים אישיים – 10%.	משוב בכתב - 50%	לאורך השנה התלמידים נדרשים לפתח את כושר התכנון (הנשען על הגדרת בעיה, איסוף מידע, בניית חלופות, הערכתן וקבלת החלטות) – אותו נדרש לשפר בשלושה מרכיבים : - איכות התהליך ומרכיביו ; - שיפור זמן ביצוע התהליך ; - אימוץ שיטת עבודה (תהליך הביצוע, התחקור ויישום הלקחים). ההתפתחות הנדרשת מהתלמידים ניכרת בהגדלת היקף המשימות שנדרשות מהם בכל שני תרגולים.
תכנון מבצעי – המטרה, המשימה והניתוח המבצעי של השטח (תכנון קרב 3-4)	שימוש במונחים במקצועיים – 15%. לקחים מקצועיים – 15%. לקחים אישיים (למידה) – 15%. יישום לקחים מקצועיים – 10%. יישום לקחים אישיים – 10%.		התחום הנוסף בו נדרשים התלמידים להתפתח לאורך השנה הוא הלמידה העצמית והפקת הלקחים – תחום זה מהווה תכלית ותוצאה של הדיונים המקצועיים בכיתה ושל תהליכי העבודה. אלה מנוהלים כהמשך לסוגיות המקצועיות הנדונות בכיתה (תוצרי התכנון של החניכים).
תכנון מבצעי – המטרה, המשימה, הניתוח המבצעי של השטח, ניתוח האויב ורעיון מבצעי. (תכנון קרב 7-8)	הערכה עצמית – 10%. הערכה כללית – 10%. הכנת פקודה, מסירתה בכיתה		התחום הנוסף בו נדרשים התלמידים להתפתח לאורך השנה הוא הלמידה העצמית והפקת הלקחים – תחום זה מהווה תכלית ותוצאה של הדיונים המקצועיים בכיתה ושל תהליכי העבודה. אלה מנוהלים כהמשך לסוגיות המקצועיות הנדונות בכיתה (תוצרי התכנון של החניכים).
תכנון מבצעי – המטרה, המשימה, הניתוח המבצעי של השטח, ניתוח האויב, הרעיון המבצעי וכוחות ומשימות (תכנון קרב 10-9)			

הנושא	דרך הערכה ומשקלה	משקל	התפתחות הלמידה
תכנון מבצעי – המטרה, המשימה, הניתוח המבצעי של השטח, ניתוח האויב, הרעיון המבצעי, כוחות ומשימות והגדרת דרך פעולה מסוכנת של האויב (תכנון קרב 11-12)	והצגת הקרב והלקחים מהקרב – 5% לכל תלמיד צריכים להיות 10 תרגולים או 80% מהתרגולים שנערכו בכיתה (הגבוה מבין השניים).		
הצגת קרבות ללא תכנון – קרבות 13-16 ¹²			
בחינת מתכונת	הערכה מסכמת	40%	מתכונת ומבנה בחינת המתכונת זהה לאלה של בחינת הבגרות – מתקבלת הערכה מסכמת ומשוב כתוב לכל חניך.
כללי	הערכת מורה תלמידאות	10%	
סה"כ		100%	

בחינת הבגרות והערכה מסכמת

בתום לימוד הנושאים שהובאו בתוכנית, יבחנו חניכי הפנימייה בבחינת בגרות ייחודית בהיקף של 2 יח"ל, שתאושר מדי שנה על ידי משרד החינוך – תוכניות לימודים ייחודיות.

בחינת הבגרות תכלול דרישה לניתוח אירוע מבצעי, תכנון מבצע ושליטה בידע המקצועי בתורת הלחימה, תורת הפיקוד והשליטה, יסודות האתיקה הצבאית ויסודות המנהיגות הצבאית.

מרכיבי הערכה הפנימית:

1. ציון כיתה י' – 10%
 2. ציון כיתה יא' – 20%
 3. פורטפוליו – 30%
 4. ציון בחינת המתכונת – 30%
 5. הערכת מורה – 10%
- א. השתתפות בשיעורים ובדיונים ;
- ב. תרומה לאווירה הלימודית בשיעורים ;
- ג. רצינות העבודה בכיתה ואיכותה ;
- ד. גרף שיפור ולמידה (ניכר בפעילות השוטפת ובביצוע המטלות והעבודות) – מידת יישום ההערות והלקחים אותה מיישם התלמיד.

¹² הצגת הקרבות נועדה לאפשר לחניכים שאת הקרב שלהם לא ניתן לתכנן במסגרת השיעור (קרבות מופת אוגדתיים וקרבות פשיטה מיוחדים), להציג את הקרב ואת ניתוח הקרב בפני חבריהם במתכונת מצומצמת.

מרכיבי ההערכה המסכמת:

1. 25% - ממוצע 5 העבודות הטובות שהוגשו כניתוח פרשיה היסטורית. נאפשר לכל תלמיד להגיש עבודה נוספת כדי להחליף את העבודה החמישית בטיבה – כך נתגמל את הלמידה עד כה ונעודד המשך למידה ושיפור הישג.
 2. 21% - פורטפוליו של תרגילי תכנון (7 תרגילים לפחות) הכוללים תכנון מבצעי ודף למידה עצמי.
 3. 15% - הכנת פקודת מבצע והצגת הפקודה לתכנון, מהלכי הקרב ודיון בניתוח הקרב. ככלל, רק חלק מהתלמידים מציגים את בכיתה. כדי לתת הזדמנות למידה לכל התלמידים. כל התלמידים שלא הציגו בכיתה, יכוננו פקודה ויצגו את הקרב ואת ניתוח הקרב לקבוצת תלמידים (3-5 תלמידים) בחניכת המורה.
 4. 6% - הגשת שתי בחינות מתכונת/בגרות משנים קודמות.
 5. 8% - בחינת המתכונת.
 6. 25% - בחינת הבגרות.
- א. חלק א' – שאלת חובה שעוסקת בניתוח תכנון מבצעי ותכנון מבצעי של מצב דמיוני המבוסס על אחד מקרבות צה"ל – 50 נקודות
- ב. חלק ב' – שאלות בחירה – 25 נקודות לכל תשובה. סה"כ 50 נקודות
- 1) שאלת בחירה אחת מתוך 2 שאלות בנושא עקרונות המלחמה.
 - 2) שאלת בחירה אחת מתוך 2 שאלות בנושא פיקוד ומנהיגות.
7. 10% **בנוס - קריאה ככלי להשגת מצוינות לימודית בתכונות הלימודים** – לצד סדר הלימודים ומאפייני התוכנית, תתווסף עבודה לשיפור הציון כמרכיב בנוס בהערכה המסכמת. כלומר, כל תלמיד שירצה לשפר ציון מיוזמתו יוכל להגיש בנוסף דוח קריאה של ספר או מאמר הנוגע לתחומי התוכן. עבודה זו נועדה להעביר מסר חשוב כי הקריאה היא כלי יסוד להעמקה בתחום המקצוע הצבאי בכללותו ההולמת את החתירה למצוינות הנזכרת בתוכנית הלימודים.

מפרט התכנים – קרבות בא"י

המלחמה, לאורך ההיסטוריה, היא מאבק אלים בין גופים שונים – עמים, שבטים, אימפריות ובעת החדשה, בין מדינות, שבה צד אחד מנסה לכפות את רצונו על הצד האחר, לכבוש טריטוריה, להרחיב את אזור מקורות המים, השתלטות על משאבים, כפיית תרבות ודת ועוד.

על אף היות המלחמה אירוע הרסני, שמשה המלחמה כמנוע פיתוח וקדמה של חברות. רעיונות פוליטיים ודתיים הופצו כתוצאה ממסעי המלחמה של אימפריות, טכנולוגיות וידע הפכו מנחלתו של עם אחד לשימוש על-ידי עמים אחרים, והשפיעו על הלחימה, ויותר מכך, השפיעו על החברה בחבלי הארץ השונים.

ארץ ישראל, בשל מיקומה הגיאוגרפי-אסטרטגי (נקודת החיבור הקרקעית בין יבשות אפריקה, אסיה ואירופה והיותה גשר יבשתי בין ים סוף לים התיכון), חשיבותה הדתית (שנבעה גם ממיקומה הגיאוגרפי-אסטרטגי) וחשיבותה הכלכלית, היא אחת הזירות הדינאמיות ביותר בהיסטוריה האנושית מבחינות רבות. בכברת ארץ זו נוסד העם היהודי והשליטה עליה עברה מיד אומה אחת לאחרת, ממעצמה אחת לאחרת ועד להקמתה של מדינת ישראל. הרוב המוחלט של נקודות המפנה בא"י התרחש כתוצאה ממלחמות ומקרבות שנערכו בה.

יחידת לימוד זו תעסוק בקרבות שנערכו באזורים השונים בארץ ישראל, המייצגים תקופות שונות לאורך ההיסטוריה, המצגים תמורות ונקודות מפנה חברתיות, פוליטיות וטכנולוגיות.

כל אחד מהקרבות שילמד יבטא שיא של תהליך אחד ותחילתו של תהליך האחר שהתפתח ממנו והאלה.

המטרות העיקריות של תוכנית הלימודים קרבות בא"י

ידע

1. התלמידים יכירו ויבינו תהליכים ומגמות בהיסטוריה של ארץ ישראל, הקשרים גיאוגרפיים, חברתיים, כלכליים, דתיים וגיאוגרפיים, ואת השפעתם לאורך ההיסטוריה בהקשרים הביטחוניים והצבאיים.
2. התלמידים יכירו את אזוריה הגיאוגרפיים השונים של ארץ ישראל, וחלוקתה לחטיבות נוף, על מאפייניהם הגיאולוגיים והבוטניים.
3. התלמידים יכירו ויבינו קרבות בהיסטוריה הצבאית של ארץ ישראל; יבינו את הקשר בין המרחב הגיאוגרפי של ארץ ישראל לבין האסטרטגיה והטקטיקה הצבאית שנקטה בדורות שונים בארץ ישראל, וכיצד בחרו מצביאים להוביל ולתמרן את כוחותיהם בהתחשב בתנאי השטח וניצולם להשגת הכרעה בשדה הקרב, מימי התנ"ך ועד הקמת מדינת ישראל.
4. התלמידים יכיר מושגים מתחום הארכיאולוגיה ודרכי הלימוד מהמקורות הארכיאולוגיים השונים.
5. הולמדים יבינו את השפעת הטכנולוגיה על פני המערכה ואת הקשר בין המבנה החברתי של הצבא לבין הטכנולוגיה אותה הוא מאמץ ומפעיל.

מיומנויות קוגניטיביות

1. התלמידים יזהו רעיון מרכזי בטקסטים, ישו וימזגו ידע ממקורות שונים, יעריכו את המידע ואת מקורות המידע באופן ביקורתי ויבטאו בכתב ובאופן גרפי תהליכים היסטוריים ומהלכי קרבות.
2. התלמידים יציגו קרבות באמצעות עזרי תצוגה ינתחו קרבות ואירועים צבאיים, על בסיס הכלים המקצועיים ולאור התורות הצבאיות.
3. התלמידים יעבדו מידע הנלמד באופן עיוני ובסיוור, תוך מיצוי מקורות, ויגישו דוח הכולל התרשמות אישית שלהם על הידע.

מיומנויות אישיות

1. התלמידים יסגלו יכולת לקבל משוב מעמיתים, מרמה ממונה (מורה/מפקד), יפתחו גמישות בהתמודדות עם שינוי ועם הצורך לשנות ולתקן.

מיומנויות בין אישיות

1. התלמידים יסייעו לחבריהם ויסתייעו בחבריהם בתהליכי למידה, ויפתחו יכולת להקשיב לזולת באופן פעיל ומכבד גם במצבי קונפליקט.

ערכים

1. התלמידים יפתחו סקרנות ומוטיבציה ללמוד את תחום הדעת הצבאי.
2. התלמידים יפתחו את ההבנה, התודעה והצורך בלקיחת אחריות כדי להיות אדם משפיע בחברה.
3. התלמידים יהיו מחויבים לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ויבינו את השפעת המקורות הערכיים של מדינת ישראל על האתיקה הצבאית.
4. התלמידים ישמרו על כבוד חבריהם, יגלו אמפתיה לחבריהם ויהיו נכונים לסייע להם מתוך תפיסה של ערבות הדדית.

מבנה התוכנית

במהלך השנה ילמדו שניים-עשר קרבות מרכזיים בתולדות ישראל, מהתקופה הכנענית ועד לכיבוש הבריטי של ארץ ישראל. כל קרב ילמד בהקשרו ההיסטורי, הגיאוגרפי האסטרטגי והטקטי יכלול את המרכיבים הבאים:

- ההקשר המדיני (הפוליטי) הרחב בזירה המקומית והבינלאומית;
- המאפיינים הייחודיים לאזור הקרבות – הפיסיים (קרקע) והתרבותיים (פוליטיקה, חברה ודת).
- יחסי הכוחות בסביבה הרלוונטית;
- מהלך הקרב, תוצאותיו, משמעויותיו והשלכותיו.

בתוכנית הלימודים יכללו 2 סיורים שמטרתם היא התרשמות בלתי-אמצעית מהגיאוגרפיה (המרחב והשטח) בו התרחש הקרב. זה מתאים יותר לסביבה זו של תוכן

השלב הראשון יוקדש למבוא היסטורי וגיאוגרפי לתקופה ולאזור הקרב:

מבוא ההיסטורי: סקירה של הכוחות הפועלים והאירועים הפוליטיים והמדיניים החשובים בזירה בתקופה הנדונה. דיון במקורות כתובים ובממצאים ארכיאולוגיים מהם ניתן ללמוד על התקופה.

מבוא גיאוגרפי: הכירות עם מאפייני חטיבת הנוף של אזור הקרב, תנאי אקלים, מבנה הקרקע, מקורות מים, דרכים ראשיות ומשניות, פריסה יישובית וחשיבות גיאופוליטית. המבוא הגיאוגרפי יכלול ניתוח רחב של חבל הארץ הרלוונטי, במטרה לכסות במהלך היחידה את רוב חלקי הארץ.

במבוא זה יושם דגש על חשיבותו המרכזית של ההיבט הגיאוגרפי בניתוח קרבות בעבר ובהווה וההכרח בהיכרות עם מאפייניה הגיאוגרפיים של הארץ.

השלב השני יוקדש לניתוח הקרב עצמו במישור הטקטי, והאסטרטגי והבנת הקשר בין שני ההיבטים הראשונים שנלמדו – ההיסטורי והגיאוגרפי - לבין מהלכי הקרב:

יסקרו ההכנות לקרב בכל אחד מן הצדדים, ינותחו דפוסי הפעולה של הצדדים, תוכנית הקרב ומהלכי הקרב העיקריים, וכן תוצאותיו הצבאיות והמדיניות. ננתח את הטעויות ואת השגיאות שנעשו על ידי הצדדים השונים ואת המהלכים שהובילו להכרעה צבאית.

בכל קרב יבחנו כלי הנשק והטקטיקה בהם נקטו הצבאות השונים. יושם דגש על התפתחותם של כלי הנשק, דרכי הלמידה והתגובה מהצבאות היריבים. נבחן את מבנה הצבאות הלוחמים בכל קרב (קבע / מילואים / צבא מקצועי / מתנדבים וכד') ומהן ההשפעות של המבנה החברתי והדפוסים התרבותיים על התנהלותם בקרב.

השיקולים המרכזיים בבחירת הקרבות:

- בחירת הקרבות נעשתה על סמך חשיבותם ההיסטורית, המקומות בהם התרחשו והמקורות ההיסטוריים העוסקים בהם.
- הקרבות שנבחרו מאפשרים לדון בייחודם הגיאוגרפי והצבאי של אזורים שונים בארץ ישראל, בשיטות לחימה שונות, ובהתפתחות הצבאות כלי הנשק והביצורים למן העולם העתיק ועד העת החדשה.
- הרצף ההיסטורי אינו כולל את הסכסוך היהודי ערבי ותולדות מלחמות ישראל בהם יעסקו החניכים בהרחבה ביחידת לימוד אחרת במגמה (היסטוריה צבאית – חטיבת מלחמות ישראל).

סיורים

- במהלך השנה יתקיימו שני סיורים בני יום אחד, שיקיפו מספר אתרי קרבות מרכזיים שנלמדו בכיתה (8 שעות לכל סיור). כמו כן, יתקיימו תצפיות במהלך אימונים, המתקיימים באזורים שנכללו בתוכנית. לאחר כל יום סיור יגישו החניכים דו"ח סיור בהתאם לכללי כתיבת דוח סיור של משרד החינוך.

מטרות הסיור:

מטרתו של הסיור הלימודי היא לגוון את דרכי הלימוד של התלמידים, להעשירם ולהעמיקם בדרך של לימוד חוויתי. הסיור מכוון ליצור אינטראקציה משמעותית התלמיד לבין השטח והמקורות, וכן בין התלמידים עצמם כקבוצה לומדת ובינם לבין המורה.

לימוד קרבות בארץ ישראל עוסק בתקופות שונות לאורך ההיסטוריה בהם הושפעה הלחימה מצורת הארגון החברתי, מהטכנולוגיה, מתרבות האויב ומהשטח. השטח, בשונה מיתר הגורמים קיים, ברובו, באופן מוחשי. הסיור מאפשר להמחיש את הטקסטים ואת הרעיונות הנלמדים, ולתת הזדמנות לתלמידים, להבין את הגורמים שהשפיעו על הלחימה ואת מערכת השיקולים ששקלו המפקדים בניהול הקרב.

1. התלמיד יכיר מקרוב חלק מן האתרים בהם התרחשו הקרבות בהם עסק במהלך השנה.
2. התלמיד יבין כיצד מכתבים פני השטח את מהלכי הקרבות לאורך כל הדורות.
3. התלמיד ישחזר מהלכי הקרב בהתבסס על מקורות ועל תצפית בשטח.

הכנת התלמידים לקראת הסיור

התלמידים יגיעו מוכנים לסיור לאחר שנחשפו לרקע הכרחי בנושאי הסיור. לשם כך, תוטל על התלמידים מטלת חקר שתכלול שאלות מנחות לקראת הסיור שתכוונה את התלמידים בקריאת חומר ובאיסוף מידע על אתר הקרבות, בירור פרטים היסטוריים, גיאוגרפיים וטופוגרפיים שהשפיעו על הלחימה (חלק ממטלות אלה יקבלו ביטוי בדו"ח הסיור). תלמידים ישולבו בהדרכת חלקים מהסיור ובתכנון ותיאום מרכיבים בסיור: יצירת קשר עם אתרים, הכנת ספי מקורות ותכנון פעילויות חברה תומכות לימוד.

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
מבוא לגיאוגרפיה של ארץ ישראל	4	התלמיד יכיר את הגיאוגרפיה של ארץ ישראל. התלמיד יכיר מושגי יסוד בגיאוגרפיה בהקשרים אסטרטגיים וטקטיים.	מבנה הארץ, חבלי ארץ, דרך בינלאומית, דרך רוחב, מעבר הכרחי, מרחב תמרון, עיר, מבצר, שטח שולט, מכשול טבעי ומלאכותי.	אלישע אפרת, ארץ ישראל: גאוגרפיה פיזית, יישובית ואזורית , תל אביב: אחיאסף, תשנ"ו 1996 – פרקים א'-ב'. ארציבלד ויוול, הטופוגרפיה של שדה-המלחמה הארץ ישראלי, מערכות 2-3 , יולי 1940, עמ' 6-12	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה – עבודה עם מפה אילמת. שימוש בעזרים חזותיים (מפות, תצלומי לוויין וכד')	
תקופת הכיבוש המצרי	4	התלמיד יכיר את המושג ארץ גשר ואת	קרב - מסעות המלחמה המצריים	יעקב פולוצקי, מערכות	הוראה ולמידה	

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
		משמעויותיו האסטרטגיות והטקטיות. התלמיד יכיר את התקופה הכנענית. התלמיד יכיר את השלטון המצרי, את הצבא המצרי, ארגונו ושיטת הלחימה שלו. התלמיד יכיר את אזור מגידו וואדי עארה.	בארץ ישראל בתקופת השלטון המצרי בארץ (המאה ה-13 -16 לפנה"ס). נושאים - התקופה הכנענית, השלטון המצרי, מבנה הצבא המצרי והצבאות הכנענים ושיטות הלחימה שלהם. מקורות מצריים, כתובות וארכיונים מלכותיים, ארץ גשר, דרך הים. אזורים גיאוגרפיים - מישור החוף, מעבר וואדי ערה, מגידו.	מגידו וקדש, בתוך היסטוריה צבאית של ארץ ישראל בימי המקרא , בעריכת יעקב ליוור, 1968, עמ' 17-26.	מבוססות פתרון בעיה סרט + דיון ועבודה עם מפה אילמת.	
תקופת השופטים – בקעת הירדן, גב החר, עמק יזרעאל והר תבור	6	התלמיד יכיר את תקופת השופטים ואת הארגון החברתי-פוליטי והשפעתו על הכוח הלוחם. התלמיד יכיר את מרחב גב החר, את בקעת הירדן, עמק יזרעאל והר תבור.	קרבות - מסעות כיבוש יהושע, מערכת גבעון והעי, מלחמת דבורה וסיסרא וקרב גדעון. התנ"ך כמקור היסטורי, מלחמת הנוודים ביושבי הקבע, חברה שבטית, צבא עממי וצבא קבע, ערי פרזות וערי מבצר, רכב ברזל וחיל רגלים, כוח הסחה וכוח הולם. אזור גיאוגרפי - בקעת הירדן ודרכי הרוחב לגב החר, הר תבור ועמק יזרעאל	יהושע פרק ח', י-יא' דוד השביט, מערכות 454 , ע' 56-59. שופטים פרקים ג'-ה'.	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה – עבודה עם מפה טופוגרפית - העברת מידע כתוב (תנ"ך) לתצוגה גרפית (שרטוט הקרב).	

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
מבחן ¹³	2	התלמיד יפגין בקיאות בחומר הנלמד.	כלל החומר שנלמד בנושאי הלימוד עד כה		בחינה בכתב	ציון 20%.
התקופה הצלבנית – הגליל התחתון	2	התלמיד יכיר את שיטות הלחימה של הצלבנים ושל המוסלמים, וינתח את השפעת המרחב הגיאוגרפי (בשילוב עם השפעות אקלים) עליהן. התלמיד יכיר את מרחב הגליל התחתון.	קרב – קרני חטיין. קשתים רכובים קלים, אבירים, השפעות האקלים על השטח. אזור גיאוגרפי – גליל תחתון.	ב"ז קדר, קרב קרני חטיין, בספר: אריה שמואלביץ' (עורך), זירת קרב - קרבות הכרעה בארץ ישראל , משהב"ט – ההוצל"א, 2007	למידת עמיתים, סרט ודיון	
סיור מספר 1 – הגליל התחתון וואדי ערה.	8	התלמיד יכיר את הגיאוגרפיה של הגליל התחתון וואדי ערה. התלמיד יסביר את השפעת הגיאוגרפיה על קרבות תנ"ך שנערכו בגזרה. התלמיד יכיר את מסעות הכיבוש המצרים, הצלבניים והמוסלמיים בא"י. התלמיד יסביר את השפעת הגיאוגרפיה על קרב קרני חטיין ואת השפעת הקרב על ונפילת ממלכת ירושלים.	עמק יזרעאל וקרני חטיין – הצלבנים מול צלאח א-דין וביצוע תרגיל תכנון שידון ביחס להתרחשויות בקרב בפועל. עמק יזרעאל – 2 נקודות תצפית: • תל מגידו: קרב דבורה וברק מול סיסרא, וקרוב מגידו של תחותימס. • תל יזרעאל – קרב גדעון במדיינים ושאול בגלבוע. ¹⁴	מקורות שנלמדו בשיעורים קודמים.	למידה בשטח – תצפית והתאמת מפה לשטח, למידת עמיתים והגשת דוח סיור מס' 1.	משוב בכתב – 20%.
תקופת המלוכה הישראלית – מישור החוף, השפלה והרי יהודה	4	התלמיד יכיר את התמורות בארגון החברתי והפוליטי (וההשפעה שלהם על מבנה וארגון הצבא) במעבר מתקופת השופטים	קרב – קרבות הפלישתים עם ישראל לכיבוש גב ההר, מתקופת השופטים לתקופת המלוכה. מבוא היסטורי		שיעור פרונטאלי ודיון	

¹³ העיתוי המדויק של הבחינה יקבע בהתאם ללוח המבחנים של בית הספר ויכלול את החומר הרלוונטי.

¹⁴ תוספות אפשריות: כרם נבות, ממלכת אחאב וכו'.

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
		לתקופת המלוכה בא"י. התלמיד יכיר את מישור החוף. התלמיד יעמיק את הבנתו על מרחב שפלת יהודה ומרחב הרי יהודה.	לתקופת המלוכה והתיישבות הפלשתית, לוחמת מישור ולוחמת הרים, רכב ברזל, ולוחמה רגלית, צבא עממי וצבא מקצועי, צבא המילואים של דוד ושלמה. אזור גיאוגרפי - מישור החוף ושפלת יהודה, הרי יהודה.			
תקופת המלוכה הישראלית - הרי השומרון ורמת הגולן	4	התלמיד יכיר את האימפריות ארם ואשור את מבני הכוחות הצבאיים שלהן והשפעתם על קרב קרקר. התלמיד יסביר את השפעתן בריתות אזוריות ובריתות על אזוריות על הלחימה. התלמיד ישווה בין מקורות ארכיאולוגיים ומקורות מקראיים.	קרב - מלחמות אחאב- ארם, ואשור, קרב קרקר. מקורות ארכיאולוגיים לעומת מקורות מקראיים (לוח מישע, מקורות אשוריים). בריתות אזוריות ועל אזוריות, קרב שריון בשריון, חיל הפרשים האשורי, דמות המפקד בקרב (אחאב) אזור גיאוגרפי - שומרון והגולן.	מרדכי כוגן, אסופת כתובות היסטוריות מאשור ועד בבל במאות ה- ט'-ו' לפנה"ס , הוצאת ביאליק, 2003, עמ' 21-9.	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה (השוואת מקורות מונחית) + סרט ודיון	
התקופה החשמונאית	4	התלמיד יכיר את האימפריה הסלאוקית, את מבנה הצבא היווני ואת האסטרטגיה והטקטיקה של הלחימה שניהל. התלמיד יכיר את עקרונות הלחימה של הגרילה וינתח את אופן יישומם בלחימת החשמונאים. התלמיד יכיר את קרב אמאוס וניתח אותו על-פי עקרונות המלחמה:	קרב - קרב אמאוס. סלאוקים, חשמונאים, גרילה, צבא עממי. אזור גיאוגרפי - עמק איילון.	מקבים א', ג' 27 - ד' 25. בצלאל בר כוכבא, קרב אמאוס בזירת קרב - קרבות הכרעה בארץ- ישראל , (תשס"ז), 2007, עמ' 96-90	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה – עבודה עם מפה טופוגרפית - העברת מידע כתוב (מקבים א') לתצוגה גרפית (שרטוט הקרב).	

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
		תחבולה ומיצוי הכוח.				
מבחן ¹⁵	2	התלמיד יפגין בקיאות בחומר הנלמד.	כלל החומר שנלמד בנושאי הלימוד מהבחינה הראשונה.		בחינה בכתב.	ציון 20%.
התקופה הרומאית – ירושלים, מצדה, לחימת מצור, מרד בר כוכבא, לחימה במערות ובתווך התת-קרקע.	6	התלמיד יכיר את ארגון האימפריה הרומית ואת עיקרי האסטרטגיה הרומית. התלמיד יכיר את הסיבות לפרוץ המרד הגדול ומרד בר כוכבא. התלמיד יכיר את שיטת המצור הרומית. התלמיד יכיר יישומים של לחימת גרילה. התלמיד יכיר את מערך המבצרים ומעורות המסתור של המורדים.	קרב - המרד הגדול, הקרב על ירושלים, המצור על מצדה, מרד בר כוכבא. הלגיון הרומאי, מצור ולחימת מצור, כלי מצור, לוחמת גרילה ולוחמה סטאטית, מערך מבצרים תת-קרקעי (מעורות המסתור לסוגיהן). יוספוס פלביוס. אזור גיאוגרפי - הרי ירושלים, ירושלים, שפלת יהודה ומדבר יהודה	שמעון דר, תפקיד המערכות התת-קרקעיות במלחמת בר-כוכבא, בתוך במעבה ההר מחקרי הר אפרים ובנימין , קובץ חמישי, 2015, עמ' 111-122. מרדכי גיחון, סודות ההצלחה של הצבא הרומאי על-פי יוסף בן מתתיהו במלחמות היהודים, קתדרה 21 , תשרי תשמ"ב, יד יצחק בן צבי, עמ' 3-22.	למידת עמיתים מבוססת על קריאת מקורות + צפייה בסרט.	
סיור מס' 2 – אמאוס (לטרון), חרבת מדרס וירושלים ¹⁶	8	התלמיד יכיר את מיקומה הטופוגרפי של אמאוס (כנק' מוצא של הדרכים לירושלים) ואת האסטרטגיה והטקטיקה של הכוחות הלוחמים	מערכת הביצורים שהגנה על ירושלים (אופציה - סיור מנהרות הכותל). דרך ההר והדרך לירושלים (בתקופה	מקורות שנלמדו	למידה בשטח – תצפית והתאמת מפה לשטח, למידת עמיתים והגשת דוח סיור מס' 2	משוב בכתב - 20%.

¹⁵ העיתוי המדויק של הבחינה יקבע בהתאם ללוח המבחנים של בית הספר ויכלול את החומר הרלוונטי.

¹⁶ הצעה לאפשרות סיור חליפית:

המטרה – היכרות עם חבל הארץ, מאפיינים טופוגרפיים, דרך כניסת כיבוש יהושע והבנה של מתאר לחימה הררי. תחנה ראשונה – תצפית מהר כביר על הרי השומרון, בנימין, הבקעה ועמק שכם.

תחנה שנייה תל שילה – היכרות עם עיר מימי כיבוש יהושע, סקירת קרב העי וניתוח בשטח.

תחנה שלישית פארק קנדה – ניתוח קרבות יהודה באמאוס ובמעלה בית חורון.

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
		(הסלואקים והחשמונאים). ותוצאותיו – המצור על ירושלים. התלמיד יסביר את השפעת הגיאוגרפיה והתכסית של ירושלים האסטרטגיה ועל הטקטיקה של הצדדים הלוחמים (רומאים והישוב היהודי). התלמיד יכיר את המרד הגדול, את תוצאותיו ואת ההשפעה של בחירת מרחב הלחימה על האסטרטגיה והטקטיקה של הכוחות הלוחמים (הרומאים וכוחות בר כוכבא).	היוונית ובמלחמת העצמאות) מערכת תת-קרקע (חרבת מדרס)			
שיעור סיכום - קרבות אלנבי לכיבוש ארץ ישראל	2	התלמיד יסביר את מהלך מסע המלחמה של אלנבי כביטוי למיצוי המאפיינים הגיאוגרפיים של הארץ ישראל.	קרבות: רפיח, ב"ש, מגידו וחיפה.	יגאל שפי ויוסי בן ארצי, לכבוש את חיפה – המודיעין הבריטי והתוכנית לכיבוש צפון ארץ ישראל, 1907 (הוצאת יד ברצבי), פרק המבוא ופרק הסיכום	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה – עבודה עם מפה אילמת.	
שיעור סיכום – לפני מתכונת	2	התלמיד יהיה בקיא בכל החומר שנלמד.			פתרון שאלות לדוגמא ממבחנים קודמים והסבר	
עיבוד בחינת המתכונת	2	התלמיד יהיה בקיא בכל החומר שנלמד.			פתרון בחינת המתכונת והסבר	
סה"כ	60					

רשות (בהתאם ללוח הזמנים בשנת הלימודים)

הנושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
התקופה הערבית	2	התלמיד יכיר את שיטת הלחימה הביזנטית (קרב תנועה). התלמיד ינתח את התמורות (שימור ושינוי) בלחימה הביזנטית ביחס לשיטות הלחימה הרומיות. התלמיד יכיר את יסודות המלחמה בעולם המוסלמי הקדום.	קרב - המלחמה הערבית ביזנטית. שבטי ספר, קרקס וסוסים. אזור גיאוגרפי - הנגב והשפלה הפנימית		שיעור פרונטלי	
התקופה הצלבנית – מישור החוף	2	התלמיד יכיר את שיטות הלחימה הצלבניות ואת שיטות הלחימה הערביות. התלמיד ישווה בין צבאות הפועלים בשטחים פתוחים ובקרב תנועה אך בשיטות לחימה שונות. התלמיד יסביר זיקות בלחימה בין מרחב ימי למרחב יבשתי (אבטחה).	קרב – ארסוף. ריצ'ארד לב הארי, צלאח א-דין, מסעי הצלב, איגוף ותקיפה חזיתית, פרשים משוריינים ופרשים קלים, אבטחה ימית, קשתים. אזור גיאוגרפי - מישור החוף.	מנחם שריד, קרב ארסוף, מערכות - 239 , 238, אוג' - ספט' 1974, עמ' 62-64.	שיעור פרונטלי וניתוח סרט	
התקופה העות'מנית - כיבוש נפוליאון – השומרון ומישור החוף	2	התלמיד יכיר את שיטות הלחימה של צבא נפוליאון. התלמיד יסביר זיקות בלחימה בין מרחב השומרון למרחב מישור החוף והשפעת שינוי מרחב הלחימה על הכוחות הלוחמים.	קרב – קאקון. צבא נפוליאון, שימוש בשטח לאור מבנה הצבא. אזור גיאוגרפי - מישור החוף והשרון.	יהודה ואלך, מסע נפוליון בארץ ישראל, מערכות 116 , דצמבר 1958, עמ' 53-64.	שיעור פרונטלי	

דרכי ההערכה להישגי התלמידים

ממדדי הערכה מתחלקים לשניים: ממדי הערכה פנימיים וממדד הערכה סופי ומסכם.

כללי

יחידת הלימוד עוסקת ביצירת תשתית ידע הנדרשת לצורך ניתוח ולצורך תכנון מבצעי ברמה הכללית והמעשית. כיוון שכך, נדרש לבסס את הידע בשלוש דרכים: תיאורטית-עיונית, חקירה ממקורות וסיורים בשטח. דרכי ההערכה נועדו לשרת את רכישת בסיס הידע בהתבסס על שלושת המקורות. לשם כך יבוצעו מבחנים ויתקיימו סיורים שבעקבותיהם יגישו התלמידים דוח סיור.

ברמה היישומית, יידרש התלמיד ליישם את הנלמד באמצעות ניתוח הדגמה של מרכיבי הידע שרכשו בהתייחס לקרב שלא למדו.

הערכה פנימית

- מבחן הדורש מהתלמיד בקיאות וידע. יתקיים מבחן אחד בכל מחצית (סך-הכל 2 מבחנים בשנה), שבהם ידרשו החניכים להוכיח שליטה בחומר הנלמד, היכרות עם האזורים הגיאוגרפיים, עם הרצף ההיסטורי, ומהלכי הקרבות שנלמדו. יהיו יחד 40% מהציון המסכם של השנה. ניתן יהיה להמיר את המבחנים בהגשת 4 תרגילים המתבססים על עזר הלמידה המופיע בנספח.
- שני דוחות הסיור¹⁷ שיגישו החניכים לאחר יום סיור. יהיו 40% מהציון המסכם של השנה.
- התרשמות כללית - תהווה 20% מהציון המסכם של השנה – התרשמות זו כוללת את המרכיבים הבאים:
 - השתתפות בשיעורים ובדיונים;
 - תרומה לאווירה הלימודית בשיעורים ובסיורים;
 - רצינות העבודה בכיתה ואיכותה;
 - גרף שיפור ולמידה (ניכר בפעילות השוטפת ובביצוע המטלות והעבודות) – מידת יישום ההערות והלקחים אותה מיישם התלמיד.
- הציון המסכם של השנה יהווה 65% מציון המגן, אליו יתווסף ציון בחינת המתכונת שמשקלו יהיה 35% מציון המגן.

הערכה המסכמת

בחינת סיכום (מתכונת ובגרות)¹⁸ שתכלול שלשה חלקים.

1. בחלקה הראשון של הבחינה ידרשו התלמידים לעשות אנליזה של החומר הנלמד. לתלמידים יינתנו כשלש טענות כלליות בדבר ההיסטוריה של הקרבות בא"י. התלמיד יידרש לבחור שתי

¹⁷ מצורף בנספחים

¹⁸ מצורף בנספחים

טענות ולהוכיח או להפריך אותן בעזרת דוגמאות וניתוח משווה של מספר קרבות שנלמדו במהלך השנה.

2. בחלקה השני של הבחינה ידרשו התלמידים להפגין בקיאות ושליטה בהקשרם ההיסטורי והגיאוגרפי של קרבות שהתרחשו בארץ ישראל. התלמיד יענה על שלש מתוך חמש שאלות בחירה הנוגעות לקרבות שונים או אזורים שונים בארץ ישראל בהן חזרו צבאות להילחם פעם אחר פעם.

3. חלקה השלישי של הבחינה יהיה לזהות מוצגים ולהסביר את ההקשר ההיסטורי שלהם ואת תרומתם לידע, ולהסביר מושגים מרכזיים מתחומי הידע השונים שנלמדו, מקורות היסטוריים, גיאוגרפיים ופריטים ארכיאולוגיים כמו כלי מלחמה. התלמידים יבחרו 2 מתוך 3 מוצגים ו- 3 מתוך 4 מושגים.

מפרט התכנים – היסטוריה צבאית

מבוא

המלחמה היא אלימות הדדית מכוונת ומאורגנת בין קבוצות אנשים מכל העיסוקים האנושיים, המלחמה היא כנראה תחום העיסוק הגורלי ביותר. מלחמות קבעו דינן של אומות, ואפילו תרבויות שלמות, לשרוד ולהתפתח או להעלם בנהרות של דם ויגון.

במשך רוב ההיסטוריה מפקדים צבאיים נבחרו לתפקיד בשל מעמדם החברתי או בשל ניסיונם המוכח בשדה-הקרב. ההכשרה לתפקיד הייתה עניין של התנסות תחת פיקוחו של מפקד ותיק יותר או לימוד עצמאי מסיפורי מעלליהם של מפקדים קודמים. רק באמצע המאה ה-18 נולד הרעיון שמפקדים צריכים לעבור הכשרה מסודרת. הראשון שהגה רעיון זה היה מלך פרוסיה, פרידריך הגדול (1712 – 1786), אשר טען שהניסיון המעשי לבדו, עם כל חשיבותו, אין בו די: **"יש לי בצבא שתי פרדות-משא שהשתתפו כבר בעשרים מסעות-מלחמה – הן עדיין פרדות..."**.

פרידריך הגדול אילץ את הקצינים בצבאו לעבור השתלמויות לשיפור הידע המקצועי שלהם וב-1763 ייסד את בית-הספר הראשון להכשרת קצינים.

המפקד זקוק המפקד לידע שיעשיר את ניסיונו על-סמך ניסיונם של אחרים, שהרי נאמר כי הניסיון הוא המורה הטוב ביותר אבל הוא גם המורה היקר ביותר, לכן, רק הטיפש לומד רק מניסיונו שלו ואילו החכם לומד מניסיונם של אחרים.

נפוליאון בונפארט (1769 – 1821), מגדולי המצביאים בכל הזמנים, המליץ לכל מי שרוצה לפקד על כוח צבאי: **"עניין שוב ושוב במערכות שניהלו אלכסנדר, חניבעל, קיסר, גוסטבוס אדולפוס, טורן, אויגן ופרידריך. עצב את עצמך על-פיהם. זוהי הדרך היחידה להפוך למצביא גדול ולרכוש את סוד אומנות המלחמה. לימוד זה יפתח וישפר את גאוניותך ואתה תלמד לדחות את כל הכללים הזרים לעקרונותיהם של המפקדים הגדולים הללו."**

לדעת ההוגה הצבאי אנטואן אֶנְרִי דָא-ז'וֹמִינִי (1779 – 1869) חקר ההיסטוריה-הצבאית נועדה לזהות את העקרונות והכללים שרצוי שיעמדו בבסיס החלטות המפקד: **"... תיאוריות נכונות, המבוססות על העקרונות הנכונים, מחוזקות ונתמכות בניסיון שנצבר מהשתתפות במלחמות ולימוד מדויק של ההיסטוריה הצבאית, יהוו בית-ספר אמיתי להכשרת מצביאים. גם אם אמצעים אלה לא ייצרו מצביאים דגולים, הרי שלכל הפחות ייצרו מצביאים מיומנים דיים להימנות בשורה הבאה אחרי אלה, ששליטתם באומנות המלחמה באה להם ככישרון טבעי מלידה."**

תופעת המלחמה עתיקה כמו האנושות ובשל חשיבותה היקף המחקר על תולדותיה הוא עצום ואין כל אפשרות להקיף את כל ההיסטוריה-הצבאית במסגרת תוכנית-הלימודים הכללית של הפנימיות-הצבאיות. אי-לכך, תוכנית-הלימודים בהיסטוריה-צבאית של הפנימיות-הצבאיות תתמקד בנושאים הבאים:

- התחנות המרכזיות בהתפתחות 'אומנות ניהול הקרב' (טקטיקה) משחר האנושות ועד ימינו מנקודת מבטו של המפקד הזוטר.

- מגוון הגורמים המשפיעים על תוצאות של קרבות, וכיצד מפקדים טקטיים מנסים לשלב גורמים אלה בהחלטות קרביות.
- גישות שונות של אומנות ניהול הקרב, כפי שהתפתחו בצבאות שונים ובתקופות שונות.
- תולדות מלחמות ישראל מראשית המאה ה-20 עד מלחמת לבנון השנייה ועד בכלל, ברמה האסטרטגית וברמה הטקטית.

תכנית הלימודים בהיסטוריה צבאית "מתכתבת" (בהתפתחות התכנים) עם תוכנית הלימודים ביסודות הפיקוד (הסנכרון אינו מלא) כך ש"שתי הרגליים" המעצבות את הידע (התפתחות הידע והידע היישומי) יזינו האחת את האחרת בחוויית הלמידה של התלמידים.

זאת הזדמנות לאפשר לתלמידים **לקבל נקודות מבט שונות** של המורים (כאנשי מקצוע) בנוגע לסוגיות המקצועיות הנדונות.

המטרות העיקריות של תוכנית הלימודים בהיסטוריה-צבאית¹⁹

מטרות התוכנית

1. התלמיד יכיר ויבין את התפתחות הידע הצבאי (תורת הלחימה ויישומיה) בתחומים רלוונטיים.
2. התלמיד יסביר את ההשפעה ואת התרומה של לימוד היסטוריה צבאית על הידע הצבאי ועל תפיסות הפעלת הכוח הקיימות והמתהוות.

ידע

1. התלמידים יכירו ויבינו את יסודות התורות הצבאיות ואת המושגים והשפה המשמשים בתוכן.
2. התלמידים יכירו ויבינו את התפתחות תורת הלחימה ביבשה.
3. התלמידים יכירו ויבינו קרבות, סוגיות צבאיות ואירועים צבאיים בולטים וחשובים בעולם בכלל ובארץ ישראל בפרט. ויכירו את ההשפעה של הידע הצבאי, התרבות, הגיאוגרפיה והטכנולוגיה על הלחימה, על הפיקוד בלחימה ועל שיטות הלחימה.
4. התלמידים יבינו את ההיגיון של צורות-הקרב הבסיסיות של קרבות סדורים ושל לחימה בלתי-סדורה, במתארי הלחימה השונים, ואת השפעתם על הפיקוד והשליטה על כוחות.
5. התלמידים יכירו ויבינו את השפעת מאפייני הלחימה על בניין הכוח, על ארגון הכוח הצבאי ועל אמצעי הלחימה והתפתחותם על תורת הקרב בלחימה סדורה ובלחימה בלתי-סדורה.
6. התלמידים יכירו את ההיסטוריה הצבאית של הישוב היהודי ומדינת ישראל, תוך התייחסות לממדים המדיניים, הכלכליים, הפוליטיים והצבאיים של האירועים, ויבין את התהליכים המרכזיים שעיצבו את האיומים, העימותים ואת דרכי ההתמודדות איתם.
7. התלמידים יבינו את ההבדלים בין ביטחון שוטף וביטחון קיומי והשלכותיהם על בניין צה"ל.

¹⁹ מטרות ייחודיות לתחום ההיסטוריה הצבאית במסגרת תכנית הלימודים.

8. התלמידים יכיר את התפתחות הטכנולוגיה של הלוחמה האווירית, כיצד השפיעה על הלוחמה האווירית ואת צורות שונות של הפעלת כוחות אוויריים ככוח עצמאי בעל משימות אסטרטגיות עצמאיות.
9. התלמידים יכירו את הממד הקיברנטי (סייבר) בשדה הקרב, את השפעתו על המלחמה בהווה ובעתיד בכלל ועל שדה הקרב בפרט.

מיומנויות קוגניטיביות

1. התלמידים יזהו רעיון מרכזי בטקסטים, ישו וימזגו ידע ממקורות שונים, יעריכו את המידע ואת מקורות המידע באופן ביקורתי ויבטאו בכתב ובאופן גרפי תהליכים היסטוריים ומהלכי קרבות.
2. התלמידים ידמינו אירועים קרביים, דילמות וקבלת החלטות קרבית, יסווגו וימשיגו מצבים קרביים ופתרונות טקטיים המביאים לידי ביטוי את התורות הצבאיות, סגנונות מנהיגות ופיקוד והאתיקה הצבאית, ובהתבסס על מידע חסר או חלקי.
3. התלמידים יציגו קרבות באמצעות עזרי תצוגה ינתחו קרבות ואירועים צבאיים, על בסיס הכלים המקצועיים ולאור התורות הצבאיות.

מיומנויות אישיות

1. התלמידים יזהו חוזקות, חולשות, נטיות והעדפות בכושרי הלמידה השונים (ניתוח טקסט, הוצאת רעיון מרכזי, ביקורת טקסט, מיזוג תוכן, ניתוח, ביטוי בכתב, ביטוי גרפי וביטוי בעל-פה), יפתחו חוזקות וישפרו חולשות.
2. התלמידים יפעילו חשיבה ביקורתית ויכולת שיפוט לגבי קרבות ואירועים צבאיים, על בסיס הכלים המקצועיים ולאור התורות הלחימה.
3. התלמידים יכירו ביכולתם להתמודד עם משימות ארוכות טווח המחייבות קביעת מטרות ויעדים ועמידה בהם, ניהול עצמי, משמעת עצמית והתמודדות עם אי-וודאות ובעיות מורכבות.
4. התלמידים יסגלו יכולת לקבל משוב מעמיתים, מרמה ממונה (מורה/מפקד), יפתחו גמישות בהתמודדות עם שינוי ועם הצורך לשנות ולתקן.

מיומנויות בין אישיות

1. התלמידים יסייעו לחבריהם ויסתייעו בחבריהם בתהליכי למידה, ויפתחו יכולת להקשיב לזולת באופן פעיל ומכבד גם במצבי קונפליקט.
2. התלמידים יתכננו תוכנית מבצעית, יקבלו החלטות ויבצעו משימות באופן שיתופי, תוך חלוקת ידע, שיתוף ידע, להציג טיעון ולהיות קשובים לטיעוני האחרים.

ערכים

1. התלמידים יפתחו סקרנות ומוטיבציה ללמוד את תחום הדעת הצבאי.
2. התלמידים יפתחו את ההבנה, התודעה והצורך בלקיחת אחריות כדי להיות אדם משפיע בחברה.
3. התלמידים יהיו מחויבים לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ויבינו את השפעת המקורות הערכיים של מדינת ישראל על האתיקה הצבאית.

4. התלמידים ישמרו על כבוד חבריהם, יגלו אמפתיה לחבריהם ויהיו נכונים לסייע להם מתוך תפיסה של ערבות הדדית.

שיטות ההוראה

מקצוע 'היסטוריה צבאית' הוא מקצוע עיוני בעל השפעה יישומית. הוא מחייב יכולת הבנה וניתוח של אירועים, תהליכים ומגמות היסטוריים, במטרה להעשיר את הידע של הלומד ולהקנות לו 'ניסיון עקיף'. תכלית לימוד ההיסטוריה הצבאית היא ליצור מעין "בנק אסוציאטיבי" של רעיונות מבצעיים, שיטות לחימה ועקרונות, שיאפשר הסקת מסקנות ולהפיק לקחים מקצועיים ופיקודיים. שיטות ההוראה בהן יעשה שימוש יכללו שיטות להוראת כיתה שלימה לצד שיטות הוראה יחידנית, שיחד יאפשרו להשיג את מטרות התוכנית ולפתח את היכולות ואת המיומנויות הנדרשות מהתלמידים.

נדרש ידע מקצועי רחב לצורך הבאת התלמידים להתנסות בניתוח קרבות. לכן, בחלקה הראשון של התוכנית מוקד העשייה יהיה למידה עיונית, וככל שיחלוף הזמן יתווסף מרכיב מעשי אל הלמידה העיונית. מרכיב זה יאפשר יישום של למידה יחידנית.

דרכי הוראה ולמידה

ראו פירוט בעמ' 18-20

תוכנית-הלימודים

מוקדי הלימוד בכל שנת לימוד:

שנת הלימודים הראשונה (כיתה י') – בשנה זו תתמקד הלמידה בהקניית טכניקות עבודה בניתוח היסטורי ובלמוד יסודות המלחמה והלחימה ותופעות היסוד שמשיפיעות עליה. האתגרים המרכזיים בשנה זו הם: להקנות לתלמידים מיומנות בקריאה ובניתוח של מקורות משניים, לפתח בקרב התלמידים יכולת להבין ולתאר תהליכים היסטוריים ולהסביר את השפעתם על התפתחות אירועים מעצבים (אנו משתמשים במלחמה כאירוע מעצב, אך יכולת זו נוגעת לכל אירוע היסטורי), לפתח בקרב התלמידים יכולת הפקת לקחים מאירועים היסטוריים, תוך הבחנה בין השפעות קבועות, כלליות ובסיסיות (מהן נדרש וניתן להפיק לקחים) ובין השפעות מקומיות, טכנולוגיות, תרבותיות (מהן קשה ולעיתים אף תהיה זו טעות להפיק לקחים).

שנת הלימודים השנייה (כיתה יא') – בשנה זו תתמקד הלמידה בסוגיות מקצועיות בתחום תורת הלחימה הבסיסית (צורת הקרב) והתפתחותן לאורך ההיסטוריה, לצד השלמת הדיון וההעמקה בעקרונות המלחמה המקצועיים והמשך פיתוח טכניקות עבודה בניתוח היסטורי. בשדה הקרב הטקטי, צורות הקרב ממלאות תפקיד מרכזי, השפעת השטח ויתר הממדים על לחימת כוחות היבשה משתנית לאורך השנים בשל שינויים בניידות ובעבירות, יכולות תקשורת ופיקוד ושליטה, אמצעי לחימה (טווח, דיוק, קישוריות, נזק ומניעת נזק אגבי ועוד), יכולות המודיעין והעברת המידע ועוד. כל אלה משפיעים על אופן יישום העקרונות, כללי היסוד ומערכת המושגים והמונחים מהם מורכבת כל צורת קרב. הדיון ביישומים של צורות הקרב לאורך ההיסטוריה נועד לאפשר לתלמידים לזהות את מרכיבי היסוד הקבועים ואת הגורמים המשתנים ואת השפעתם. **דפוס חשיבה זה מהווה כלי עבודה בכל מקצוע שנחקר לצרכים יישומיים.** נוסף לכל אלה, בשנה זו נדרשים התלמידים לכתוב את הפרקים ההיסטוריים של עבודת ניתוח האירוע (הרקע המדיני ורקע הצבאי לקרב ותיאור ההכנות לקרב ומהלכי הקרב ותוצאותיו).

שנת הלימודים השלישית (כיתה יב') – שנה זו כוללת עיסוק בסוגיות מרכזיות בלחימה המלוות את ההיסטוריה האנושית ובעלות השפעה משמעותית בהווה ובעתיד הקרוב. סוגיות אלה נבחרו לאור חשיבותם ולאור השפעתם בעבר, בהווה ובעתיד על הלחימה. **העיסוק בהן הוא עיסוק אינטגרטיבי**, לכן, הדיון בהם מתקיים בשנת הלימודים השלישית. סוגיות אלה כוללות: פיקוד ושליטה, אתיקה צבאית, ביצורים, לוחמת תת-קרקע, לוחמה בלתי-סדורה (גרילה וטרור), לחימה בשטח בנוי, הפצצה אסטרטגית, מכפילי כוח והגנת גבולות.

גורמים משפיעים על תכנית הלימודים:

הצדדים היריבים – עיסוק מרחיב בתהליך ההשפעה ההדדית בין הצדדים היריבים ברמה האסטרטגית ושינוי תפיסות הפעולה.

היעדים המדיניים, תהליכי בניין הכוח והמטרות הצבאיות – עיסוק מעמיק בקשר שבין היעדים המדיניים לבין הפעולה הצבאית ברמת בניין הכוח התכנון והביצוע.

לימוד ההקשר הרחב - בכל מלחמה החטיבה תתייחס לרקע המדיני, לאסטרטגיה הצבאית של הצדדים היריבים, והמהלכים העיקריים במלחמה.

הרמה הטקטית תחקר ותילמד ע"י התלמידים במסגרת העבודות שיבצעו ובראשן עבודות ניתוח אירוע. הדיון המרכזי ברמה הטקטית (של הקרבות ההיסטוריים) יתקיים במסגרת לימודי יסודות הפיקוד.

בחירת התכנים בפועל נעשתה על-פי השיקולים שלהלן :

- עדיפות להפקת תועלת מעשית על-פני העשרה בלבד.
- עדיפות לתכנים התורמים למפקד זוט על-פני תכנים התורמים למפקדים בדרגות הביניים ולמפקדים בכירים, ומכאן – עדיפות לסוגיות של הפעלה טכנו-טקטית (אומנות הלחימה) והפעלה טקטית (אומנות ניהול הקרב) של הכוחות על-פני יתר הסוגיות (הפעלה אסטרטגית, הפעלה מערכתית, בניין הכוח, קיום הכוח וכן הלאה).
- עדיפות להיסטוריה קרובה (המאה ה-20) על-פני היסטוריה רחוקה (העת העתיקה).
- עדיפות ללוחמה יבשתית על-פני לוחמה-ימית ולוחמה-אווירית.
- מציאת האיזון הנכון בין הצגת החשיבה-הצבאית (תיאוריות ותורות) לבין הצגת המעשה-הצבאי (קרבות ולחימה).

נושאי הליבה לאורך שנות הלימוד:

כיתה י'

מבוא – המבוא יחשוף את החניכים למבנה ולהיגיון של תוכנית-הלימודים וכן למושגים המקצועיים אשר ישמשו אותנו כבסיס לדיון ולניתוח. המבוא יכלול דיון בחשיבות לימוד ההיסטוריה הצבאית, את תרומתה כעזר למפקד ואת מגבלותיה.

הקמת צבא ובניינו – המבנה והארגון של הכוח הלוחם תלוי במבנה החברתי והכלכלי של הקהילה שמקימה את הצבא. בפרק זה יוצגו לחניכים מגוון דפוסי של בניין וארגון של צבאות שונים במהלך ההיסטוריה תוך הסברת הקשר בין מבנה וארגון הצבא למבנה וארגון החברה והכלכלה.

טכניקות עבודה בניתוח היסטורי – ניתוח היסטורי מחייב שימוש במגוון טכניקות בסיסיות שיאפשרו לתלמיד ליצור את התשתית הנדרשת לניתוח וללמידה מאירוע היסטורי. התלמידים ידרשו להכיר ידע ומיומנויות בסיסיות ומתקדמות כאחד. החל מ: איתור מקורות בספריה, כתיבת לוח/סרגל אירועים וזמנים של התפתחות האירועים עד לאירוע הנדון ובמהלכו, כתיבת הפניות עפ"י כללי ציטוט, עבור דרך תיאור קרב תמציתי (פסקאות, סיכום וכד') והכנת תרשים של מהלך הלחימה, וכלה בניתוח לאור תורת לחימה והפקת לקחים. בתכנית הלימודים יעשה שימוש בטכניקות אלה בעבודות החניכים לאורך כל 3 שנות הלימוד בחטיבת ההיסטוריה הצבאית ובחטיבת יסודות הפיקוד.

אבני היסוד – האדם, הזמן, שדה הקרב והמלחמה (4 מתוך 6 אבני היסוד) משפיעים אלה על אלה לאורך כל ההיסטוריה. בחלק מאבני היסוד חלו תמורות דרמטיות (שדה הקרב, משך קרב, טווחי הפעולה, ממדי שדה הקרב ועוד. האדם השתנה מעט כלפי חוץ, אך מרכיבים רבים השתנו בתפיסה שלו ובהתנהלותו בשדה הקרב כגון: ערך חיי-אדם, השכלה, מידע, תודעה ועוד).

עקרונות המלחמה (היסודות) – עקרונות המלחמה פושטים ולובשים צורה לאורך כל שנות העיסוק המקצועי (פרופסיונאלי) בתופעת המלחמה. כל צבא מגבש לעצמו רשימת עקרונות ומעדכן אותה

מעת לעת. עם זאת, ישנם עקרונות יסודיים שהם בחזקת "נצחיים", הם נחלת כלל הצבאות והצורך בהם קבוע. יישומם מחייב הבנה של אפשרויות הפעולה, הבנת השפעות תרבותיות והשפעות טכנולוגיות, אך כל אלה לא משנים את מהות העקרונות (אתגר מרכזי שעומד בפנינו הוא יצירת הבנת הדומה וזיהוי השונה, וזאת כדי לבסס את הצורך ללמוד מההיסטוריה).

כיתה יא'

לוחמה סדורה – 'קרב' הוא המפגש האלים בין כוחות לוחמים. תורת-הקרב עוסקת בארגון הכוחות, הצבתם הראשונית בהתאם למגוון הגורמים המשפיעים על פעולתם (הקרקע, האויב, תורת-הלחימה של שני הצדדים ועוד) והפעלתם כדי לפגוע באויב על-מנת להשמידו או לאלצו לסגת. תחנות-הדרך העיקריות בפיתוח תורת-הקרב נקבעו בעיקר על-ידי פיתוח אמצעי-הלחימה, אמצעי-התנועה ואמצעי-התקשורת של הצבאות. שיטת החלוקה שבה ייעשה שימוש היא החלוקה לפי צורת הקרב בה נעשה שימוש עיקרי בקרב: קרבות התקדמות, קרבות הגנה וקרבות התקפה. התשתית לדיון בקרבות השונים יהיו שני דיונים מקצועיים יסודיים: התחבולה בשדה הקרב והלחימה בין צבאות בעלי תפיסות לחימה שונות. השפעת השינויים הטכנולוגיים באמצעי הלחימה ובמערכות האחרות יוצגו כחלק בלתי נפרד מהדיון והשינויים שנערכו בהשפעתם בתורת הקרב.

מלחמת ישראל – מראשית המאה העשרים, עת החלו העליות לארץ ישראל וההתיישבות היהודית בארץ ישראל התרחבה גם לאזורי ספר, נוצר הצורך בהקמתו של כוח מגן. התגברות העלייה והרחבת היישוב היהודי בא"י לצד נוכחות של מעצמות בארץ ישראל, מלחמות העולם וחילופי המעצמות והתהוות הסכסוך הערבי-ישראלי, חוללו קרבות רבים ותמורות רבות בכוח הצבאי בארץ, בתפיסת ההפעלה ובשיטות הביצוע.

כיתה יב'

פיקוד ושליטה – תורת הפיקוד והשליטה מתפתחת במקביל לתורת הלחימה. היא מושפעת בראש ובראשונה מהאדם, וכמו כן מושפעת משינויים טכנולוגיים באמצעי הלחימה וחשוב מכך, באמצעי התקשורת (קשר ומערכות שליטה ובקרה). תורת הפיקוד והשליטה עוסקת בטווח רחב של יישומים, ולכן הלימוד יתמקד בסוגיות של מיקום המפקד, מדרג הפיקוד והערכת המצב.

אתיקה צבאית – אתיקה היא כללי התנהגות הנדרשים מקהילה מקצועית, אשר יישומם מאפשר לממלא התפקיד למלא את תפקידו בתקינות ערכית ומקצועית. בהקשר לכך, אתיקה צבאית עוסקת במגוון של נושאים והיבטים של התנהגות איש הצבא. בהם:

- יחסי אנשי צבא עם מנהיגים אזרחיים – בהקשר לכך כפיפות הצבא לדרג המדיני, חובת ביצוע המשימה, ייצוגיות ואי-התערבות.
- שאלות אתיות הנוגעות לשימוש בכוח צבאי לצורך פתרון סכסוכים פוליטיים – הפעלת הכוח נגד אויב (עקרון ההכרחיות), ומניעת פגיעה בבלתי-מעורבים (עקרון ההבחנה), עקרונות המידתיות (פרופורציונאליות וביטוייה בקביעת הנזק האגבי המותר);
- יחסי מפקד-פקוד – סוגי הפקודות, כבוד האדם, סמכות ואחריות ויחסי מרות ומשמעותם;
- מוסר המלחמה לאחר הקרב – היחס לשבויים ולעצורים, היחס לאוכלוסייה והחובה לטפל בנפגעים גוף ונפש.

לוחמה בלתי סדורה – הלוחמה-הבלתי-סדורה היא צורת הלוחמה העתיקה ביותר והנפוצה ביותר עד ימינו. הכוחות הנוקטים בה עשויים להיות סדירים או בלתי-סדירים. המטרה המערכתית של היוזם סוג זה של מבצעים הוא לערער את רוח-הלחימה של היריב, ואילו מטרת המתגונן הוא לצמצם את הנזק ולהשמיד את כוחות האויב. ברמה הטקטית מאופיינת הלוחמה הבלתי-סדירה בהפעלת כוחות קטנים העוסקים במבצעים של 'פגע וברח' (פשיטות ומארבים), אבטחת אתרים וצירים וסריקות לאיתור והשמדה. הלוחמה הבלתי-סדורה יכולה להתקיים במלחמה בין מדינה לבין ארגון או קבוצה לא-מדינתיים או במלחמה בין שתי מדינות. היא יכולה להיות האמצעי העיקרי במלחמה או אמצעי-עזר בלבד. הלוחמה הבלתי-סדורה קשורה קשר הדוק יותר לניהול המדיני של המלחמה מאשר הלוחמה הסדורה. לכן, למרות שהדגש בשיעורים יהיה על המאפיינים הצבאיים של פעילות הכוחות הלוחמים, יוזכר גם הקשר וההשלכות של המהלכים המדיניים המקבילים.

לוחמת ביצורים – כדי להגן על עצמם מפני טורפים אנושיים ובעלי-חיים למדו בני-אדם להקיף עצמם בביצורים שנועדו למלא אחת משתי משימות או את שתיהן יחד: (1) להעניק מחסה מפגיעה ליושב בתוכם או מאחוריהם; (2) לשים מכשול לתנועה של האויב. קיימות שלוש משפחות של ביצורים: ביצורים קבועים נקודתיים, ביצורים קבועים אזוריים, ביצורי-שדה ארעיים. כמעט כל שיטות ההתבצרות המוכרות היום פותחו כבר בעת-העתיקה הקדומה, ולמעשה מאז התרחשו מעט מאד חידושים (שימוש בחומרים עמידים יותר, התאמת מבנה הביצור לאמצעי-הפריצה, הוספת חומרי-נפץ למכשולים שונים). כדי להתגבר על הביצורים פיתחו התוקפים אמצעים ושיטות לפריצתם. אפשר לזהות שלוש תחנות-דרך עיקריות הקשורות להתפתחות הטכנולוגיה של אמצעי-הפריצה – מהעת-העתיקה הקדומה עד המצאת התותח, מהמצאת התותח ועד המצאת הפגז הנפיץ ומהמצאת הפגז הנפיץ ועד ימינו. כיוון שהחידושים העיקריים בתחום ההתבצרות הונעו על-ידי החידושים באמצעים ובשיטות הפריצה יחולק הדיון בפרק זה לפרקי-משנה על-פי תחנות אלה.

לחימה בשטח בנוי – בתולדות האנושות הייתה הלחימה על כפרים ואפילו על ערים כרוכה בפריצת הביצורים שהקיפו את הישוב בלבד. למעט במקרים חריגים (כמו כיבוש ירושלים במרד היהודי הגדול), מרגע שנפרצו הביצורים על-ידי התוקף נכנעו תושבי הישוב או שנטבחו בלחימה חד-צדדית וקצרת-משך. הגידול בהיקף השטח הבנוי והעירוני הואץ במאה ה-19 הפך העיר לשדה-הקרב העיקרי במקום מערכי ההכנה ההיקפיים (הרחוקים והקרובים).

הלוחמה האווירית וההפצצות אסטרטגיות – הלוחמה-האווירית היא צורת-הלוחמה הצעירה ביותר. בשל התכונות המיוחדות של התווך האווירי ושל הטכנולוגיה הדרושה לאדם כדי לטוס, הרי שללוחמה-האווירית מאפיינים ייחודיים רבים (לדוגמא – מצד אחד מגבלה חריפה בזמן שהייה באוויר ומצד שני חופש כמעט מוחלט בבחירת נתיב-טיסה בלי להתחשב בתוואי-הקרקע או הים מעליהם טסים).

מכפילי כוח, הונאה ולוחמת סייבר – הממד הקיברנטי ולוחמת הסייבר (הגנה והתקפה) הולכות ותופסות מרכיב חשוב במלחמה בחת הנוכחית ובעתיד. הסביבה בה אנו חיים במאה ה-21 משופעת בטכנולוגיה שמושגת על רשת האינטרנט, רשתות אינטראנט (רשתות פנים ארגוניות), מערכות מידע, מערכות שליטה ובקרה ומידע. התפקוד התקין של התשתיות ושל המערכות מאפשר קיום שוטף של מערכות חיוניות רבות אזרחיות (לדוגמא: חברת החשמל, בנקים וכיו"ב) ושל מערכות

ביטחוניות רבות אחרות. כל אלה מהווים יעד לתקיפה באמצעות שימוש באינטרנט, החדרת וירוסים ותוכנות ריגול. ההגנה עליהן היא צורך חיוני ופגיעה במערכות דומות לאלה, של האויב, מהווה יעד תקיפה חשוב. היכולת להפעיל לוחמת סייבר ללא תמרון, אש, השגת גבול, נפגעים ויכולות צבאיות מתקדמות, הופכת את הממד הקיברנטי לממד לחימה שכיח ואינטנסיבי בכל מלחמה ובין המלחמות.

פירוט תכנית הלימודים בכיתה י'

נושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי הוראה	דרך הערכה ומשקלה
מבוא להיסטוריה צבאית	2	התלמיד יכיר מהי היסטוריה צבאית כתחום תוכן בלימודי היסטוריה. התלמיד ייחשף לאופן השפעת לימוד ההיסטוריה הצבאית על הידע הצבאי ועל תורת הלחימה	היסטוריה, היסטוריה צבאית, "רוח התקופה", שחזור, לקחים, התפתחות הידע ותורת הלחימה		שיעור פרונטאלי	
בנין הכוח	6	התלמיד יכיר את תהליך ההתעצמות בבניין הכוח וגורמים המשפיעים עליו (כגון מודל הצבא, אויב, גיאוגרפיה, תשתיות), ואת מרכיבי בנין הכוח ויחסי הגומלין שביניהם	תהליך ההתעצמות, סד"כ אויב כמרכיב בהערכת מודיעין, מרכיבי בניין הכוח (ארגון, כוח-אדם, אמל"ח, תורה, והכשרות ואימונים).	קטע קריאה (ספר קורס) ²⁰ ושאלות: ארגוני שמירה ומגן, קטע קריאה ושאלות: צה"ל ב-1949	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה בקבוצות עבודה של 2-3 תלמידים (ניתוח 2 מקרי בוחן) ולמידת עמיתים באמצעות הצגת תוצרי עבודה	ציון ומשוב בכתב.
טכניקות עבודה בניתוח היסטורי	2	התלמיד יכיר את הספרייה ואת אפשרויות החיפוש בה. התלמיד יאתר מקור בספרייה התלמיד יכתוב את "תעודת הזהות" של המקור: המחבר, שם הספר, שם ההוצאה, מקום ההוצאה, שנת ההוצאה ויכתוב תיאור קצר על הספר. התלמיד יקרא תיאור קרב		רשימת ספרים של אלישיב שמש: • נוע כבר. • איפה אני נמצא לעזאזל. • בהם יותר מכולם. • בכוח התחבולה. • ולא אשוב עד כלותם. • אליהם נשואות העיניים.	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה	עבודה אישית – תרגול טכניקות עבודה בניתוח היסטורי – משקל 10%

²⁰ בכל מקום שבו לא מוזכר מקור אחר, קטע הקריאה לקוח מספר הקורס.

נושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי הוראה	דרך הערכה ומשקלה
		ויכתוב את לוח האירועים והזמנים של התפתחות האירועים לפני הקרב ובמהלכו. התלמיד יתאר תיאור תמציתי של קרב (הבחנה בין עיקר לטפל, כתיבת פסקה : משפט פותח/נושא, גוף הפסקה ופירוט הנושא, משפט סוגר.				
המלחמה	6	התלמיד יבין את מקומו של המעשה הצבאי ביחסים שבין מדינות/ חברות ; את המושגים ניצחון והכרעה ; את רמות המלחמה ואת קשרי הגומלין שביניהם	המלחמה כמרכיב ביחסים בינלאומיים, ניצחון והכרעה, רמות ניהול המלחמה (טקטיקה, מערכה, אסטרטגיה, אסטרטגיה רבתי)	קטע קריאה ושאלות : מהגנה להתקפה במלחמת 1948, קטע קריאה ושאלות : מדיניות הביטחון של ישראל	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה בקבוצות עבודה של 2-3 תלמידים (ניתוח 2 מקרי בוחן) ולמידת	ציון ומשוב בכתב.
שדה הקרב	6	התלמיד יכיר את השפעתם של ממדי שדה הקרב כמו גם חיכוך וערפל הקרב על אופן תכנון מבצעים וניהולם	ממדי שדה הקרב, חיכוך וערפל הקרב	קטע קריאה ושאלות : פעולת כראמה (1968), קטע קריאה ושאלות : מבצע הלם (1968)	עמיתים באמצעות הצגת תוצרי עבודה	ציון ומשוב בכתב.
טכניקות עבודה בניתוח היסטורי	2	התלמיד יאתר מקור בספרייה התלמיד יקרא תיאור קרב ויכתוב את לוח האירועים והזמנים של התפתחות האירועים לפני הקרב ובמהלכו. התלמיד יכתוב הפניות עפ"י כללי ציטוט בתוך הכתיבה. התלמיד יתאר תיאור תמציתי של קרב. כתיבת פסקה. כתיבת סיכום.		רשימת ספרים של אלישיב שמשי : • נוע כבר. • איפה אני נמצא לעזאזל. • בהם יותר מכולם. • בכוח התחבולה. • ולא אשוב עד כלותם. • אליהם נשואות העיניים.	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה	עבודה אישית – ניתוח היסטורי – משקל 10%

נושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי הוראה	דרך הערכה ומשקלה
הזמן	6	התלמיד יבין את אופן קבלת ההחלטות והדרכים להשפיע עליהם בתכנון הקרב ובניהולו; יכיר את מושג הזמן ומקומו הראוי בתכנון מבצעים וניהולם.	מעגל קבלת ההחלטות של בויד, ²¹ זמן אובייקטיבי ו-סובייקטיבי, זמן ומרחב	קטע קריאה ושאלות: הסורים באים קריאה (1973), קטע ושאלות: ההר (1973)	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה בקבוצות עבודה של 2-3 תלמידים (ניתוח 2 מקרי בוחן) ולמידת עמיתים באמצעות הצגת תוצרי עבודה	ציון ומשוב בכתב.
תחבולה	6	התלמיד יבין את חשיבות התחבולה, דרכים למימושה ודגשים לתכנון יעיל שלה	הונאה, הטעיה, לוחמה זעירה, לוחמה פסיכולוגית	קטע קריאה ושאלות: מבצע מוקד (1967), קטע קריאה ושאלות: תוכניות מלחמה ולשון אדומה (1967)	מקרי בוחן (בוחן) ולמידת עמיתים באמצעות הצגת תוצרי עבודה	ציון ומשוב בכתב.
דבקות במשימה לאור המטרה	6	התלמיד יכיר את עקרון ה'דבקות במשימה לאור המטרה' ודרכים שונות למימושו	מהי המטרה ומהי המשימה, התאמת התוכנית למציאות בשדה הקרב	קטע מתוך ספרו של שמש (סערה באוקטובר) ושאלות: הקרב על פאתי סואץ (1973), קטע קריאה ושאלות: העיראקים באים (1973)	מקרי בוחן (בוחן) ולמידת עמיתים באמצעות הצגת תוצרי עבודה	ציון ומשוב בכתב.
טכניקות עבודה בניתוח היסטורי	2	התלמיד יבחר נושא לעבודה מתוך רשימת ספרים. התלמיד יכתוב בפסקה מהו הנושא המרכזי של הספר ומהם המקרים דרכם מבקש במחבר לדון/לבחון/לנתח את הנושא. התלמיד יכין טבלת אירועים כרונולוגית. התלמיד יתאר את סיפור הקרב.		רשימת ספרים של אלישיב שמש: • נוע כבר. • איפה אני נמצא לעזאזל. • בהם יותר מכולם. • בכוח התחבולה. • ולא אשוב עד כלותם. • אליהם נשואות העיניים.	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה	עבודה אישית – ניתוח היסטורי – משקל 10%
רוח הלחימה	6	התלמיד יכיר את חשיבותם של רוח הלחימה, והמפקד, בעבור יחידה לוחמת לפני ותוך כדי לחימה	הצבא כבבואה של החברה, השפעת רוח הלחימה על הלחימה,	קטע קריאה ושאלות: שקיעתה ועלייתה של רוח הלחימה בצה"ל (1953-1949), קטע	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה בקבוצות עבודה של	ציון ומשוב בכתב.

²¹ מעגל ה OODA (observe, orient, decide, and act) הכולל ארבעה שלבים: התבוננות, התמצאות, החלטה ופעולה.

נושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי הוראה	דרך הערכה ומשקלה
			חשיבותו של המפקד	קריאה ושאלות : מבצע חץ שחור (1955)	3-2 תלמידים (ניתוח 2 ניתוחי	
מיצוי הכוח	6	התלמיד יכיר את החשיבות של ניצול היכולות הייחודיות של מרכיבי הכוח מחד ואת הצורך להפיק יותר מהכוח	התאמת הכוח למשימה, ניצול נקודות עוצמה, שילוב אש ותמרון, התאמת אמל"ח, ניצול קרקע, מיצוי יכולות	קטע קריאה ושאלות : לחימה בדירוג הקרב האוגדתי המוצלח (1967)	בוחן) ולמידת עמיתים באמצעות תוצרי עבודה	ציון ומשוב בכתב.
ריכוז המאמץ	4	התלמיד יכיר את היתרון שבריכוז המאמץ, ואתגרים שונים למימושו	מאמץ עיקרי/מאמץ משני/הטעיה, מיקוד מכלול המאמצים	קטע קריאה ושאלות : היכן להתמקד – בפיקוד הדרום או בפיקוד הצפון? שאלת ריכוז המאמץ בשלושת הימים הראשונים למלחמת יום הכיפורים (1973); ריכוז מאמץ מטכ"לי : לחימה בדירוג (1967)		ציון ומשוב בכתב.
סה"כ						60

פירוט תוכנית הלימודים בכיתה יא'

נושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי הוראה	דרך הערכה ומשקלה
אבטחה	6	התלמיד יבין את חשיבות אבטחת הכוח בתנועה ובמרחב הבטוח	אבטחה בתנועה מבצעית ומנהלתית, אבטחה במרחב הבטוח	קטע קריאה ושאלות : אבישי ודוד מול עמון, אריות ים בדלתת המקונג (1967)	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה בקבוצות עבודה	ציון ומשוב בכתב.
יוזמה והתקפיות	6	התלמיד יכיר את חשיבות היוזמה והשפעתה על התוקף והמגן	נטילת השליטה על שדה הקרב בהגנה ובהתקפה	קטע קריאה ושאלות : המרד הערבי (1916), קטע קריאה ושאלות : הקרב על הבליטה (1944)	של 3-2 תלמידים (ניתוח 2 ניתוחי בוחן) ולמידת עמיתים באמצעות תוצרי עבודה	ציון ומשוב בכתב.
עומק ועתודה	6	התלמיד יכיר את מהותם של עומק ועתודה	מהו עומק? מיצוי העומק, עקרונות הפעלת עתודה	קטע קריאה ושאלות : מבצע מיכאל (1918); קטע קריאה	תוצרי עבודה.	ציון ומשוב בכתב.

נושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי הוראה	דרך הערכה ומשקלה
		בניהול קרב הגנה וקרב התקפה		ושאלות : הויכוח על הגנת סיני (1973-1968)		
טכניקות עבודה בניתוח היסטורי	2	התלמיד יבחר נושא לעבודה שיש לו זיקה לתוכן הנלמד (עקרונות המלחמה). התלמיד יכתוב בפסקה מהו הנושא המרכזי של הספר ומהם המקרים דרכם מבקש במחבר לדון/לבחון/לנתח את הנושא. התלמיד יכין טבלת אירועים כרונולוגית (15 אירועים). התלמיד יתאר את סיפור הקרב.		לבחירת התלמידים	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה	עבודה אישית – ניתוח היסטורי – משקל 10%
מבוא לצורות הקרב והמקורות להתפתחות תורת הלחימה של צה"ל	4	התלמיד יכיר את צורות הקרב. התלמיד יכיר את המקורות להתפתחות תורת הלחימה של צה"ל.	הגנה, התקפה, התקדמות, נסיגה והשיה, התקדמות ורדיפה, מארב, פשיטה		שיעור וניתוח מקורות	
הגנה	6	התלמיד יכיר את יתרונות קרב ההגנה, עקרונותיו ומושגי יסוד בו. התלמיד ינתח קרב הגנה.	עוצמת ההגנה, קו המגע לעולם ייפרץ, ניתוח וארגון השטח, היקפיות והדדיות, התקפת-נגד	קטע קריאה ושאלות : קרב אוסטרליץ (1805), קטע קריאה ושאלות : מבצע סופה במדבר (1991)	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה בקבוצות עבודה של 2-3	ציון ומשוב בכתב.
התקפה	6	התלמיד יכיר את יתרונות קרב ההתקפה, עקרונותיו ומושגי יסוד בו. התלמיד ינתח קרב התקפה.	עוצמת ההתקפה, כוחה הנמוג, עקרונות בתכנון ההתקפה	קטע קריאה ושאלות : תוכנית שליפן (1905), קטע קריאה ושאלות : הסורים באים (1973)	תלמידים (ניתוח 2 ניתוחי בוחן) ולמידה עמיתים באמצעות הצגת תוצרי עבודה	ציון ומשוב בכתב.
התקדמות	6	התלמיד יכיר את מהות קרב ההתקדמות ועקרונות הנוגעים למימוש. התלמיד ינתח קרב התקדמות.	מהות ההתקדמות, שאלת ריבוי נתיבים, עקרונות אגד (אבטחה), עצמאות, מודיעין מתמשך)	קטע קריאה ושאלות : מבצע מארקט גארדן (1944), קטע קריאה ושאלות : אוגדה 210 מול העיראקים (1973)	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה בקבוצות עבודה של 2-3 תלמידים (ניתוח 2	ציון ומשוב בכתב.

נושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי הוראה	דרך הערכה ומשקלה	
מארב	6	התלמידים יכיר את מהות ויתרון המארב (בהגנה ובהתקפה) ועקרונות ליישומו. התלמיד ינתח קרב מארב.	תנאים מקדימים (מודיעין ואפשרות להיערכות)	קטע קריאה ושאלות : מארב על שפת טרסימוס (212) לפנה"ס ; מארב לחטיבה 25 (1973)/צנחנים מול שריון בואדי מבעוק (1973)	ניתוחי (בוחר) ולמידת עמיתים באמצעות הצגת תוצרי עבודה	ציון ומשוב בכתב.	
פשיטה	6	התלמיד יכיר ויבין יתרונות וחסרונות הגלומים בפשיטה ועקרונות ליישומה. התלמיד ינתח קרב פשיטה.	מטרותיה, תנאים מקדימים (מודיעין, הפתעה)	קטע קריאה ושאלות : פשיטה במוגדישו (1993), קטע קריאה ושאלות : הפשיטה על קדיז (1587)			ציון ומשוב בכתב.
הגנת ישובים וספר	6	התלמיד יסביר את אתגרי ההגנה על ישובים ועל מרחב ספר. התלמיד ינתח תכנית הגנה על יישוב וקרב הגנה על יישוב	ישוב, מוצב, ספר, עתודה, ביצורים.	קטע קריאה ושאלות : אביגיל אורן וחיה רגב, מלחמה לא סדירה – הישובים המבודדים , מטח, 1995. משה גבעתי, בדרך המדבר והאש - תולדות גדוד 9 , תל אביב : מערכות 1994, עמ' 57-66.	ציון ומשוב בכתב.		
						סה"כ	60

פירוט תוכנית הלימודים בכיתה יב'

נושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי הוראה	דרך הערכה ומשקלה
פיקוד ושליטה	6	התלמיד יכיר סוגיות מרכזיות בתחום הפו"ש ועקרונות ליישומו	אחידות הפו"ש, אחדות הפיקוד, מוטת שליטה, זהות מתכנן מבצע, עקיפת דרגים, מסתייע מכתוב למסייע, אתגרי הפו"ש, מעגל בויד	הקרב על ג'ורג'יה הדרומית (1982), קפ"ק 1 (1982)	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה בקבוצות עבודה של 2-3 תלמידים	ציון ומשוב בכתב.
אתיקה צבאית	6	התלמיד יכיר סוגיות מרכזיות בתחום האתיקה הצבאית	האתיקה ותפקידה, חיי אדם, מוסר לחימה וטוהר הנשק, דבקות במשימה	קטע קריאה ושאלות : ניסוי וטעיה באפגניסטן (1980-1989) ; קטע קריאה	(ניתוח 2) ניתוחי (בוחר) ולמידת עמיתים באמצעות	ציון ומשוב בכתב.

נושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי הוראה	דרך הערכה ומשקלה
				ושאלות : ניסוי וטעיה בוויטנאם (1973-1964)	הצגת תוצרי עבודה	
ביצורים	6	התלמיד יבין את סוגיית הביצורים בהיבט של מעכב/בולם תמרון	עיכוב/בלימת תמרון, זמניות העליונות	קטע קריאה ושאלות : הקרב על מלטה (1565), קטע קריאה ושאלות : גבעות נאן-שאן (1904)	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה בקבוצות עבודה של 3-2 תלמידים	ציון ומשוב בכתב.
לוחמת תת קרקע	6	התלמיד יבין את סוגיית התנוך התת קרקעי בהיבט של מעכב/בולם תמרון	מנהור וחללים תת קרקעיים (הגנת/התקפי)	קטע קריאה ושאלות : בושידו בהגנה (-) 1945, (1943), מוג'הדין מתחת לקרקע (1979-2004)	(ניתוח 2 ניתוחי בוחן) ולמידת עמיתים באמצעות הצגת תוצרי עבודה	ציון ומשוב בכתב.
התפתחות ההגות הצבאית של לוחמת גרילה	6	התלמיד יכיר את התפתחות ההגות הצבאית (רעיונות), גישות, שלבים ויישומים) בניהול לוחמת גרילה ברמה האסטרטגית וברמה הטקטית. התלמיד יכיר את תורת הלחימה המהפכנית של של : מאו דזה-טונג, גיאפ, צ'ה גווארה ולנין	נסיגה אסטרטגית, תיקו אסטרטגי ומתקפה אסטרטגית. בסיס עממי איתן, ארגון פוליטי וכוח צבאי, קיום עוצמה כלכלית, התשה, שחיקה ועקרונות הלחימה	קטעי קריאה נבחרים מתוך : טובי, גרילה והמלחמה נגדה – מורשתו הצבאית של מאו, כרמל, 2010. יהושפט הרכבי, על הגרילה , מערכות, תשמ"ג.	הוראה ולמידה מבוססות פתרון בעיה בקבוצות עבודה של 3-2 תלמידים (ניתוח 2 ניתוחי בוחן) ולמידת עמיתים באמצעות הצגת תוצרי עבודה	ציון ומשוב בכתב.
לחימה בלתי סדירה והכרעת אויב הפוער באורח בלתי סדור	6	התלמיד יכיר את עקרונות הלחימה הבלתי סדירה ומטרותיה, והמערכה כנגדה. התלמיד יכיר את העקרונות להכרעת אויב הפועל באורח בלתי סדור.	גרילה/טרור, אזור בסיס, מערכה פסיכולוגית	קטע קריאה ושאלות : המרד הערבי (1916-1918), קטע קריאה ושאלות : מלחמת הבורים (1898-1902). מלחמה ללא אות (רצועת הביטחון)		ציון ומשוב בכתב.
לחימה בשטח בנוי	6	התלמיד יכיר את מורכבות הלחימה בשטח בנוי בהיבטים של פיקוד, כוח אדם, אמל"ח	אתגרי הפיקוד, כוח אדם ואמל"ח	מצגת : הקרב על סטלינגרד (1942), מצגת : הקרב על גרוזני (1994)	שיעורים פרונטליים ולמידת עמיתים (הצגת מקרי בוחן ע"י	

נושא	מספר שעות הלימוד	המטרות האופרטיביות	מושגים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרכי הוראה	דרך הערכה ומשקלה
				חומת מגן.	תלמידים (בכיתה)	
הפצצה אסטרטגית	6	התלמיד יכיר את יתרונותיו של הכוח האווירי ואת מגבלותיו	הפצצה אסטרטגית (תעשייה/אזרחים), סיוע קרוב, תשתיות תעשייתיות ולאומיות	קטע קריאה ושאלות : הפצצה אסטרטגית בשמי גרמניה (1942-1945), קטע קריאה ושאלות : מלחמת לבנון השנייה (2006)	שיעור, 2 ניתוחי מקרה בוחן, הצגת תוצרי עבודה	ציון ומשוב בכתב.
מכפיל כוח, הונאה לוחמת סייבר	6	התלמיד יכיר יתרונות וחסרונות של דרכים שונות להעצמת הכוח	קווים פנימיים, יחידות מיוחדות, הונאה	קטע קריאה ושאלות : תוכניות מלחמה גרמניות (1870-1905), קטע קריאה ושאלות : שומר הראש (1945-1944)		ציון ומשוב בכתב.
הגנת גבולות	6	התלמיד יכיר יתרונות וחסרונות של דרכי פעולה שונות להגנה על גבולות	מטרות, תפיסות, הגנתיות, התקפיות ומשולבות	קטע קריאה ושאלות : האימפריה הרומית, קטע קריאה ושאלות : החזית המזרחית (1970-1967)		ציון ומשוב בכתב.
סה"כ	60					

דרכי הערכה להישגי התלמידים

ממדי הערכה מתחלקים לשניים : הערכה שוטפת לאורך 3 שנות הלימודים (אלה יקבעו את הציון בתעודה) והערכה מסכמת על עבודת ניתוח אירוע (ניתוח קרב).

הערכה שוטפת :

- 4-6 עבודות במחצית (בכל אחת משנות הלימודים) – עבודה בקבוצות (2-3 תלמידים) בהרכבים משתנים. ההערכה תתבסס על 2/3 מהעבודות הטובות ביותר (במחצית ובסוף השנה) – הערכה זו תהווה 80% מציון המחצית או הציון המסכם של השנה.
- התרשמות כללית - תהווה 20% מציון המחצית או מהציון המסכם של השנה – התרשמות זו כוללת את המרכיבים הבאים :
 - השתתפות בשיעורים ובדיונים ;
 - תרומה לאווירה הלימודית בשיעורים ובסדורים ;

- רצינות העבודה בכיתה ואיכותה ;
- גרף שיפור ולמידה (ניכר בפעילות השוטפת ובביצוע המטלות והעבודות) – מידת יישום ההערות והלקחים אותה מיישם התלמיד.

הערכה מסכמת –

85% - עבודת ניתוח אירוע

15% - עבודה מכינה לניתוח אירוע

עבודת ניתוח אירוע

1. כללי

- א. המגמה ללימודי צבא ובטחון מהווה את הבסיס העיקרי בפיתוחו של חניך הפנימייה, והידע אותו רוכש החניך בלימודיו מהווה את הערך המוסף המרכזי שלו ביחס לקצינים הצומחים מתוך מסלולי ההכשרה הרגילים.
- ב. הלימודים במגמה מושתתים על ההנחה שרכישת המקצוע הצבאי מתבססת על שני יסודות:
 - (1) לימוד התורות הצבאיות ופיתוח המיומנויות ליישומן.
 - (2) לימוד ההיסטוריה הצבאית וצבירת עושר של לקחים המתבססים על קרבות עבר.
- ג. עבודת ניתוח האירוע מהווה נדבך מרכזי המחובר בין שני היסודות ומעמיד את החניך בפני האתגר לעשות שימוש בחומר העיוני שלמד. עבודה זו תהווה הערכה מסכמת בהיקף של 2 יח"ל.

2. מטרות

- הצורך לחקור, להתעמק, לגלות ולהבין אמורים להביא להתממשות מספר מטרות:
 - א. להעמיק את ההכרות וההבנה של החניך עם קרב מסוים ועם לקחיו עד לכדי שליטה (יכולת החניך לנתח קרב לאור תורת הלחימה ובהתחשב בתנאים ההיסטוריים, חברתיים והטכנולוגיים שאפיינו את תקופת התרחשות הקרב).
 - ב. להעמיק את ההכרות וההבנה של החניך עם התורות הצבאיות שלאורן ינותח הקרב.
 - ג. לגרות את החניך ולעורר אצלו את תחושת ההזדהות והגאווה המקצועית, מתוך כך שהוא מפתח כלים והבנה של מומחה מקצועי.
 - ד. להעמיד את החניך בפני האתגר של איסוף וארגון החומר, כתיבה וניתוח על פי הכללים ועל פי תורת הלחימה, ולבסוף גם להציגה בפני חבריו.
 - ה. לאפשר לכלל החניכים להכיר ניתוחי אירוע רבים ככל האפשר, כדי להעמיק את ידיעתם והבנתם הן בקרבות העבר ולקחייהם והן בתורות הצבאיות, וכדי לתרגל באמצעותם את יכולת התכנון והניתוח של כל חניך וחניך.

3. מבנה העבודה

- א. העבודה תכלול שלושה פרקים, מבוא וסיכום:

(1) מבוא

- (2) פרק א' – היסטורי מדיני - התהליכים והגורמים לפרוץ המלחמה או ליציאה למבצע.

- (3) פרק ב' - היסטורי צבאי - הרקע הצבאי לקרב, הגורמים המשפיעים על הקרב, התכנון והביצוע.

4) פרק ג' - ניתוח הקרב לאור תורת הלחימה ותורת הפיקוד והשליטה (אבני היסוד, עקרונות המלחמה, תורת הלחימה, תורת הפיקוד והשליטה ומנהיגות צבאית).

5) סיכום

ב. מבוא

- 1) במבוא על התלמיד להציג את נושא העבודה, את השיקולים שהביאו אותו לבחור בנושא העבודה, את שאלת המחקר ואת שיטת המחקר שבחרת כדי לענות עליה.
- 2) הגדרת גבולות העבודה: באילו נושאים העבודה תעסוק ואילו נושאים ייוותרו מחוץ לתחומה.

ג. **פרק א'** - מטרת פרק זה היא להציג את התשובות לשתי שאלות מרכזיות: מדוע התרחשה המלחמה? מדוע התנהל הקרב? בכדי לענות על השאלות הללו, נדרשת סקירה מקיפה הכוללת את ההקשר המדיני/בינלאומי וגם את ההקשר הצבאי. הפרק מסתיים בערבו של המבצע. הניתוח יערך על פי הגיון המשפך מן הכלל אל הפרט:

- 1) הקשר הרחב של המלחמה, או הקשר המדיני של המבצע.
- 2) המהלכים העיקריים בגזרה בה מתבצע הקרב.
- 3) ההיגיון האסטרטגי והטקטי של המהלכים בגזרה בתאריכים הרלוונטיים

ד. **פרק ב'** - תיאור הקרב ותיאור תוצאותיו:

- 1) תכנון הקרב או המבצע - השיקולים לתוכנית והתוכנית בפועל.
- 2) מהלך הקרב (או ביצוע המשימה).

ה. **פרק ג'** - ניתוח והערכה:

- 1) בפרק ג' החניכים ינתחו את הקרב תוך התמקדות בתחום תורתי שיבחר על-ידם, מבין תחומי התוכן שנלמדו - עקרונות המלחמה, תורת הקרב או תורת הפיקוד והשליטה. כל פרק יעסוק בתחום תוכן לפי בחירתכם ובהתאמה לנושאי העניין שלכם בקרב. סך-הכל, עליהם לבחור שני תחומי תורה, מתוך השלושה שצוינו, ולהתמקד בהם.
- 2) ניתוח קרב מחייב שליטה בפרטים והוא מתמקד בהחלטות שהתקבלו בקרב וביישומן. הנחת המוצא לניתוח היא שכל פעולה בקרב היא תוצאה של החלטה או של יישום. לעיתים יהיה קשר בין ההחלטה ליישום ולעיתים קשר זה ישתבש כתוצאה מליקויי תקשורת, מפעולת האויב או מיוזמה מקומית של מפקד.
- 3) כל החלטה מביאה לידי ביטוי בחירה בין אפשרויות. לעיתים קרובות, הבחירה של המפקד תהיה בין אפשרות גרועה לבין אפשרות פחות גרועה. מצב קיצוני, אך לא חריג, הוא שהמפקד לא בנה אפשרויות פעולה אחרות, ופעל בדרך הפעולה הראשונה שנקרתה בדרכו. ניתוח איכותי, יבחין בין המצבים השונים, ויחזור להציע אפשרויות פעולה מעשיות אותן יכול היה המפקד לזהות בתנאים דומים.
- 4) בכל מקרה, הניתוח אינו תהליך שיפוטי שנועד להעריך את איכות תפקוד המפקד, אלא ניתוח שתכליתו ללמוד מלקחי העבר להעשיר את הניסיון העקיף שלכם.
- 5) ניתוח הקרב/המבצע לאור עקרונות המלחמה, לאור תורת הקרב ולאור תורת הפיקוד והשליטה (עקרונות, מיקום המפקד, זמן ומרחב, פיקוד ומנהיגות).

- ו. **סיכום** - בסיכום יביא התלמיד את עיקרי המסקנות שאליהן היגיע בעבודתו. על המסקנות לשקף את הנושאים שנדונו בהרחבה בעבודה.
- ז. **רשימת מקורות (ביבליוגרפיה) וכללי ציטוט** – לעבודה יהיו 10 מקורות מאושרים לפחות. לאורך העבודה יציין את התלמיד את המקור לציטוט או לדעה מסוימת. ציון המקור יבוצע עפ"י כללי הציטוט המקובלים ובסוף העבודה, ירוכזו המקורות לרשימה ביבליוגרפית.
4. **שיטת העבודה ולוח הזמנים**
 - א. עבודת ניתוח האירוע תבוצע על ידי החניכים במהלך כיתה יא', ותוצג בפני הכיתה במהלך כיתה יב'.
 - ב. העבודה הנה עבודה אישית.
 - ג. כל חניך יקבל הנחיה מאחד ממורי המגמה (פרק א' בחניכת המורה להיסטוריה צבאית ופרקים ב' ו-ג' בחניכת המורה ליסודות הפיקוד).
 - ד. על החניך לעמוד במועדי ההגשה הנקבעים ע"י מורי המגמה.
 - ה. העבודה תבנה מהכלל אל הפרט - תתחיל מסקירה תמציתית של הזירה הבינלאומית, הזירה האזורית, השחקים (ומטרותיהם), הרקע ארוך הטווח למלחמה והרקע המיידי למלחמה, תמונת המצב בגזרת הלחימה ערב הקרב, ההכנות לקרב, ניהול הקרב ותוצאותיו.
 - ו. שאיפתנו היא להגיע כמה שניתן למרחב הטקטי ברמת המפקד הזוטר, אך מגמה זו תלויה ברמת פירוט החומר הזמין, ולפיכך הניתוח "ייעצר" ברמה בה ניתן בעזרת החומר הזמין לענות באופן סביר על שאלת המחקר.
 - ז. בתחילת כיתה יב' תפורסם רשימת התאריכים להצגת ניתוחי האירוע. ההצגות יערכו במהלך השנה בשיעורי המגמה.
 - ח. העבודה כולה תהיה בהיקף של כשלושים עמודים, גופן David, גודל 12, לא כולל נספחים וביבליוגרפיה.

ביבליוגרפיה כללית

מקורות ראשוניים:

- תנ"ך – יהושע, שופטים, שמואל ומלכים.
- מקבים א', ג' 27 - ד' 25.
- חוק יסוד הצבא.
- רוח צה"ל.
- שבועת החייל.

תורת הלחימה:

- אבני היסוד של העשייה הצבאית, עקד כללי, מטכ"ל-תוה"ד, 2006
- עקרונות המלחמה, אג"מ תוה"ד, עקד כללי, המטה הכללי, 1996.
- מבצעי כוחות היבשה כרכים א'-ג', זרוע היבשה, 2011.
- פקודת המבצע, הוראת זרוע היבשה, 2007
- תו"לדע גישות הפיקוד, מטכ"ל-תוה"ד.
- תורת יסוד – הפיקוד והשליטה, עקד כללי, מטכ"ל-תוה"ד, 2006.
- מחלקת הרובאים, אג"ס-מה"ד 1956.
- מילון למונחי תו"ל, אג"מ תוה"ד, עקד כללי, המטה הכללי, 1996.
- נוהל הקרב, הוראת זרוע היבשה, 2007

ספרות מחקרית:

- פופר מיכה ורונן אביהו (עורכים), על המנהיגות, ת"א, משרד הביטחון, 1992.
- כשר אסא, אתיקה צבאית, ת"א, משרד הביטחון, 1996.
- זיוק דיויד ורובין הייאס, קיצור תולדות המלחמות, מערכות, ת"א, 1977.
- אלישע אפרת, ארץ ישראל: גאוגרפיה פיזית, יישובית ואזורית, תל אביב: אחיאסף, תשנ"ו 1996 – פרקים א'-ב'.
- ארציבלד ויוול, הטופוגרפיה של שדה-המלחמה הארץ ישראלית, מערכות 2-3, יולי 1940, עמ' 12-6
- יעקב פולוצקי, מערכות מגידו וקדש, בתוך היסטוריה צבאית של ארץ ישראל בימי המקרא, בעריכת יעקב ליוור, 1968, עמ' 17-26.
- דוד השביט, כיבוש העי, מערכות 454, ע' 56-59.
- ב"ז קדר, קרב קרני חיטין, בספר: אריה שמואלביץ' (עורך), זירת קרב - קרבות הכרעה בארץ ישראל, משהב"ט – ההוצל"א, 2007
- בצלאל בר כוכבא, קרב אמאוס בזירת קרב - קרבות הכרעה בארץ-ישראל, (תשס"ז), 2007, עמ' 90-96

- מרדכי כוגן, **אסופת כתובות היסטוריות מאשור ועד בבל במאות ה- ט'-ו' לפניה"ס**, הוצאת ביאליק, 2003, עמ' 9-21.
- שמעון דר, תפקיד המערכות התת-קרקעיות במלחמת ברכוכבא, בתוך **במעבה ההר מחקרי הר אפרים ובנימין**, קובץ חמישי, 2015, עמ' 111-122.
- מרדכי גיחון, סודות ההצלחה של הצבא הרומאי על-פי יוסף בן מתתיהו במלחמות היהודים, **קתדרה 21**, תשרי תשמ"ב, יד יצחק בן צבי, עמ' 3-22.
- יגאל שפי ויוסי בן ארצי, **לכבוש את חיפה – המודיעין הבריטי והתוכנית לכיבוש צפון ארץ ישראל, 1907** (הוצאת יד בן-צבי), פרק המבוא ופרק הסיכום
- מנחם שריד, קרב ארסוף, **מערכות 238-239**, אוג'-ספט' 1974, עמ' 62-64.
- יהודה ואלך, מסע נפוליון בארץ ישראל, **מערכות 116**, דצמבר 1958, עמ' 53-64.
- טברסקי וכהנמן, "שיפוט בתנאי אי ודאות: יוריסטיקות והטיות", בתוך: בר-הלל (עורכת), **רציונאליזם, הוגנות, אושר**, עמ' 45-63.
- יוגב מויאל, **לחימה תחת אש: ערכים, פוסט-מודרניזם ומה שביניהם**.

הגות צבאית:

- אשלי לאונרד, **מדריך קצר לקלאוזביץ**.
- ב.ה. לידל הארט (קטעים מתוך) **מחשבות על המלחמה**.
- הרבני יהושפט, **מלחמה ואסטרטגיה**, ת"א, מערכות, 1990.
- ואלך יהודה **תורות צבאיות**, ת"א, מערכות, 1997.
- יעקב עמידרור, "עקרונות המלחמה בעימות א- סימטרי", **מערכות 416**, עמ' 4-11
- ס.א. מרשל, **אנשים מול אש**.
- סוינטון ארנסט דנלופ, **הגנת מעברות פתאים**, ת"א, מערכות, 1952.
- יעקב עמידרור **המקצוע הצבאי במערכות**, גיליון 369, פברואר 2000 עמ' 26-31.

ספרות עזר

- **ספר קורס – היסטוריה צבאית** (ד"ר עידו הכט וד"ר דב גלזר)
- הדוח המסכם של הועדה לבחינת עקרונות המלחמה 2018.

ספרות צבאית כללית (חלקית בלבד – כל תלמיד יעשה שימוש במקורות רבים נוספים בכתובת העבודה)

- גור מרדכי (מוטה), **פלוגה ד'**, ת"א, מערכות, 1977.
- יוסף אשכול (עורך), **מנהיגות צבאית – חיים לסקוב**, ת"א, מערכות, 1985.
- יאיר (יהיה) יורם, **אתי מלבנון**, ת"א, מערכות, 1990.
- קהלני אביגדור, **עז 77**, ת"א, הוצאת שוקן, 1975.
- שמי אלישיב, **איפה אני נמצא לעזאזל**, ת"א, הוצאת משרד הביטחון, 2001.

- שמשי אלישיב, אליהם נשואות העיניים: על מפקדי חטיבות בשדה הקרב, ת"א, משרד הביטחון, 2006.
- שמשי אלישיב, בהם יותר מכל: על סוד ההצלחה של צה"ל, ת"א, הוצאת משרד הביטחון, 2005.
- שמשי אלישיב, בכוח התחבולה, ת"א הוצאת משרד הביטחון, 1995.
- שמשי אלישיב, בכוחם להכריע: על מפקדי אוגדות בשדה הקרב, ת"א, משרד הביטחון, 2007.
- שמשי אלישיב, ולא אשוב עד כלותם, ת"א, הוצאת משרד הביטחון, 2005.
- שמשי אלישיב, נוע כבר, לכל הרוחות!, הוצאת מודן 2011.
- רכניץ עדו וגולדשטיין אלעזר, אתיקה צבאית יהודית, הוצאת ידיעות ספרים, 2013

אתרי אינטרנט (לדוגמה)

- עיתונאות יהודית היסטורית - <https://www.nli.org.il/he/discover/newspapers/jpress>
- קרבות מלחמת העצמאות - <http://moreshet-map.org.il/battle>
- יזכור - <https://www.izkor.gov.il>
- אתר הספרייה הלאומית (ככלי למציאת מאמרים) - <https://www.nli.org.il/he>
- אתר כתב העת מערכות - <https://www.maarachot.idf.il>
- כתב העת עיונים (אוני' בן גוריון) - <https://in.bgu.ac.il/bgi/iyunim/Pages/default.aspx>

נספחים

מנחה לכתיבת תרגיל ניתוח קרב

"הטיפשים אומרים שהם לומדים מניסיונם. אני מעדיף ללמוד מניסיונם של אחרים."
אוטו פון-ביסמרק

"ישנן שתי תצורות של ניסיון מעשי – ישיר ועקיף – וכי משתי התצורות האלה, הניסיון המעשי העקיף עשוי להיות מועיל הרבה יותר, וזאת משום שהיקפו רחב הרבה יותר."
ב. ה. לידל-הארט

1. מטרת התרגיל :

- א. לחשוף אתכם לכתיבה צבאית לגווניה (ביוגרפית, אוטוביוגרפית, היסטורית ומחקרית) על-מנת להעשיר את היכרותך עם התחום ולעורר בך עניין וסקרנות לקריאה עצמית ולימוד.
- ב. להעמיק את הבנת הידע המקצועי-עיוני (בתחום תורת הלחימה והמנהיגות הצבאית) שלכם, לאחר הלימוד בכיתה, ולעמת אותה עם הקשרים מבצעיים קונקרטיים.
- ג. לסייע לכם ברכישת שיטה לקריאה ולימוד מקצועיים ולהסקת מסקנות מעשיות ליישום בתפקיד הפיקודיים בעתיד.

2. המשימה :

- א. בחרו ספר בו מתואר סיפור קרב כלשהו וקראו ממנו 2-3 פרקים. אתם רשאים להיעזר בכל גורם מסייע בבחירת הספר (חברים, הורים, מפקדים, מורים, ספרנים וכיו"ב).
- ב. כתבו (עבודה אישית) 3 עמודים הכוללים את המרכיבים הבאים :
 - 1) עמוד מס' 1 – תיאור הקרב + סכימה בעזרתה תבהירו ביתר קלות את מהלכי הקרב (את המרשם ניתן לצרף בעמוד נפרד).
 - 2) עמודים מס' 2-3 – ניתוח הקרב בהסתמך על הנלמד עד כה – עקרונות המלחמה, צורת קרב הגנה, התקפה, מארב, פיקוד ושליטה ומנהיגות.
 - ג. יש להתכנס למסגרת זו (3 עמודים בחלוקה המפורטת + מרשם) – יש לכך חשיבות בהתמקדות בעיקר ובפשטות ובבהירות התיאור.

3. תדריך מפורט :

- א. חלק א' תיאור הקרב – מרכיבים נדרשים :
 - 1) המטרה והמשימה של הקרב.
 - 2) תיאור המרחב ויחסי הכוחות הלוחמים.
 - 3) תוכנית הקרב לרבות שיקולים או דילמות בתכנון.
 - 4) תיאור מהלכי הקרב העיקריים והתמקדות באירועים ייחודיים (לדוגמא : שינויים מהתכנונית וקבלת החלטות). בשלב זה עליכם להימנע מתיאור פרטים שאינם תורמים להבנת האירוע שאותו אתם מתכוונים לנתח.
 - 5) סכימה (בהכנה עצמית – לא אקבל צילומים מתוך ספרים או מהאינטרנט) :
 - א) שרטוט המרחב.
 - ב) סימון מרכיבים קרקעיים חשובים – צירים, נקודות עניין (מוצבים, ישובים, עמדות וכו').
 - ג) מהלכי קרב עיקריים – שרטוט חצים המתארים את תנועה הכוח.
 - ד) לתיאור מדויק של אירועים נקודתיים – ניתן לציין הפנייה במרשם להרחבה כתובה.
- ב. חלק ב' – ניתוח הקרב :
 - 1) תיאור הבעיה או הדילמה בקבלת ההחלטות.

(2) ניתוח ההחלטה לאור תורת הלחימה.

(3) לקחים שלמדנו מהקרב.

מועד הגשה – 6 באוקטובר 2019.

רשאים להגיש טיוטות להתייחסות עד ל- 28 בספטמבר 2019.

אתם רשאים לעשות את העבודה על הקרב שבחרתם לעבודת ניתוח האירוע.

בהצלחה - דוד קניזו kanizod@gmail.com

דוגמא - מבצע כנרת ('עלה זית') – 11 בדצמבר 1955

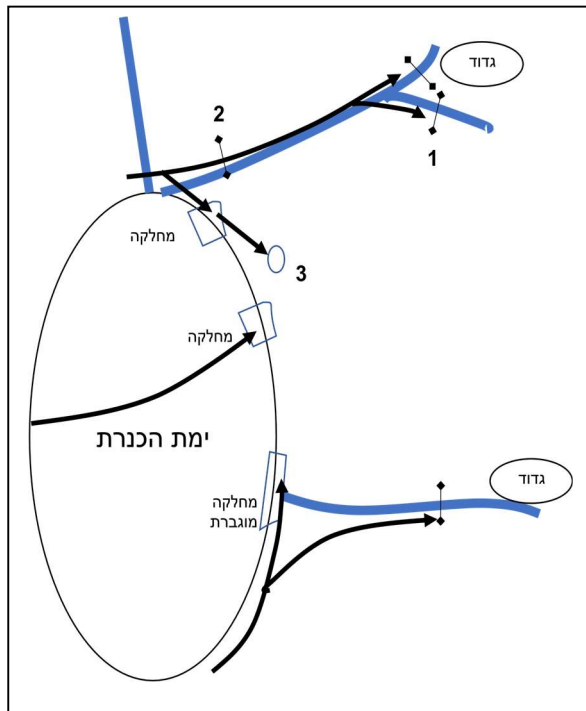
המשימה:

להשתלט על המוצבים הסוריים היושבים לאורך החוף המזרחי של הכנרת (מעין גב ועד שפך הירדן), לקחת בשבי שבויים סוריים ככלף מיקוח לשחרור חיילים מסיירת גולני שנפלו בשבי במבצע ב- 8/12/1954, לפוצץ את המוצבים ולסגת.

תוכנית הקרב:

שיקולים:

- פריסת האויב, לאורך שפת הכנרת, מחייבת לתקוף אותו במקביל ומכמה אגפים. כיוון שהתקפה בטור (מוצב אחרי מוצב) תימשך זמן רב ותאפשר לאויב להתאושש מהלם ההפתעה הראשוני.
 - כוחות התגבור יכולים לסייע לכוחות בהתבסס על תגבור דרך הצירים המסומנים.
- לכן –

- יש לחסום את כוחות התגבור כתנאי לתקיפת המוצבים.
- יש לתקוף כל יעד בנפרד ובמקביל, על-ידי שלושה כוחות עצמאיים, ע"מ לסיים את הפשיטה במהירות.
- יש לתכן חבירה של כוחות ניידים (משאיות או כל כלי תחבורה אחר) להבאת השבויים.
- **הערה 1** – מיקום חסימות מתוכנן.
- **הערה 3** – לכוח הצפוני תוכננה משימה צפויה לסרוק מוצב נוסף בהתאם להתפתחות הקרב.

תיאור הקרב

הכוחות יצאו למשימה עפ"י תוכנית. עיכוב ראשון חל בהתקדמות הכוח הצפוני בשל קושי בחציית נהר הירדן ומדרון הר חלקלק שהאט את קצב ההליכה. לאחר שאותרה נק' מעבר נוחה בנהר הירדן, הוחלט על שינוי מיקום החסימה (הערה 2) והשארית כוח לאבטחת נק' המעבר ולהכוונת הכוחות הנסוגים.

הכוח הדרומי (העיקרי והחסימה) התמקמו בזמן ופעלו עפ"י תוכנית. הכוח המרכזי, נחת מהכנרת וביצע את המשימה עפ"י תוכנית.

הכוח הצפוני נאלץ לוותר על משימת הסריקה הצפויה (הערה 3) ע"מ לחזור בזמן.

לאחר שהכוח הדרומי כבש את המוצבים הדרומיים (מוצבי כורסי), הוכנסה שיירת נ"נים למרחב, שעליה הועלו השבויים בדרך לשטח מדינת ישראל.

ניתוח הקרב:

בקרב תוארו שתי דילמות ושתי החלטות שבאו בעקבותיהן:

1. שינוי מיקום החסימות הצפוניות.
2. ויתור על משימת הסריקה הצפויה לכוח.

הדילמה הראשונה תנוח על-פי עקרונות המלחמה 'הדבקות במשימה לאור המטרה' ועיקרון ה'אבטחה' ולאור אבן יסוד האדם.

ההחלטה לשנות את מיקום החסימה ולקרב אותה אל היעדים נבעה מהשיקולים הבאים:

- זמן – העיכוב בהתקדמות ובחציית נהר הירדן, ביחס להתקדמות יתר הכוחות על-פי התוכנית, יצר צורך בחסימת ציר התגבורת בתוך זמן קצר כדי שתאבטח את הפשיטה על המוצב הצפוני. מיקום החסימות ביעדן המקורי היה יוצר עיכוב של כל המבצע.
- אבטחה – לאור העובדה שהכוחות לא התגלו עד לשלב זה, על-אף חציית הגבול, אפשרה למקם את החסימה במקום קרוב יותר ועדיין לקיים את עיקרון האבטחה.
- הדבקות במשימה לאור המטרה – במצב המבצעי שהתפתח, המפקד נדרש לקבל החלטה בדבר שינוי התוכנית ע"מ שניתן יהיה לבצע את המשימה לאור המטרה. העדפת יישום נכון של העיקרון (שינוי התוכנית לאור הערכת המצב) על-פני פעולה בניגוד לעיקרון (דבקות בתוכנית על-אף הערכת המצב), סייעה לעמידה במשימה לאור המטרה.
- האדם – במצב שהתפתח, בו רוב הכוחות היו ערוכים בשטח אויב ומוכנים ללחימה, כל שהות נוספת והמתנה שאינה מחייבת המציאות, עלולה לגרום אחריה פגיעה בדריכות הכוחות, פיתוח חששות, מחשבות והרהורים על סכנות. בקרב, על המפקד לפעול למניעת היווצרות מצבים של חוסר מעש והיגררות לשקיעה במחשבות הפוגעות בנכונות הכוח להילחם.

קריטריונים להערכת תשובה	משקל בציון	40-0%	ציון	80-41%	ציון	100-81%	ציון
תיאור הקרב	40%	חוסר הבנה של הקרב. תיאור קרב חלקי, דילוגים בזמן ובאירועים.		תיאור נכון של הקרב. הבחנה חלקית בין עיקר לתפל בתיאור הקרב		תיאור בהיר של הקרב. התמקדות בעיקר ובאירועים המנותחים	
ניתוח הקרב	40%	יישום שגוי (מרכיבי עיקרון שגויים או מרכיב ניתוח שגוי) של עקרונות. חוסר הבנת עקרונות.		שימוש בעקרונות נכונים – הנמקה חלקית. יישום חלקי של עקרונות (הצגה חלקית של מתח עם עקרונות אחרים)		הלימות גבוהה בין עקרונות ובין הניתוח על-פיהם. בחירת עקרונות מובילים לקרב	
ארגון ומבנה העבודה	10%	ערבוב נושאים, העברת מסרים חלקיים/ לקויים.		תיאור אירועים מתפתח ומובנה (מהכלל אל הפרט). פיצול רעיונות בין פסקאות.		תיאור אירועים מתפתח ומובנה (מהכלל אל הפרט), מבנה פסקאות תקין (פתיחה, טיעון ונימוק)	
תקינות שפה	10%	מבנה תחבירי לקוי – משפטים ארוכים (כתיבה מתפתלת). פשטנות (במקומות שנדרשים תיאורים מורכבים). שפה לקויה ושגיאות כתיב רבות		משפטים ארוכים ומורכבים, אך נכונים. שפה שטחית ומעט שגיאות כתיב		מבנה תחבירי תקין של משפטים, משפטים פשוטים וקצרים, שימוש נכון בפעלים ובתיאורי פעולה. תקינות שפה	
סה"כ							

עזר למידה – בקרבות א"י

התקופה _____

הקרבות _____

		הצדדים הלוחמים
		המבנה החברתי-פוליטי
		מבנה הצבאות והרכבם העיקרי
		אמצעי לחימה עיקריים
		עיקרי האסטרטגיה והטקטיקה
		מקורות רלוונטיים לקרב

מהלכי הקרב (נדרש להתאים את המפה לתרגול הרלוונטי)

תוצאות הקרב

תובנות ולקחים

דו"ח סיור

1. מידע כללי

א. שם הסיור, אתרים בהם נערך הסיור, תאריך, שמות תלמידים (עד שני תלמידים) ושם ביה"ס.

2. מאפייני מרחב הלחימה (45 נקודות)

בחרו אחד ממרחבי הלחימה בסיור, אפיינו את מרחב הלחימה על בסיס מידע מהימן מהספרות ועל בסיס הנצפה בשטח.

א. **לפי הספרות:** האתר ומיקומו, טופוגרפיה, צורת הארגון החברתי במרחב בתקופת הקרב הנדון, היסטוריה כללית של אירועים שהתרחשו במרחב. (15 נק')

ב. **לפי הסיור:** תיאור מילולי של השטח, מאפיינים בולטים (כמו צמחיה, טופוגרפיה, סוג קרקע, מבנים/ דרכים), יישומים של צורת הארגון החברתי במרחב, שרטוט תרשים השטח²² ושרטוט פנורמי משווה של המרחב מנקודת התצפית.²³ (30 נק').

3. תשתית מבצעית במרחב (ביצור, מכשול, אמצעי לחימה וכיו"ב) (30 נקודות)

א. **לפי הסיור:** תארו פריט תשתית מבצעית שמצאתם במרחב, צלמו/ שרטטו אותו, הסבירו את אופן השימוש בו באופן כללי ותארו שימוש ייחודי בו בקרב. (20 נק')

ב. **לפי הספרות:** הסבירו את המקור לפריט התשתית המבצעית (מה היה לפניו, אילו לקחים מבצעיים הוא מיישם). תארו אתר נוסף בו נעשה שימוש בפריט שבחרתם. (10 נק')

4. מקורות מידע (5 נקודות)

יש לציין שני מקורות מקור מידע הקשורים לדוח הסיור (מקור אינטרנטי ומקור כתוב). מקורות המידע חייבים להיות **אמינים**, ולהירשם על פי כללי הציטוט.

5. תוספת אישית (10 נקודות)

הוסיפו, בקצרה (חצי עמוד), מידע מעניין הקשור לסיור או לדיווח עליו.

6. התרשמות כללית (10 נקודות)

בדו"ח הסיור הנכם נדרשים להביא לידי ביטוי את תהליך הלמידה שהתקיים בשטח ולהבליט את תרומת השטח ללמידה. מתן דגש למרכיב זה נועדה לעודד אתכם לאקטיביות בלימוד בסיור.

7. היקף הדו"ח: 3-5 עמודים.

²² **תרשים** - ציור סכמתי של המרחב שיתן מידע חזותי על מרחב הלחימה. התרשים יכול כולל כותרת, מקרא, כיוונים וקנה מידה (בקירוב).

²³ שרטוט פנורמי משווה של השטח – הכנת כרטיס טווחים פנורמי (360°) ובו יציין התלמיד את פרטי הנוף (תבליט ותכסית) הקיימים ואלו שהיו קיימים בתקופת הקרב. בדגש על: ישובים ודרכים.

מחווון להערכת דו"ח סיור

בעמוד הראשון ירשם המידע הבא : מקום הסיור, תאריך, שמות תלמידים, שם ביה"ס.

היקף הדו"ח : 3-5 עמודים.

הקריטריון	פירוט הקריטריונים	ניקוד מלא	פירוט משני	ניקוד לדו"ח	הערות
מאפייני הלחימה	מרחב	15	5		
	לפי הספרות: האתר, מיקומו וטופוגרפיה.		5		
	צורת הארגון החברתי במרחב, היסטוריה כללית של אירועים שהתרחשו במרחב		5		
	לפי הסיור: תיאור מילולי של השטח, מאפיינים בולטים (כמו צמחיה, טופוגרפיה, סוג קרקע, מבנים/ דרכים)	30	5		
תשתית במרחב (ביצור, מכשול, לחימה וכיו"ב)	יישומים של צורת הארגון החברתי במרחב,		5		
	שרטוט תרשים השטח		10		
	ושרטוט פנורמי משווה של המרחב מנקודת התצפית		10		
	לפי הסיור: תיאור פריט תשתית מבצעית במרחב,	20	5		
מבצעית (ביצור, מכשול, אמצעי לחימה וכיו"ב)	צילום/שרטוט של הפריט,		5		
	אופן השימוש בו באופן כללי		5		
	אופן השימוש הייחודי בו בקרב		5		
מקורות מידע	לפי הספרות: הסבר המקור לפריט התשתית המבצעית (מה היה לפניו, אילו לקחים מבצעיים הוא מיישם).	5	5		
	תיאור אתר נוסף בו נעשה שימוש בפריט שבחרתם				
תוספת אישית	ציון שני מקורות מקור מידע הקשורים לדוח הסיור (מקור אינטרנטי ומקור כתוב). מקורות המידע חייבים להיות אמין, ולהירשם על פי כללי הציטוט	5	5		
	מידע מעניין הקשור לסיור או לדיווח עליו (עד - חצי עמוד).		10		
התרשמות כללית	תפקוד התלמיד בסיור – השתתפות, הקשבה, סיוע לחברים	10	5		
	הגשה מסודרת, היקף כנדרש. מידע על מקום הסיור, שמות התלמידים, שם ביה"ס, ותאריך.		5		
סה"כ		100			

תרגיל סרטי התקפה

שלום לכולם

כסיכום לשיעורי ההתקפה העיוניים (אנחנו צריכים להשלים תרגיל תכנון הגנה ותרגיל תכנון התקפה) אני מבקש שתצפו באחד משלושת קטעי הסרטים (בחרתי סרטים לא מוכרים, אך חשובים).

- של הצבא היפני – https://www.youtube.com/watch?v=gPGf_7F5NBO – ההתקפה האחרונה בהיסטוריה
- גבעת לונגיאן (תצטרכו להבין קוריאנית) (עד לדקה 26) – <https://www.youtube.com/watch?v=qgrQMFbX2Uc> – מלחמת קוריאה ההתקפה על
- מאוד מהשעה 2:04 (שעות) עד ל- 2:20 (שעות) – <https://www.youtube.com/watch?v=H21zi9hj9-A> – גשר אחד רחוק מדי (סרט מומלץ)

משימות:

1. שרטוט תרשים של הקרב (שרטוט כללי של השטח ושל מהלכי ההתקפה)
2. בתרשים של הקרב ציינו את שלבי ההתקפה (מזכיר: שטח כינוס [לא עסקנו בו – אך זה השטח שבו הכוח מתחיל להתארגן להתקדמות], התקדמות מכינוס להיערכות, שטח היערכות, אל היעד ועל היעד).
3. כתבו מה היו 2 עקרונות ההתקפה הבולטים ביותר בקרב והסבירו את תשובתכם (עקרונות ההתקפה: מודיעין, בחירת יעדים, ריכוז המאמץ, התקפה בכמה מאמצים, שמירת התנופה, אבטחה וסיוע אש).

מומלץ להכין בזוגות.

היקף – עמוד אחד הכולל את התרשים ואת הסבר העקרונות

מועד הגשה - יום ה' 14 במאי 2020.

קניזו

"הטיפשים אומרים שהם לומדים מניסיונם. אני מעדיף ללמוד מניסיונם של אחרים."

אוטו פון-ביסמרק

"ישנן שתי תצורות של ניסיון מעשי – ישיר ועקיף – וכי משתי התצורות האלה, הניסיון המעשי העקיף עשוי להיות מועיל הרבה יותר, וזאת משום שהיקפו רחב הרבה יותר."

ב. ה. לידל-הארט

מנחה לכתיבת עבודה במגמה הצבאית

1. כללי:

א. **ניתוח אירוע מבצעי (הגדרה)** – טכניקה של מחקר צבאי הבודקת אירוע מבצעי לפי עקרונות המלחמה ולפי כללי תורות הצבא, כדי להסיק מסקנות, וכדי שיהיה אפשר להפיק מהן לקחים כלליים, היפים לכל הצבא והמחייבים לצרכים תורתי – אפשר להפיק רק מניתוח אירוע מבצעי. (המילון למונחי צה"ל – מטכ"ל-10-1, 1998).

ב. ניתוח אירוע הוא כלי להטמעת התורות הצבאיות ולפיתוח קריטריונים מקצועיים, וייעודו הוא להעשיר את הידע המקצועי באמצעות **עיבוי מערכת המושגים** המקצועית שנרכשה בשיעורי התורה הצבאית, בדוגמאות "עשה" ו"אל תעשה".

ג. ניתוח אירוע מבצעי נשען על שני יסודות עיקריים:

(1) **מחקר היסטורי** של האירוע הנדון.

(2) **המקצוע הצבאי** – עקרונות המלחמה, התורות הצבאיות (תורת-הלחימה ותורות הפיקוד והשליטה), ההתנהגות האנושית של הפרט ושל הקבוצה, השטח, היכולות הטכנולוגיות ואמצעי הלחימה.

ד. ההישג הנדרש, הכולל, מהכנת העבודה כולל שני מרכיבים:

(1) **לימוד והתנסות אישית** בביצוע ניתוח אירוע-מבצעי.

(א) בחירת הקרב.

(ב) קריאת חומר מקצועי – איתור מקורות וסיכום המקורות.

(ג) ארגון החומר וגיוש מסר (שלב זה מחייב קבלת החלטות בנוגע למרכיבי המסר, הבחנה בין עיקר לטפל והתמקדות בדרג אחד).

(ד) התאמת תיאור מילולי לתיאור גרפי (הכנת מרשמים).

(ה) חיבור/סיפור.

(ו) ניתוח הקרב – הבנת התנאים בהם התקבלו ההחלטות, הבנת אפשרויות הפעולה, הערכת ההחלטות והערכת ביצוען.

(2) **הרחבת הניסיון המעשי העקיף של כל אחד ואחת מהשוחרים בפלוגה.**

ככל שמוחו של המפקד טעון ביותר דוגמאות, שרכש בניסיונו המבצעי האישי ומתוך ניסיונם של אחרים באמצעות ניתוחי אירועים מבצעיים, כך גדלה יכולתו **לאבחן מהר את המצב** גם כשהוא עמום, וזאת על סמך מידע חלקי בלבד וכן לקבל החלטות נכונות במהירות.

2. מבנה העבודה:

א. העבודה תכלול שלושה פרקים:

(1) פרק ראשון – היסטורי: מדיני-צבאי.

(2) פרק שני – היסטורי: תיאור הקרב.

(3) פרק שלישי – ניתוח והערכה.

ב. העבודה תכלול מרכיבי מעטפת: דף שער, תוכן עניינים, הקדמה, סיכום ורשימת מקורות.

3. פרק ראשון – היסטורי: מדיני-צבאי

שאלות המחקר הכלליות בפרק זה תהיה – מהו התהליך שהוביל לפריצתה של המלחמה? מדוע מתרחש הקרב/מבצע בתוך המלחמה?

(1) מטרת פרק זה היא להציג את התשובות לשתי שאלות מרכזיות: מדוע פרצה המלחמה או המבצע? ומדוע התרחש הקרב במלחמה? בכדי לענות על שאלו אלה, נדרשת סקירה מקיפה הכוללת את ההקשר המדיני/בינלאומי וגם את ההקשר הצבאי. הפרק יסתיים בערב המבצע/הקרב שעומד בלב העבודה.

(2) המבחן המרכזי של הפרק הוא – האם הוא נותן תשובה לשאלה מדוע פרצה המלחמה או מדוע יצא צה"ל מבצע? תשובה זו תכלול שני מרכיבים עיקריים: האחד, תהליכים ארוכי טווח שנוצרו והתגבשו לאורך שנים, ובהם שותפים "שחקנים" (מדינות וארגונים) רבים. האחר, "הקש ששבר את גב הגמל" – מה/ם האירוע/ים שהתרחשו ערב המלחמה/המבצע (ערב = יום קודם ועד שלושה חודשים).

(3) את התהליך יש להציג על פי הגיון 'המשפך' – מן הכלל אל הפרט:

א) הקשרה הרחב של המלחמה, או הקשרו המדיני של המבצע – מהם האירועים החשובים וההחלטות החשובות שהשפיעו על הסכסוך/עיצוב המדיניות? מיהם הגורמים המעורבים ומה היו האינטרסים/המטרות שלהם? (כאן נדרש להתייחס למעצמות הגדולות [בהתאם לתקופה], למדינות/ארגונים באזור [שאינם צד ישיר למלחמה/מבצע] ולמדינות/ארגונים שנלחמו בפועל.

ב) מהלכים עיקריים במלחמה/תקופה בכלל ובגזרה בה מתבצע הקרב בפרט – ההתייחסות הנדרשת לעניין שונה בין דפוסים שונים של קרבות/מבצעים:

(1) קרב פותח במלחמה (הקרב הראשון במלחמה) – מחייב התייחסות להחלטה לצאת למלחמה, לתוכנית המלחמה (=מטרות, הגיון אסטרטגי והתוכנית של צה"ל ושל האויב), להכנות לקראת המלחמה ולתנאים בה נפתחה המלחמה.

(2) קרב במהלך מלחמה – מחייב התייחסות להחלטה לצאת למלחמה, לתוכנית המלחמה (=מטרות, הגיון אסטרטגי והתוכנית של צה"ל ושל האויב), לתנאים בה נפתחה המלחמה ולמהלכים העיקריים שהתרחשו במלחמה/בזירת הלחימה עד ערב לפני הקרב הנדון.

(3) מבצע ראשון (בתקופה או בסוג המבצע) – מחייב התייחסות למדיניות שלפיה הוחלט לצאת למבצע (מדיניות = מטרות וההיגיון האסטרטגי).

(4) מבצע (במהלך תקופה של מבצעים. לדוגמה: פעולת תגמול) – מחייב התייחסות למדיניות שלפיה הוחלט לצאת למבצע (מדיניות = מטרות וההיגיון האסטרטגי) ולשינויים במדיניות. מבצעים קודמים – סקירה כללית ועיקר הלקחים מהם.

(4) היקף הפרק – 8-12 עמודים.

דוגמא: מבצע נחשון (אפריל 1948)

א. בכדי לענות השאלה **מדוע התרחשה/פרצה המלחמה (או המבצע)?** יש לבחון את הסכסוך הערבי-ישראלי בתקופת היישוב ואת שלושת הגורמים העיקריים המעורבים בתהליך היסטורי זה: יהודי ארץ ישראל, ערביי ארץ ישראל, וממשלת המנדט הבריטי. הסקירה צריכה לכלול נקודות ציון משמעותיות בהתפתחות הסכסוך הערבי-ישראלי כגון: מלחמות העולם, מאורעות (בדגש על המרד הערבי הגדול), התפתחות המדיניות הבריטית בשאלת עתידה של ארץ ישראל, התפתחות היישוב היהודי (העליות, התיישבות) וארגוני המגן העבריים (הגנה, פלמ"ח, אצ"ל ולח"י) וכדומה.

ב. בכדי לענות על השאלה **מדוע התנהל הקרב?** יש לבחון את אירועי מלחמת העצמאות מתחילתה ועד ערבו של המבצע. הסקירה צריכה לכלול את המאפיינים של השלבים הראשונים במלחמה כגון: המלחמה הבין קהילתית (מגננה והמלחמה על הדרכים), האסטרטגיה של היישוב היהודי ושל ערביי ארץ ישראל, מאפייני הארגונים הלוחמים בשני הצדדים, קרבות עיקריים, תוכנית ד' והמעבר למתקפה, אירועים שמתרחשים במקביל ומיד לפני המבצע.

ב. פרק שני – היסטורי: תיאור הקרב.

- 1) מבוא קצר לפרק שבו יוצג מהלך העניינים הצפוי בפרק.
- 2) הרקע המידי למבצע ותמונת המצב במלחמה ובזירה בה התרחש הקרב (יש לעשות שימוש במרשמים).
- 3) מטרת הקרב או המבצע ומשימת הכוח.
- 4) תיאור הגורמים המשפיעים על תכנית הקרב (קרקע, אויב, כוחותינו וגורמים משפיעים אחרים – יש לעשות שימוש במרשמים. יש לעשות מאמץ לאיתור/הכנת מרשם בקנה מידה מתאים הכולל את התכסית שהייתה בקרב) וסיכום השפעתם על תכנית הקרב/המבצע.
- 5) תכנית הקרב/המבצע - השיקולים לתוכנית והתוכנית בפועל – תיאור מילולי ותיאור בעזרת מרשם (יש לבחור מפה מתאימה [= קנה מידה מתאים לקרב, מתאימה לתקופה מבחינת פריטי תכסית] או להכין מפה כזאת).
- 6) מהלך הקרב:

א) יש לחלק את הקרב לשלבים – חלוקה נכונה של הקרב לשלבים תאפשר לכם להבין את מערכת השיקולים שהשפיעה על החלטות המפקדים ועל האירועים (לדוגמה: ההתנהגות וההחלטות הנדרשות מכוח בקרב התקפה לפני הפתיחה באש, של אחד הכוחות, שונה מזו שנדרשת ממנו אחרי הפתיחה באש. העדר הפרדה ייצור קושי בהבחנה ובניתוח בהמשך העבודה.

ב) בכל שלב יש לתאר את המהלכים וההתרחשויות שהיו בו (של האויב ושל כוחותינו). יש להקפיד על תיאור האירועים ברמת ניתוח אחת (לדוגמה: בקרב גדודי – יש לתאר את הקרב הגדודי ומהלכים שהשפיעו על הקרב הגדודי ולא להיגרר לתיאורים של כוחות משנה זוטרים). יש לעשות שימוש במרשמים שתכינו בעצמכם – "תמונה שווה אלף מילים".

ג) תיאור הקרב צריך להבליט את האירועים ואת ההחלטות שינתחו בפרק ג'. הבלטה זו תקבל ביטוי בהצגה רחבה של הגורמים שהשפיעו על האירועים/ההחלטה ובתנאים בהם התרחשו האירועים או התקבלה ההחלטה.

- (7) סיכום – תוצאות המבצע (האם, כיצד ובאיזו מידה הושגה/לא הושגה המשימה לאור המטרה?
או שהושגה משימה אחרת?), ההישגים, הנפגעים וציונים לשבח שהוענקו בקרב.
- (8) היקף הפרק – 7-10 עמודים.

ג. פרק שלישי - ניתוח והערכה):

שאלת המחקר הכללית והמרכזית בפרקים אלו תהיה: מה היו הגורמים להצלחה/לכשלון הקרב וכיצד ניתן להסביר זאת לאור התורה הצבאית (תורת הלחימה ותורת הפיקוד והשליטה).

(1) כללי

א) בפרק ג' עליכם לנתח את הקרב תוך שילוב התחום התורתי הכולל את: עקרונות המלחמה, תורת הקרב ותורת הפיקוד והשליטה.

ב) ניתוח קרב מחייב שליטה בפרטים והוא מתמקד בהחלטות שהתקבלו בקרב וביישומן. הנחת המוצא לניתוח היא שכל פעולה בקרב היא תוצאה של החלטה או של יישום. לעיתים יהיה קשר בין ההחלטה ליישום ולעיתים קשר זה ישתבש כתוצאה מליקויי תקשורת, מפעולות האויב או מיוזמה מקומית של מפקד.

ג) כל החלטה מביאה לידי ביטוי בחירה בין אפשרויות. לעיתים קרובות, הבחירה של המפקד תהיה בין אפשרות גרועה לבין אפשרות פחות גרועה. מצב קיצוני, אך לא חריג, הוא שהמפקד לא בנה אפשרויות פעולה אחרות, ופעל בדרך הפעולה הראשונה שנקרתה בדרכו. ניתוח איכותי, יבחין בין המצבים השונים, ויחזור להציע אפשרויות פעולה **מעשיות** אותן יכול היה המפקד לזהות בתנאים דומים.

ד) בתהליך הניתוח יש להקפיד על ארבעה כללים מרכזיים:

(1) **מטרת הניתוח – ללמוד מלקחי העבר** ולהעשיר את הניסיון העקיף.

(2) **הלקחים** – יש להגדיר לקחים מעשיים. התורות הצבאיות מגדירות עקרונות וכללים שאותם על המפקד להתאים למצבים השונים, ולעיתים גם לפעול בניגוד לעקרונות כאלה ואחרים. לימוד קרב מאפשר להבין **ביטויים מעשיים של יישום התורות הצבאיות** ובכך יש להתמקד.

(3) **"אל תדין אדם עד שתגיע למקומו"** – יש להבין את התנאים בהם פעל המפקד (התנאים = מה המפקד ידע [ולא מה שאנחנו יודעים היום כתוצאה מתחקור, מחקר היסטורי וכיו"ב], השטח, פעולות האויב ויחסי העוצמה, תורת הלחימה שהייתה נהוגה, הכשרת המפקדים ותפיסת הפעלת הכוח²⁴), ולהסביר תנאים אלה. בכל מקרה הניתוח אינו תהליך שיפוטי שנועד להעריך את איכות תפקוד המפקד.

(4) **"המלחמה – ממלכת אי הוודאות"** – לחימה כוללת התפתחויות בלתי צפויות (לדוגמה: כדור טועה שפגע או החטיא משפיע על כל מהלך הלחימה), לא ניתן לתכנן קרב או לנהל אותו כמו במעבדה. לכן, יש להתייחס לתופעה זו כגורם משפיע מרכזי על הקרב (בתיאור הקרב ובניתוח)

לדוגמה: דרג הגדוד במלחמת העצמאות היה דרג מנהלתי-ארגוני. השפעת המג"דים על הקרבות הייתה מוגבלת.²⁴ מיקומם בקרב הושפע מתפיסה זו והתכניות המבצעיות בהתאם. ניתוח קרב גדודי לא יכול להתמקד בליקויים בתפקוד המג"ד שנבעו, רובם, מתפיסת ההפעלה שהייתה נהוגה וגם מהכשרת המג"דים (רוב המג"דים היו בוגרי קורס מג"כים, מיעוטם בוגרי קורס קצינים – ולא יותר מכך).

2) ניתוח הקרב/המבצע לאור עקרונות המלחמה והתורות הצבאיות :

א) בפרק זה תבחרו 3-4 אירועים בהם באה לידי ביטוי דילמה בין אפשרויות והחלטה (אחד האירועים יכול להיות אירוע שהמרכיב הדומיננטי בו הוא פיקוד ומנהיגות או אתיקה וערכים. יתר האירועים יתמקדו במרכיבי התורות הצבאיות).

ב) בפתיחת הפרק יש להסביר מהם העקרונות התורתיים שעליהם אתם מסתמכים בניתוח ולהסביר מהם השיקולים שהביאו לבחירת האירועים שאותם אתם מנתחים (מומלץ לכתוב את הפתיחה [כעמוד] לאחר שתשלימו את הניתוח).

ג) בפרק זה עליכם להשתמש בספרות הצבאית-התורתית המצוי בידכם (חוברת עקרונות המלחמה, מבצעי כוחות היבשה, תורת הפיקוד והשליטה וכיו"ב) כבסיס המקצועי לניתוח, ולהסביר את אופן היישום של העקרונות השונים ומרכיביהם באפשרויות הפעולה השונות, בהחלטות המפקד או ביישומן הלכה למעשה.

ד) יש להקפיד על שימוש במושגים המקצועיים של תורת הלחימה.

ה) יש להכין מרשם לכל אירוע/החלטה שבחרתם לנתח.

3) היקף הפרק – 7-10 עמודים.

ד. המבוא והסיכום

1) מבוא

א) במבוא עליכם להציג את נושא העבודה, את השיקולים שהביאו אתכם לבחור בו (כלומר, מדוע הנושא חשוב), את שאלת המחקר ואת שיטת המחקר שבחרתם כדי לענות עליה.

ב) חלק חשוב במבוא הוא הגדרת גבולות העבודה : באילו נושאים היא תעסוק ואילו נושאים ייוותרו מחוץ לתחומה. לדוגמה : "עבודה זו עוסקת בניתוח פעולת התגמול ב ____ בהקשר המבצעי ולא בהקשר המדיני, אף-על-פי שלא ניתן לנתק את ההקשר המדיני מהשימוש בפעולות התגמול ככלי ביצירת ההרתעה הישראלית. "

ג) רצוי לכתוב את המבוא רק לאחר עיון במקורות ובספרות המחקר הרלוונטית, ולאחר שנכתב מתווה ראשוני לפרקי העבודה. לעתים כדאי להמתין אפילו עד לאחר כתיבת פרק הסיכום.

ד) היקף המבוא יהיה בין חצי עמוד לעמוד.

2) הסיכום

א) בסיכום עליכם להביא את עיקרי המסקנות שאליהן הגעתם בעבודתכם. על המסקנות לשקף את הנושאים שנדונו בהרחבה בעבודה.

ב) אין לכלול בסיכום רעיונות ונושאים חדשים שלא נדונו בעבודה. יש להדגיש בו את הלקחים הפיקודיים העיקריים שלמדתם מהקרב ומניתוח הקרב.

ג) הסיכום הוא תמצית ולכן אין להיכנס בו לפרטים.

ד) היקף הסיכום יהיה בין חצי עמוד לעמוד.

4. מבנה הציון :

א. פרק א' - 35%

ב. פרק ב' - 30%

ג. פרק ג' - 30%

ד. מעטפת העבודה - 5% (תוכן עניינים, מבוא, סיכום ורשימת מקורות).

5. הערות טכניות ועקרוניות.

- א. העבודה היא עבודה מחקרית וצריכה להיכתב בהתאם לכללי הכתיבה האקדמית.
- ב. ציטוטים מתוך מקור משני או ראשוני יבואו במירכאות ובסיומן תבוא הערת השוליים המלאה המפנה למקור.
- ג. העיקרון הבסיסי בעבודה מחקרית הינו השקיפות: הקורא צריך לדעת מהיכן שאב הכותב את מקורותיו. במידה והכותב מביא עובדות המסתמכות על מקורות חיצוניים ולא ניתוח עצמאי יש לציין מהיכן נלקח מידע זה.
- ד. יש להקפיד לציין את המקור המדויק כבר בתהליך סיכום המקורות ובמהלך כתיבת הטיטות. קשה מאוד לשחזר מידע זה מאוחר יותר.
- ה. כללי ציטוט:

1) הפניה לספר

- לימור אבנלי, **צבא ההצלה של אלקאוקג'י**, עבודת מסטר אוניברסיטת בר אילן, רמת גן תשס"ה, עמ' 8-10.
- יורם נמרוד, **ברירת השלום ודרך המלחמה: התהוות דפוסים של יחסי ישראל-ערב 1950-1947**, קיבוץ דליה 2000, עמ' 64.

2) הפניה למאמר מתוך ספר או כתב עת צריכה להראות כך:

- אלון קדיש, "ישובים מתכוננים למלחמה", בתוך אלון קדיש עורך, **מלחמת העצמאות תש"ח-תש"ט, דיון מחודש**. חלק ב', ישראל 2004.

3) הפניה למקור ראשוני, מתוך ארכיון כל שהוא צריכה להראות לדוגמא כך:

- אל הנפות מאת קצין הנדסה חטיבת אלכסנדרוני הנידון: תקצבי של השלב הראשון של ביצורים בנפות 31.1.1948 **ארכיון צה"ל 1949 / 4663 / 3**
- פרוטוקול הישיבה בענייני שם, 1.1.1948 **ארכיון יד טבנקין** חטיבה 15, תיקי ישראל גלילי, מיכל 163 תיק 2.

4) הפניה למקור אינטרנטי – צריכה לכלול את הנתוב המדויק למאמר ולא רק את שם האתר ואת התאריך בו נעשה השימוש במידע.

- <http://maarachot.idf.il/71616-he/Maarachot.aspx> 25 בדצמבר 2012.

ו. על הערות השוליים להיות עוקבות (יש פונקציה של הוסף הערת שוליים בוורד).

ז. לאחר שימוש במקור מסוים, ניתן להסתפק בציון המילה **שם** לאחר שם המחבר ולציין את העמוד המדויק.

- דוגמא: יורם נמרוד, **שם**, עמ' 21.

להרחבה ופירוט צפו בקישור זה - http://www.achva.ac.il/sites/default/files/achvafiles/pdf-general/klalei_rishum_noa_aaroni.pdf

ח. היקף העבודה - לא יעלה על שלושים עמודים פונט 12 DAVID ברווח כפול (לא כולל נספחים ומפות) ובהגדרת פריסת עמוד רגילה:

- 1) פרק א' - עד 12 עמודים.
- 2) פרק ב' - עד 10 עמודים.
- 3) פרק ג' - עד 10 עמודים.

(4) מבוא וסיכום - עד 3 עמודים.

ט. יש למקם את המפות בגוף העבודה.

י. בסוף העבודה יש להביא את רשימת המקורות (ביבליוגרפיה). משונה מרישום המקורות בהערות השולים, ברשימת המקורות יופיע שם המשפחה של המחבר קודם לשמו הפרטי ורשימת המקורות תסודר על פי סדר הא-ב' (האות הראשונה של שם המשפחה של המחבר).

6. **שלבי הגשת העבודה** (הטבלה משלבת בין עבודות תומכות לעבודת ניתוח האירוע. המטלות המובלטות הן של עבודת ניתוח האירוע):

משימה	מועד הגשה	חונך
אישור נושא ניתוח אירוע	29/01/17	קניזו
הגשת גיאוטופ למשרד החינוך (נספח א')	08/02/17	קניזו
הגשת טבלת תאריכים/אירועים לפרק א'	26/02/17	דב
הגשת טיוטה פרק א'	19/03/17	דב
הגשת ראשי פרקים לפרק ב' + סכמה של הקרב	09/04/17	קניזו
הגשת רשימת אירועים/החלטות לניתוח בפרק ג'	26/04/17	קניזו
הגשת פרק ב' טיוטה	07/05/17	קניזו
הגשת פרק ג' טיוטה	18/06/17	קניזו
הגשת פרק ב' טיוטה	06/03/16	קניזו
הגשת פרק ג' טיוטה	10/04/15	קניזו
הגשת העבודה להתייחסות	10/06/16	דב וקניזו

א. אתם מוזמנים להיפגש איתנו, דב וקניזו, בכל הזדמנות ובתיאום מראש.

ב. נשמח להתייחס לשאלות, לרעיונות, להתלבטויות, לניסוח ראשוני ולכל דבר אחר שיכול לקדם את העבודה.

📌 המלצות:

- קריאה פעילה – את קריאת התיאור ההיסטורי או את תיאור הקרב יש ללוות ברישום "נקודות" ושרטוט מרשם כדי להקל על הבנת התמונה הכוללת.
- ציינו את שם המקור המלא (כולל עמודים) כבר בכתיבת הטיוטה – קשה מאוד לשחזר את המקורות לאחר הכתיבה.
- אל תדחו את תיקון ההערות. קיבלתם התייחסות, תקנו את העבודה בסמיכות לקבלתה על-מנת למנוע נתק גדול מדי בין קריאת החומר, הכתיבה ותיקון העבודה.

7. בהצלחה

מורי המגמה ללימודים צבאיים

נספח מס' 1מדינת ישראלמשרד החינוךהמזכירות הפדגוגיתהפיקוח ללימודי ארץ ישראל

טופס בקשה לאשור להכנת גיאוטופ.

שם ביה"ס: _____ שם התלמיד: _____

ת.ז: _____

כתה: יא'

שם המורה: _____

תאריך: _____

נושא העבודה: _____

שאלת המחקר: _____

ראשי פרקים (הקפידו על ניסוח מדויק):

מבוא

פרק א-

פרק ב-

פרק ג-

סכום

עבודת שטח- פרוט המקומות, פרוט אם יש צורך, בגורמי חוץ (מי הגוף ועם מי נפגשים)

(דוגמא)

- ביקור באתר הלחימה
- ביקור במוזיאון/אתר הנצחה
- ראיון עם מפקד לוחם

רשימה ביבליוגרפית ראשונית. (דוגמא)

- בר און, מרדכי, **גבולות עשנים**, ירושלים, יד יצחק בן צבי, 2001.
- קדיש, אלון, **מלחמת העצמאות תש"ח-תש"ט, דיון מחודש**. חלק ב', ישראל, מערכות, 2004.
- שליפר, גבוללה, **נפילת ירושלים**, פורסם ברבעון "פלשתין סטאדיס", סתיו 1971.

נספח ב' – דגשים לכתיבת ראשי פרקים ולסיכום מקורות

1. כתיבת ראשי פרקים לעבודה

- א. במהלך קריאת הספרות והמקורות הראשוניים, התחילו לגבש את ראשי הפרקים של העבודה תוך בחינה מתמדת של היחס בינם לבין שאלת המחקר שניסחתם. אולי תגלו שעליכם לשנות או לעדכן את שאלת המחקר; במקרה זה חובה עליכם להיוועץ בדב או בקניזו.
- ב. כתיבת ראשי הפרקים תסייע לכם להכין מתווה כללי של העבודה כבר בשלב מוקדם. יש להניח שראשי הפרקים שתחברו בשלב הזה ישתנו פעמים אחדות במהלך העבודה; לפיכך אל תפרטו אותם יותר מדי. ניסוח ראשי הפרקים הוא לעתים תהליך גמיש ומתמשך. במקרים רבים ראשי הפרקים לובשים את צורתם הסופית רק עם השלמת העבודה.
- ג. שימו לב שזוהי תחילתו של תהליך שיימשך לכל אורך הכנת העבודה. ראשי הפרקים שתכתבו יבטאו את התפיסות הראשוניות שגיבשתם לגבי הנושא. בשלב הבא ינחו תפיסות אלה את איסוף חומר המקורות וספרות המחקר.
- ד. מניסיונונו נוכל לספר לכם שארגון החומר לפי ראשי פרקים כרוך לעתים קרובות בהתלבטות קשה, ושהוא משתנה שוב ושוב במהלך העבודה עד להתגבשותה הסופית.
- ה. בעת כתיבת ראשי הפרקים, הקפידו על ההנחיות האלה:
 - 1) עליכם לפרק את הנושא למרכיביו ההגיוניים. כותרת העבודה אינה יכולה לשמש גם כאחד מראשי הפרקים;
 - 2) על ראשי הפרקים להקיף את הנושא שבחרתם, ולהתמקד רק בו;
 - 3) ראשי הפרקים אמורים להקיף את הנושא כולו;
 - 4) ראשי הפרקים צריכים להיות צמודים לשאלת המחקר;
 - 5) על כל ראשי הפרקים להיות במעמד שווה – כלומר, ראש פרק אינו יכול להיות סעיף של ראש פרק אחר (מובן שראשי הפרקים יכולים לכלול סעיפי משנה);
 - 6) יש להימנע מחפיפה תוכנית של ראשי הפרקים (ראשי פרקים צולבים).

2. סיכום מקורות

- א. במהלך הקריאה ולאחריה יש לסכם את המידע שנמצא במאמר.
- ב. אחת משיטות הסיכום של חומר ביבליוגרפי היא עיבוד לכרטיסיות.
- ג. שיטה זו מבוססת על העיקרון שעל כל כרטיס/מסמך נכתב רעיון אחד. רעיון זה יכול לייצג פסקה או קטע או פרק שלם. הרעיון צריך להיכתב בצורה ברורה כדי שתוכלו לחזור את ההקשר בו הובא המידע, ותוכלו להשתמש בו בכתיבת העבודה.
- ד. על כל כרטיס/מסמך **יש לציין את המקור** (לפי כללי הציטוט) כדי שתוכלו לציין את המקור בעבודה.
- ה. על כל כרטיס/מסמך ניתן לציין לאיזה ראש פרק הוא מתאים בעבודה.

רשימת נושאים (ניתן לבחור קרב אחר – באישור
– מותנה בקיום 10 מקורות באיכות טובה)

מלחמת ששת הימים

- קרב ההתקפה על אום כתף.
- הקרב על ארמון הנציב.
- הקרב על מוצבי הראדר 1967
- קרבות מעבר הגיראדי.
- הקרב על גבעת התחמושת.
- קרב ההבקעה במתחם קלע.
- ההתקפה על תל פאח'ר ותל עזיאת (חטי' גולני).
- קרב החסימה במיתלה.
- קרב ההבקעה במתחם רפיח אל עריש.

בין ששת הימים ליום הכיפורים

- מבצע בולמוס 5 (אל עדביה).
- מבצע קלחת 4.
- הפשיטה על האי גרין.
- הפשיטה על שדה התעופה בבירות.
- מבצע 'תופת' (כראמה).

מלחמת יום הכיפורים

- כיבוש החרמון הישראלי – מבצע קינוח (גולני או פיקוד הצפון).
- כיבוש החרמון הסורי.
- המערכה על העיר סואץ.
- קרבות ההגנה על דרום רמת הגולן.
- הקרב על מעוז בודפשט.
- קרב עמק הבכא.
- כוח טייגר.
- קרב תל שאמס.
- התקדמות אוגדת לנר לכנכר.
- המארב לחטיבה 25.
- החווה הסינית 890 או חטי' 14.

מלחמת לבנון הראשונה

- קרב 'עין זחלתא'.
- קרב סולטאן יעקב.
- התקדמות חטיבה 35.

חומת מגן

- הקרב על ג'נין

מלחמת העצמאות

- שיירת נבי דניאל.
- הקרב על הקסטל אפריל 1948.
- הקרב על מנזר סן סימון אפריל 1948.
- מבצע בן נון א'.
- מבצע בן נון ב'.
- הקרב על נבי יושע.
- קרבות ההגנה על משמר העמק.
- כיבוש מלכיה
- הקרב על הגנת יד מרדכי.
- הקרב על הגנת נירים.
- הקרב על הגנת ניצנים.
- הקרב על הגנת הדגניות
- מבצע 'חירם'
- הקרב לכיבוש צפת.
- קרב ח'רבת כוריכור
- מבצע חורב: הקרב על משלטי התמילה.
- מבצע ברוש.
- כיבוש לוד ורמלה (מבצע 'דני').
- ניתן לעשות עבודה משווה המתארת לחימה במשימות בעלות אופי דומה. לדוגמא: הגנת ישובים, שיירות, לחימה בערים המעורבות

מלחמות הגבול של ישראל 1949-1956

- מבצע "אליקים", פשיטה על משטרת ח'אן יונס.
- מבצע "חץ שחור".
- מבצע "הר געש".
- מבצע "שומרון".

מבצע קדש

- הקרב על מוצבי רפיח.
- הקרב על אום כתף.
- הקרב על סכר הרואפה.
- קרב המיתלה.
- מסע חטיבה 9 וקרב שארם א-שייח'.

פעולות התגמול בין "קדש" ומלחמת ששת הימים

- מבצע "חרגול" (תאפיק) פברואר 1960.
- מבצע "סנונית" (נוקייב) מרץ 1962.
- מבצע "מגרסה" (סמוע) 1966.

קריטריונים להערכת העבודה

א. להערכת עבודת ניתוח האירוע נבנה מחוון חדש המכיל חמישה ממדים.²⁵ המחוון הינו מחוון אנליטי, הדורש מתן ציונים נפרדים להיבטים שונים של תוצרים ותהליכים של למידה. לכל ממד נכתבו קריטריונים להתייחסות, וזאת בהתאם להנחיות העבודה ולמטרות עבודת ניתוח האירוע שהוצגו לעיל.

ב. להלן הממדים והקריטריונים :

שליטה בחומר (60%)	רמת הכתיבה (15%)	שפה (10%)	שימוש במקורות מידע (10%)	ארגון ועריכה (5%)
- שליטה בתוכן החומר הכתוב - שליטה בתורות הקרב ועקרונות המלחמה. - יכולת ניתוח של פרטי המידע שנאספו (אנליזה) - יכולת הבנה מעמיקה של הקשר בין התורות לביצוע הקרב (סינתזה).	- המבנה הפנימי של החומר הכתוב. - הדפוס שמקשר בין כל פרטי המידע. - הצגת הנושא המרכזי. - קישור בין החלק ההיסטורי לחלק האסטרטגי והטקטי. - כתיבה אישית במסקנות ניתוח הקרב	- רמת ההתבטאות - שימוש במילים. - קצב הזרימה של הכתיבה. - שמירה על כללי חיבור ודקדוק (דקדוק, איות, חלוקה לפסקאות, פיסוק).	- שימוש מגוון במקורות. - שימוש במפות (אזור הקרב, מהלכי הקרב). - רשימת מקורות (ראשוני ומשני) ואיכותם. - קריאה נכונה של גרפים ומפות והוצאת מידע מתוכם.	- ארגון פרקי העבודה על פי ההנחיות. - רישום ביבליוגרפי תקין. - קרדיטציה למידע הכתוב בעבודה. - צורה חזותית נאה וברורה
רמה גבוהה בעבודה באים לידי ביטוי העקרונות ומקורות המידע שנלמדו במקצוע. ניכר כי קיימת הבנה לגבי התהליך ההיסטורי והאסטרטגי בניתוח האירוע.	כתיבת העבודה משקפת יכולת ניתוח, סכום ויצירת קשר הגיוני בין הפרקים.	המשפטים מנוסחים באופן ברור, קיימת חלוקה לפסקאות, ושימוש נכון בסימני פיסוק.	העבודה מבוססת על מספר מקורות מידע ראשוניים ומישניים, רשימת המקורות איכותית, ואת הכתיבה לוו מפות והסברים גראפיים רלוונטיים.	העבודה אסתטית, ונכתבה על פי כללי העבודה שנדרשו
רמה בינונית בעבודה באים לידי ביטוי העקרונות ומקורות המידע שנלמדו במקצוע. אך חסרה היכולת לנתח בצורה מקצועית את מהלכי האירוע.	ניכר ניסיון לסכם, וליצור קשר הגיוני בין הפרקים, אך הקשר אינו רצף, ואין המשכיות בין פרק לפרק.	חלק מן המשפטים אינו מנוסח כיאות, חסר שימוש רצוף בסימני פיסוק.	העבודה מבוססת על מספר מקורות מידע ראשוניים ומישניים, אך רשימת המקורות איננה איכותית בעיקרה. חסרו מפות ועזרים הגראפיים שידגישו ויסבירו את	נעשה ניסיון להגשת עבודה אסתטית, בכתיבת העבודה ניכרת התייחסות רק לחלק מכללי העבודה שנדרשו.

²⁵ בירנבוים, מ. (1997) **חלופות בהערכת הישגים**. תל אביב: הוצאת רמו, אוני' ת"א.
 בירנבוים, מ. (1999) **הערכה מושכלת מתיאוריה למעשה**. תל אביב: הוצאת רמות, אוני' ת"א.

	הנכתב בעבודה.				רמה התחלתית
לא הוקדשה תשומת לב לצד האסתטי של העבודה, בכתיבת העבודה ניכרת התייחסות מעטה מאוד לכללי העבודה שנדרשו.	העבודה מבוססת על מספר מועט של מקורות מידע, ורק חלקם איכותיים. שימוש מועט במפות ואמצעים גראפיים.	ניסוח המשפטים לקוי, לא נעשה שימוש בסימני פיסוק.	כתיבת העבודה אינו משקפת יכולת ניתוח וסכום. אין קשר הגיוני בין פרק לפרק, ולא ניכרת המשכיות בקריאת העבודה.	המידע הנחוץ לניתוח האירוע קיים בעבודה, אך לא נעשה בו שימוש בניתוח מהלכי האירוע. על מנת להפיק תובנות מניתוח האירוע. (לא נערך תהליך סינתזה).	

2. לוח הזמנים

שלב	מועד ביצוע/ הגשה	הערות
תדריך לכתיבת עבודה	אוקטובר יא'	
אישור נושא לעבודה	אוקטובר יא'	
אישור נושא לעבודה בהיסטוריה מס' 2	אוקטובר יא'	לאחר אישור נושא עבודת ניתוח האירוע, על השוחרים לבחור קרב משיק/מקביל לנושא עבודת ניתוח אירוע.
הגשת עבודה בהיסטוריה מס' 2	נובמבר יא'	
הגשת טבלת אירועים לפרק א'	דצמבר יא'	
הגשת ראשי פרקים לפרק א'	ינואר יא'	
הגשת ראשי פרקים לפרק ב' ורשימת אירועים לניתוח בפרק ג'	פברואר יא'	לא נדרש להשלים את העבודה על פרק א' כדי להתחיל את העבודה על פרק ב'.
הגשת פרק א' טיוטה	פברואר יא'	
הגשת פרק ב' טיוטה	מאי יא'	
הגשת פרק ג' טיוטה	נובמבר יב'	
הגשת תיקונים לפרקים	דצמבר – פברואר יב'	
הגשה לבדיקה	מאי יב'	

[הקלד את שם החברה]

תוכנית לימודים : בלימודי צבא וביטחון בדגש על א"י

טבת התשפ"א, דצמבר 2020

תוכנית הלימודים בשנה השלישית והמסכמת של לימודי יסודות הפיקוד מכוונת לפיתוח אישי שלכם דרך ביצוע תרגילי תכנון רבים, הצגת ניתוח אירוע, עמידה מול קבוצה והצגת שיקולים רעיון המבצעי שהגו והגנה עליו, כתיבת פקודות מבצע והשתתפות במשחקי מלחמה.

רציונאל הלמידה:

הפקת לקח וצבירת "ניסיון עקיף" מקרב היסטורי צריכה להתבסס על הבנת הגורמים המשפיעים שהשפיעו על קבלת ההחלטות בתכנון ובביצוע. ולכן התנאי להפקת לקח ולצבירת "ניסיון עקיף" הוא הצבתכם בפני הדילמות איתן התמודד המפקד בתכנון הקרב, והתנסות שלכם בהתמודדות איתן בגיבוש הרעיון המבצעי לביצוע המשימה.

מיומנויות למידה – יחידת הלימוד תביא לידי ביטוי מיומנויות למידה רבות שאותן נשכלל לאורך כל תהליך הלימוד. מיומנויות הלמידה העיקריות הן: קריאה, העברה של ידע מטקסט למרשם, איסוף מידע (איתור, סיווג, ומיון), ניתוח טקסט, עיבוד מידע, עריכה, העברת מסר בכתב ובע"פ. **מרכז הכובד בלימוד בכיתה יב' הוא על תרגול ויישום** התיאוריה שנלמדה בניתוח קרבות ובתכנון משימות צבאיות.

כדי ליצור תהליך זה הלימוד יתנהל באופן הבא:

התלמיד המציג:

- יכין פקודת מבצע למסירה לכלל תלמידי הכיתה (שימשו כמפקדי המבצע). פקודת המבצע תכלול גם עזרים לתכנון.
- יציג את הרקע ההיסטורי לקרב בכיתה.
- ימסור פקודה לתלמידי הכיתה

יתר תלמידי הכיתה

- יקבלו פקודה, ילמדו אותה ויגבשו רעיון מבצעי לשיטת הביצוע.
- יכתבו עיקרי פקודת מבצע
- 3-4 תלמידים יציגו את השיקולים לרעיון המבצעי ואת הרעיון שהגו, ויגנו עליו בדיון בכיתה.

התלמיד המציג:

- יציג את תוכנית הקרב שתוכננה.
- יציג את הקרב תוך הדגשת האירועים המרכזיים בו (= אירועים בהם התקבלו החלטות/ נדרשה קבלת החלטות).
- יציג את עיקרי ניתוח הקרב בפני תלמידי הכיתה.

יתר תלמידי הכיתה

- יבצעו תהליך של סיכום הלמידה - ריכוז העבודה, תיעוד הלקחים שנלמדו בתהליך העבודה ובדיון בכיתה
- הערכה עצמית של תהליך העבודה.

תדריך לתכנון ולעבודה עצמית

1. סמנו את כל המידע שניתן להפיק מהפקודה על המפה.
2. הגדירו מטרה ומשימה.
- א. מטרה - מגדירה את תכלית הביצוע. תייצג את הרמה הממונה ואת ההישג המבצעי שנדרש ממנה. זמן יצוין במטרה אם הוגדר במשימת הרמה הממונה.
- ב. משימה - מגדירה את ההישגים המבצעיים²⁶ הדרושים מהכוח המצב. תייצג את הרמה המבצעת (ולכן תיפתח במסגרת המבצעת - לדוג': גודל 1 ...), תכלול הישג מבצעי מוגדר וברור, תציג את הקשר למטרה (על-מנת) וזמן (גם אם לא הוגדר).
3. ניתוח שטח:
 - א. ניתוח אגנים.
 - ב. סמנו את הצירים.
 - ג. סמנו את השטחים החשובים ביותר - שולטים ומעברים הכרחיים.
 4. תכנון דפ"א סבירה של האויב:
 - א. היערכות האויב הטובה ביותר על-פי סוג הכוח וגודלו ובהתאם לניתוח השטח.
 - ב. חובה להקפיד על יישום התו"ל בתכנון הדפ"א.
 - ג. את הדפ"א נדרש לשרטט על המרשם באדום.

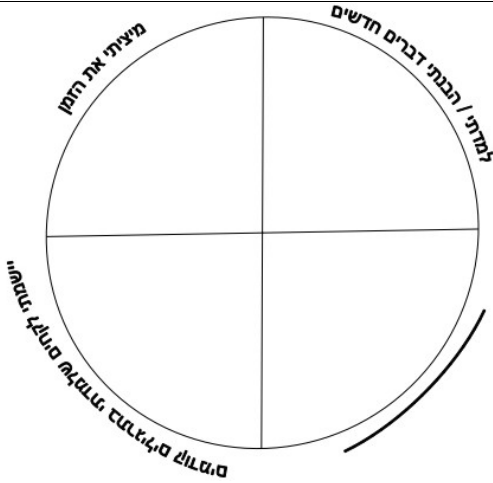
תכנון הגנה	תכנון התקפה	תכנון פשיטה
1. רעיון מבצעי - תורפה במערך האויב (מזוהה או יצירה)	1. רעיון מבצעי - תורפה במערך האויב (מזוהה או יצירה)	1. איך ליצור הפתעה.
2. דרכי פעולה אפשריות: א. ארגנו את השטח למרחבים. ב. הגדירו שטחים חשובים (חיוני אם יש צורך). ג. הקצו כוחות למאמצים השונים ד. תוכנית מכשולים ואש	2. דרכי פעולה אפשריות: א. הגדירו את המאמץ העיקרי ב. הגדירו את יתר המאמצים. 3. החליטו על דפ"ן א. קבעו את נתיב ההתקדמות ואת נקודת ההיערכות ב. קבעו את נקודת הזינוק להתקפה. ג. כוחות ומשימות. ד. סיוע אש - שטוחת מסלול	2. נקודת הפריצה ליעד.
		3. הכוחות.
		4. נתיב ההתקדמות,
		5. בידוד מרחב הפעולה.
		6. ביצוע ביעד
		7. נסיגה

²⁶ רשימת ההישגים המבצעיים:

השמדה
 טיהור יעד
 מניעת כיבוש שטח
 נטרול
 בידוד
 עיכוב
 חסימה
 חיפוי
 שימור כוח
 הובלת כוח
 הבאה
 מזעור הנזק הסביבתי

ההישגים המבצעיים יתייחסו ל:

שטח - מה צריך לקרות בו: להגן, לכבוש, לשלוט (מבצעת או בתצפית או באש או בשילוב), להשמיד תשתיות וכו'
 ומתן הגדרות השטח.
 אויב - מה צריך לקרות לו: להשמיד, לרתק, למנוע נוכחות, לשלוט, להשחות.
 כוחותינו - מה צריך לקרות איתם: לאבטח אותם, לחפות עליהם...
 זמן.

הקרב / התרגיל		סכמה
שם הקרב		מלחמה/תקופה
תאריך האירוע		הכוח המבצע
המטרה		המשימה
הרעיון המבצעי	התורפה	הרעיון המבצעי
שרטוט השיטה (סכמה)		
לקחים – תו"ל (עקרונות המלחמה ותורת הקרב)		
לקחים – פיקוד ושליטה ומנהיגות		
לקחים – מהעבודה העצמית		

דוגמה לעבודה/תרגיל בהיסטוריה צבאית: מבנה כללי:

תיאור (לקוח בדור"כ מספר הקורס ועדכונים)

שאלות ברמה האסטרטגית והטקטית.

פרשיה היסטורית: מדיניות הביטחון של ישראל

בשנות החמישים התוו ראשי מערכת הביטחון את מדיניות הביטחון של ישראל: כלומר, הם הגדירו מה ישראל רוצה להשיג ואיזה מחיר היא מוכנה לשלם עבור ההישג. זאת כבסיס להתווית בנין הכוח הצבאי ואת מטרות הפעלתו במלחמה. למשל: ישראל שואפת להגיע להסכמי שלום עם שכנותיה, אולם לא בכל מחיר. בתחילת 1949 למשל הציע הנשיא הסורי הסכם שלום, שכלל סעיף של קבלת מאה אלף פליטים ערבים לתוך המדינה. ישראל דחתה את ההצעה. הנשיא הסורי נרצח כארבע חודשים מאוחר יותר, אז סביר כי הסכם השלום לא היה מחזיק מעמד בכל מקרה.

ניתוח המצב הביטחוני באותם השנים, מלחמת 1948 שהסתיימה לא מכבר במחיר אנושי וכלכלי כבד במיוחד, לצד אתגרי תופעת ההסתננות והפיגועים הרבים שהולידה, הובילה להבנה כי ישראל צריכה להתמודד עם שתי איומים: קיומי- על עצם קיום המדינה; איום ביטחון שוטף (בט"ש) הנוגע לחיי האזרחים והרכוש. על מנת להבין את המדיניות שקבעה ישראל על מנת להתמודד עם האיומים הללו, יש להבין את הנחות יסוד של מקבלי ההחלטות.

- **הראשונה** היא שישראל לא שואפת לכבוש שטח נוסף, ועל כן תצא למלחמה רק בכדי להגן על עצמה.
- **הנחה שניה**, היא שמדינות ערב לא תוכרענה על ידי ישראל אך עשויות להכריע אותה. לדוגמה: השמדת הצבא המצרי בשדה הקרב לא תביא להשמדת מצרים אך השמדת צה"ל עלולה בהחלט להביא להשמדת מדינת ישראל. יתרה מזאת, עתודות כוח אדם גדולות תאפשרנה לערבים להקים צבא חדש במהירות.
- **הנחה שלישית** היא כי סבב הלחימה הבא הוא שאלה של זמן- כל עוד שלא השתכנעו הערבים כי לא יצליחו להביס את ישראל מבחינה צבאית, הם ימשיכו לנסות.
- **הנחה רביעית** היא שישראל צריכה להיות חזקה דיה להתמודד עם קואליציה ערבית, מבלי להסתמך על עזרת המעצמות המערביות (ארה"ב העדיפה אז את מצרים, הגדולה והחזקה במדינות האזור). גם אם ישלחו חיילים שיעזרו לנו להלחם, הם מן הסתם לא יגיעו בזמן.
- **הנחה חמישית** בשל מגבלות הכלכלה הישראלית, צה"ל חייב להסתמך על צבא סדיר קטן וכוח מילואים גדול. בשנות השישים, כאשר גדל כוחו של חיל האוויר, השתרשה התפיסה על-פיה חיל האוויר יסייע לצבא הסדיר לבלום פלישה ערבית עד להגעת המילואים.
- **הנחה שישית**- אמנם עדיף להגן ולתת לאויב להתיש עצמו ורק אז להתקיפו ולהכריעו- לישראל אין מספיק שטח על מנת לנהל קרב שכזה. היא חייבת לתקוף ולהעביר את הלחימה לשטח האויב כמה שיותר מהר.
- **הנחה שביעית** ואחרונה- בשל מגוון סיבות כגון ההישענות על נפט המופק במזרח התיכון, המעצמות יתערבו בשלב מוקדם על מנת לסיים את הלחימה. כלומר, לצה"ל לא יינתן זמן רב לפעולה.

אז מה הפתרון? כיצד על ישראל להתנהל? מדיניות הביטחון של ישראל היתה: **התראה-הכרעה-הרתעה**.

צה"ל זקוק לכמה שיותר זמן התראה על יציאה ערבית למלחמה כנגד ישראל על מנת לגייס כוחות מילואים ולהכניס בצורה מיטבית למלחמה, כך שיוכל להביא לניצחון ברור בשדה הקרב ומהיר, אשר מכריע את יכולתם ורצונם של הערבים להמשיך בלחימה. ניצחון כזה ירתיע את הערבים ויגרום להם להסס בטרם יפתחו שוב במלחמה, ובכך תדחה את המלחמה הבאה.

המלחמה הראשונה בין ישראל ובין שכנותיה התרחשה כאמור מלחמת 1948. המלחמה הבאה, מלחמת סיני (1956), פרצה אמנם ביוזמת ישראל אך לאחר שמצרים נקטה במספר פעולות שהיו מבחינת ישראל- הצדקה לצאת למלחמה. במהלך הלחימה הניס צה"ל את הכוחות המצרים וכבש את חצי האי סיני בשלושה ימים, אם כי נאלץ לסגת ממנו, בלחץ ארצות הברית וברית המועצות. ההישג הצבאי הישראלי הדחיק את העולם, והבהיר כי עוצמתה הצבאית של ישראל עדיפה על זו של מצרים. במיוחד לאור העובדה כי הכוח הצבאי המצרי לא הושמד אלא פשוט קרס. כיוון שמצרים נחשבה החזקה מבין מדינות ערב, יוצא מכך שישראל חזקה מכל צבאות ערב. אז בעצם: ההרתעה שנוצרה ב 1948 נשחקה, הייתה התראה על כוונות מצרים ובעקבות כך היה לצה"ל דיי זמן להתכונן לפעולה ולסיים את המהלך הצבאי בהכרעה.

ואז עברו מספר שנים שבהם לא יזמו מדינות ערב פעולה צבאית כנגד ישראל. לא רק בגלל

החשש מפני כוחה הצבאי, אלא גם ובעיקר בשל עניינים פנימיים. למשל, בשנת 1958 הוקמה מדינה חדשה, איחוד מדיני בין מצרים וסוריה- **רע"מ** (1958-1961). הסורים, כמו רבים אחרים במזרח התיכון ראו במצרים ובג'מאל עבד אל-נאצר כ-המנצחים הגדולים של מלחמת סיני. הערבים הפסידו אמנם בשדה הקרב, אבל הצליחו לגרום לישראל, לבריטניה ולצרפת לוותר על הישגי הקרבות, בלחץ ברית המועצות וארצות הברית. אז הסורים, שנתקלו בקשיים פנימיים ביקשו את עזרתו של נאצר וכך נולד האיחוד הערבי, בהנהגת מצרים. האיחוד הזה היה הרקע לאירוע הבא.

בינואר 1960 ביצעה ישראל את **מבצע חרגול** כנגד הסורים לאחר סדרת אירועי ירי מכיוון הכפר תאופיק. הסורים נלחצו ובקשו את עזרת מצרים בהורדת הלחץ הישראלי מעליהם. נזכיר כי בשלב הזה מצרים וסוריה מאוחדות במסגרת מדינית אחת. מצרים הסכימה והזרימה כוחות לתוך סיני, בקרבת הגבול עם ישראל. הישראליים, סברו המצרים, יזהו את פריסת הכוחות המצריים ויבינו כי המשך פעולות כנגד הסורים, יחייבו את ישראל להתמודד גם עם הכוחות המצריים מדרום. במקביל. אזי כפי שניתן לראות, כוחה של ההרתעה הישראלית נחלש. בשלב זה כשל מרכיב בסיסי בתורת הביטחון הישראלית- התראה. צה"ל לא זיהה את תנועת הכוחות בתוך סיני, או את קרבתם לגבול הישראלי. בשיחה אקראית עם גורמים בארצות הברית נודע לישראל על המהלך המצרי וגם אז עבר זמן עד שהבינה ישראל את גודל האיום. **ישראל הניעה כוחות לגבול**, אך ביצעה גיוס מילואים מצומצם: ההערכה בישראל היתה כי בכוונת המצרים לאיים ולא לתקוף. ואמנם, מצרים לא באמת רצתה לפתוח במלחמה עם ישראל- ההרתעה הישראלית כן היתה חזקה דייה. בסופו של דבר, מצרים הסיגה את כוחותיה מסיני לאחר שהודיעה ברבים כי הצליחה למנוע מישראל לבצע

את זממה כנגד סוריה. כעבור שבע שנים התרחש סיפור דומה. מתח בין ישראל ובין סוריה על רקע אירועי ירי מתמשכים והתמיכה הסורית במחבלים ובמלחמה בלתי סדירה כנגד ישראל, הביאו את סוריה לבקש שוב את עזרתה של מצרים. מצרים וסוריה, שהספיקו בינתיים לפרק את רע"מ (1961), נכנסו שוב כשותפות בברית הגנה (1966).

הפעם, נראה כי ההתראה הישראלית עבדה. המצרים נכנסו לסיני ביום העצמאות של ישראל וישראל גייסה כוחות מילואים נרחבים. במהלך שלושת השבועות הבאים ניסתה הממשלה למצוא מוצא דיפלומטי בעוד הצבא מתכונן למלחמה. תחושת המחנק שחשה ישראל בעוד הצבא המצרי ערוך בדרומה של המדינה, הצבא הירדני במזרחה והצבא הסורי בצפונה, כאשר שלושתם מצויות בברית והצבא הירדני נתון למרותו של המפקד המצרי הבכיר, היתה בלתי נסבלת. בסופו של דבר פתחה ישראל במלחמת 1967.

המלחמה הסתיימה בניצחון המוחץ והמכריע ביותר של צה"ל עד אותה עת, ואולי בכלל. ישראל כבשה את סיני ורצועת עזה, רמת הגולן ובקעת הירדן, יהודה ושומרון, ירושלים המזרחית והעיר העתיקה. שטחה של המדינה שולש, ואורך גבולותיה גדל פי ארבע. עיקר כוחו של הצבא המצרי

הושמד בסיני, ובכלל זה גאוותו- חיל האויר. נשיא מצרים התפטר, ואז חזר בו בלחץ ההמון המצרי שביקש את הנהגתו. זמן קצר לאחר המלחמה התחוללו מספר תקריות אש חמורות, ובכללן הטבעת ספינות טילים מצריות וספינה ישראל אחת, אח"י אילת. לאחר מספר חודשי שקט שוב פרצו תקריות אש לאורך תעלת סואץ וצה"ל החל בהקמת קו בר-לב. קו המוצבים נבנה באישורו של הרמטכ"ל לאור ההנחיה המדינית: אף שעל. לטובת מטרה זו הוקמו עשרות מוצבים בקו הראשון, נסללו צירים חדשים לאורך

ורוחב החזית ואף הוקם קו מוצבים שני, פנימי, שנקראו תעוזים. אלו הכילו ריכוזי שריון- פלוגות טנקים- שיכלו בשעת חירום לסייע למוצבים המתמודדים עם פשיטה מצרית מוגבלת או לכבוש מחדש שטחים שיאבדו במקרה של פשיטה מצרית. קו בר-לב, על שתי שורות המוצבים שלו, לא נועד למנוע פלישה של הצבא המצרי אלא רק פשיטות מוגבלות של כוחות קטנים- והוא עמד במשימתו בהצלחה. מלחמת ההתשה, שנפתחה רשמית במרץ 1969 והסתיימה באוגוסט 1970, נועדה בתכנון המצרי להקיז את דמה של ישראל עד שתחליט לפנות את סיני מרצונה החופשי. אך

קו המעוזים ריכך את עוצמת האש המצרית, וישראל הצליחה לעמוד במספר הנפגעים הגבוה מבלי לוותר על עקרונותיה המדיניים. שלוש שנים מאוחר יותר פתחו מצרים וסוריה במלחמת יום הכיפורים, שנמשכה כשלושה שבועות ועלתה לישראל במחיר כעשרת אלפים נפגעים, במטרה לכבוש מחדש את השטחים שאבדו ב-1967 (סוריה) או להביא את ישראל לשולחן המשא ומתן (מצרים).

שאלות:

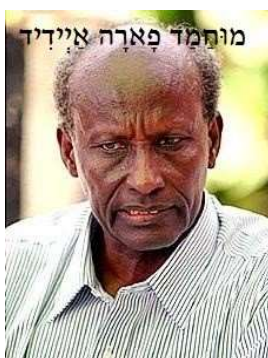
1. "התראה-הכרעה-הרתעה" - הסבר את מרכיבי משולש זה? הסבר מדוע נזקקה ישראל למשולש זה? הבא דוגמא לכישלון התראה ולהחלשות ההרתעה.
2. "המלחמה מהווה מרכיב ביחסים הבינלאומיים": הסבר מושג זה והבא שתי דוגמאות מתוך קטע הקריאה הממחישות אותו.
3. "את הישגי המלחמה ניתן לבחון לאור המושגים נצחון והכרעה" - הגדר מהו ניצחון ומהי הכרעה. הבא דוגמא לניצחון (חיובית או שלילית) ודוגמא להכרעה (חיובית או שלילית) מתוך קטע הקריאה.

פרשיה היסטורית- פשיטה במוגדישו (1993)

סומליה עד המלחמה

בעשור הראשונה לקיומה (1960-1969) התקיים שלטון דמוקרטי בסומליה ובשני העשורים העוקבים שלטון קומוניסטי. בשנות השמונים התרופפה אחיזתו של המנהיג המרכזי בשלטון והחלו לקום במדינה מיליציות איסלאמיות. כאשר נפטר המנהיג (1991) פרצה במדינה מלחמת אזרחים, צפון-מערב המדינה התנתקה והוקמה שם סומלילנד, והתחולה בצורת קשה. המלחמה והבצורת הובילו לרעב ולאסון הומנטרי: כ-300,000 גברים, נשים וטף קיפחו את חייהם עד 1992 ולמעלה ממחצית מתושבי המדינה עמדו למות מרעב. האו"ם הצליח לגשר בין הצדדים ולהביא להפסקת אש, אך זה קרס במהרה (אוקטובר 1992), והאו"ם ביקש סיוע צבאי אמריקאי (דצמבר 1992).

מוחמד פארה איידיד

כוח אמריקאי הגיע לסומליה, ייצב את המצב (מבצע "השבת תקווה") והשיב את השליטה לידי האו"ם (מאי 1993). אך ההתקפות הסומליות התחדשו במהרה, בייחוד מצד ארגון האד' ג'יד'ר והעומד בראשו מוחמד פארה איידיד. על מנת להרגיע את הרוחות תכננו האמריקאים לשבות ולשפוט את איידיד והקימו לשם כך כוח משימה ייעודי (ריינג'ר) שכלל: כ-400 חיילי הכוחות המיוחדים (צוותים של דלתא, פלוגת ריינג'ר, צוות קומנדו ימי), ו-16 מסוקי סער בלקהוק ומסוקי תקיפה ליטל בירד (מהחטיבה האווירית למבצעים מיוחדים 160). בין ה-28 באוגוסט ל-3 באוקטובר ביצעו האמריקאים שש פשיטות מוצלחות ברחבי העיר כנגד איידיד וארגונו: חלקן מוסקות (מסוקי הבלקהוק בליווי מסוקי ליטל בירד), וחלקן רכובות (באמצעות רכבי האמר ממוגנים); חלקן ליליות וחלקן בשעות היום. תעוזתם של אנשי האד' ג'יד'ר גדלה בהדרגה ובפשיטה השישית נורתה רקטת ר.פ.ג' כנגד אחד ממסוקי הכוח. ארבעה ימים מאוחר יותר הופל מסוק או"ם וכוח קרקעי אחר הותקף. הפשיטה השביעית התבצעה בשטח בשליטת איידיד - רובע הים השחור.

התכנון

זירת המערכה: מוגדישו, השוכנת לחופי האוקיינוס ההודי, הייתה הרוסה משנים של מלחמת אזרחים. הבנייה בה צפופה הכוללת פחונים ומבנים נמוכים (עד לגובה 2-3 קומות) וביניהם חומות גבוהות ועצים או קקטוסים נמוכים. רחובותיה וסמטאותיה אינם סלולים ורוויים בפסולת והריסות. שוק בֶּקְרָה בעיר, אחד משווקי הנשק הגדולים באפריקה, והרחובות הסמוכים לו כונו "הים השחור" ונשלטו על ידי אנשי תאגיד ג'יֶדֶר. מטרת הפשיטה הייתה לחטוף שניים מבכירי הארגון מבניין ליד מלון אולימפיק. המבצע תוכנן כפשיטה מוסקת ופינוי קרקעי, בשלושה כוחות עיקריים: כוח הסתערות (על הבניין), כוח אבטחה (צוותי ריינג'רים) וכוח חילוץ (שיירת האמרים ומשאיות). בשעה 15:00 המריא הכוח המוסק שכלל לוחמי דלתא (כוח ההסתערות), וארבע צוותי ריינג'ר (אבטחה סביב הבניין). בשעה 15:33 יצא הכוח הקרקעי, שיירת רכבי האמר ממוגנים ושלושה משאיות. המבצע, תוכנן להארך כחצי שעה והוקצו לו 160 לוחמים, תשע עשר כלי טייס שונים ושנים עשר רכבים. התכנון היה: פריצת כוח דלתא לבניין בעוד ריינג'רים תופסים צמתי דרכים סביב הבניין בעוד שיירת החילוץ ממתינה בפאתי הרובע. כאשר יודיע כוח דלתא כי הוא מוכן תאסוף השיירה הקרקעית את הלוחמים והשבויים בחזרה לבסיסם שבשדה התעופה. נתיב הנסיעה המתוכנן היה כמישה קילומטרים.

פשיטה במוגדישו

הכוח המוסק המריא בזמן, אך זוהה על ידי תצפיות סומליות, דבר אפשר להם כעשר דקות התארגנות. ב- 15:42 החלו החיילים לגלוש ממסוקים- אחד נפל ונפצע ופונה לבניין בעוד כוחות החסימה ממשיכים במשימותיהם, תחת אש. השיירה הקרקעית חברה לכוחות הפושטים והעמיסה את החיילים והשבויים. שיירה האמרים שיצאה ראשונה לכיוון הבסיס, על מנת לפנות את הפצוע, ספגה אש כבדה בדרך ואחד החיילים נהרג.

במקביל הופל מסוק בלקהוק צפון-מערבית לאזור המאובטח. מסוק אחר הצליח להנחית כוח אבטחה בקרבת המסוק המופל, נפגע גם הוא, ושב לבסיס. השיירה הקרקעית החלה לנוע לעבר המסוק הפגוע- כשישה רחובות מהאזור המאובטח, תחת אש כבדה. בינתיים נפגע והופל מסוק שני, דרומית לאזור הפעולה. כעת הופרדה השיירה הקרקעית לכוח רכוב ורגלי. בעוד הכוח הרגלי ממשיך לנוע לעבר המסוק הראשון, הופנתה השיירה הרכובה לעבר זירת המסוק השני.

המון סומלי חמוש התקרב לשני אתרי ההתרסקות. שיירת ההאמרים שפינתה את הפצוע הראשון, שבה לעיר ונעה לעבר זירת ההתרסקות השנייה ובמקביל ניסתה גם השיירה ההרכובה להגיע לשם. אך, ריבוי מחסומים מאולתרים שהניחו

הסומלים לצד ריבוי הנפגעים בשיירה הרכובה הובילו להחלטה לפנותם לבסיס להתארגנות מחדש. בשלב זה היו כ-100 ריינג'רים ואנשי דלתא פרוסים בבתים בזירת ההתרסקות הראשונה. הקושי להחביר לזירת ההתרסקות השניה הוביל את המפקד לאשר לשני צלפי דלתא להתנדב למשימת אבטחה על הקרקע- משימת התאבדות מול אויב שמנה כבר מספר מאות לוחמי מיליציה. הצלפים הונחתו והצליחו להגן על טייס המסוק הפצוע משך כמה דקות עד שנהרגו וטייס המסוק נפל בשבי אֵיִדִיד (הוא שוחרר בעסקת שבויים לאחר שבועיים). וכך, כשעתיים לאחר שהחלה הפשיטה שאמורה הייתה להיארך כחצי שעה התברר כי אנשי כוח המשימה ריינג'ר נצורים בתוך רובע הים השחור.

שיירה נוספת שהורכבה מכוחות אמריקאים כפופים לכוח האו"ם (10 Mounted Division) נתקלה אף היא בהתנגדות עזה ונאלצה לשוב על עקבותיה. בשלב זה התעוררה בעייה נוספת: הלוחמים הנצורים התארגנו לפשיטה בת חצי שעה ובמקום זאת נאלצו כעת להתמודד עם קרבות קשים כך שמלאי התחמושת, אוכל ומים וציוד רפואי הדלדל במהירות. מסוק שהעביר אליהם אספקה בשעות הערב נפגע אף הוא מירי סומלי אך הצליח לשוב לשדה התעופה. במהלך שעות ערב ביצעו מסוקי הליטל בירד מספר גיחות צליפה על הכוחות הסומלים המכתרים את הלוחמים הנצורים. בכדי לחלצם נדרשו האמריקאים לבקש עזרה מכוח האו"ם שכלל פקיסטנים ומאלזים: כ-100 רכבים, ובכללם טנקים, נגמשי"ם והאמרים ובחיפוי אוירי של מסוקי קוברה, בלקהוק וליטל-בירד, החלה לנוע בשעה 20:23. השיירה אובטחה במסוקי קרב מסוג קוברה, כמו גם מסוקי בלקהוק ומסוקי ליטל בירד. כאשר הגיעה השיירה לרחוב הלאום קרתה תקלה נוספת, כאשר מחלקה אמריקאית רכובה על נגמשי"ם מאלזיים טעתה בדרך, נתקלה במארב, ונזקקה גם היא לחילוץ.

השיירה הקרקעית חברה לכוחות הנצורים בשעה 01:55 אולם הוחלט לדחות את הפינוי בכדי לחפות על כוחות חילוץ שעמלו לחלץ את גופותיהם של טייסי המסוקים. במהלך הלילה עבדו כוחות החילוץ תחת אש כבדה תחת אבטחה בעוד מספר הנפגעים עולה. לבסוף, מקץ כשלוש וחצי שעות, חולצו הגופות, פוצץ המסוק והחל פינוי הזירה (05:42) צפונה, אל עבר האיציטדיון. בשל העדר מקום נאלצו חלק מהלוחמים לעשות את דרכם ברגל ואחרוני החיילים נכנסו לאיצטדיון רק בשעה 06:30.

תוצאות

נפגעים: הריינג'רים וחיילי דלתא ספגו במהלך הקרב 16 הרוגים ו-57 פצועים; כוחות האו"ם ספגו 2 חיילים אמריקאיים הרוגים ו-22 פצועים, 2 חיילים מאלזיים הרוגים ושבעה פצועים ו-2 פצועים פקיסטאנים. כלומר: 20 הרוגים ו-88 פצועים. בקרב הסומלים נמנו 300-500 הרוגים וכ-700 פצועים. יחס הנפגעים היה לטובת האמריקאים ובעלי בריתם - באופן מובהק. בנוסף, מטרת הפשיטה, חטיפת אנשיו של אֵיִדִיד, הושגה.

שאלות:

1. תארו את מהלך הפשיטה המתוכנן
2. תארו 4 אירועים בלתי-מתוכננים (בלתמ"ים) בהם נתקל הכוח במהלך הביצוע, ואת השפעתם על ניהול הקרב.

3. הצלחת פשיטה מותנית בהפתעה. האם נשמר אלמנט ההפתעה בפשיטה זו? באם לא, מתי אבד?
4. הפשיטה המדוברת הייתה שביעית במספר, והדבר עשוי לפגוע אנושות בעיקרון ההפתעה. כיצד ניתן להפתיע למרות ביצוע חוזר במרחב דומה?